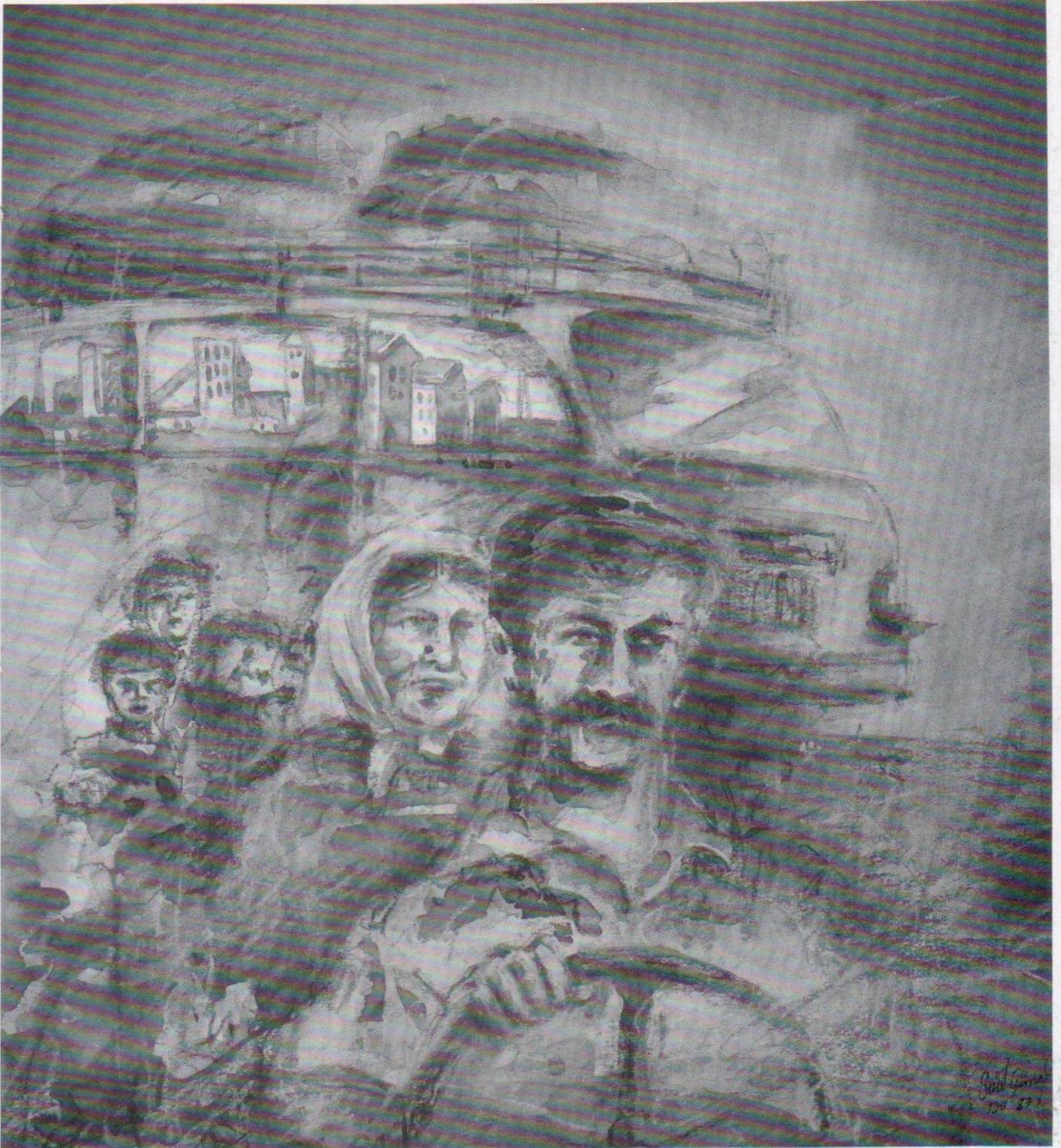

dergi

DIE ZEITSCHRIFT

dergi'den

Ağır aksak yayın hayatımız sürerken, "Dergi"ye de ilgi giderek artıyor. Her gün "Dergi"ye gelen onlarca mektup bizlerin sevincini artırırken, eksikliklerimizi görmede, daha iyi bir dergi ile okurların karşısına çıkmada uyarıcı oluyor. Övgüler, eleştiriler, öneriler, okurlardan beklediğimiz desteğin en önemlisi.

Eleştirilerin başında şiir yayınlama politikamız geliyor. Şiirle ilgilenen arkadaşlarımızın şiir seçme konusundaki uyarıları yararlı oluyor. Bundan böyle bu konuda daha dikkatli olacağımızı okurlara duyurmak istiyoruz. Bir haklı eleştiri de bize yazı gönderen arkadaşlarımızı çoğunlukla yanıtız bırakmamız. Çalışma koşullarımızın olumsuzluğundan kaynaklanan bu durumu bir süre daha okurlarımızın anlayışla karşılmasını diliyoruz.

Bu sayımızda geç de olsa yurt dışında yaşayan çocuk ve gençlerimizin sorunlarını irdelemek istedik. Bu amaçla sayın Prof. Dr. Klaus-Liebe Harkort, ders kitapları yazarı öğretmen Ahmet Durgut ile yapılan söyleşi yanında, Türkiyeli kız öğrencilerin sorunlarını içeren bir yazıyı Necile Deliceoğlu'nun kaleminden okurlarınıza sunuyoruz.

Öner Yağcı, Gültekin Emre, Vedat Türkali, Nihat Behram, Özkan Mert, Mevlüt Asar, Şahap Eraslan, Kemal Erdoğan, Yaşar Yazasoy, bu sayıda şiirleri ile "Dergi"nin konukları.

Özgen Ergin, "Piyani Olak İstiyorum", Muammer Bilge "Hava İnadına Güzel" Tayfun Demir "Oldu Bir Kere", Hüseyin Akdemir "İnanılmaz Bir Rüya" adlı öyküleri ile aramızda.

Ömer Polat bu kez iki yazısı ile okurlarımızın karşısında. Bunlardan ilki "Ya, İşte Böyle Örsan Ağam" adını taşıyor; diğeri de "Demokrrat Cem Karaca".

Söyleşi bölümümüzde Aydın Yeşilyurt Yücel Feyzioğlu ile, Ali Özenç Çağlar Nihat Behram ile, Yüksel Selek Ressam Sait Günel'le Dergi okurları için konuştu.

Dergi yazarlarından Aydın Karahasan "Sanatta Gerçekçilik Ya da Yaratıcılığın Sırrı" adlı yazısı ile yine okurlarımızla başbaşa.

F.Almanya'da yaşayan yazar Yusuf Ziya Bahadınlı'nın "Titanik'te Dans" adlı öykü kitabı Yüksel Selek'in değerlendirmesi ile okurlara tanıtılıyor.

Duisburg'da Türkiyelilere yönelik kültürel faaliyet yürüten KIEBITZ'in oluşturduğu çeviri bürosunun çalışmaları ve ilkeleri Hüseyin Tercan tarafından Dergi okurlarına Almanca olarak sunuluyor.

Daha güzel bir Dergi için birlikte, hep beraber....

IMPRESSUM

"DERGİ"—2 Aylık Edebiyat Kültür Dergisi

Sahibi: "Dergi" girişimi, Duisburg

Yazı Kurulu: M.Asar, S.Ceylan, F.Henrick, Y.Selek, G.Sinanoğlu, W.Angerhausen, A.Yeşilyurt (V.İ.S.d.P.)

Adres: "Dergi" Hansastr. 86, 41 Duisburg 1. Tel: (0203) 331795 / 343197

Hesap no: Deutsche Bank, Duisburg 623 18 64 (BLZ:350 700 30)

Dizgi - Grafik: Verlag DAYANIŞMA / Duisburg. Tel:34 28 33

Baskı:Offset Druckerei Bockamp. Tel: 66 49 49

Kapak Fotoğrafı: "Heim Weg", 1987, Sait Günel

Fiyatı: 3 DM.

Yıllık abone tutarı: F.Almanya için 15 DM, diğer ülkeler için 20 DM (Türkiye aboneleri abone tutarı karşılığında kitap gönderebilirler)

İçindekiler / Inhalt

Aydın Yeşilyurt "Adem"ler İçin Ortam Hep Uygun.....	3
Ali Eliş Klaus Liebe-Harkort ile Söyleşi.....	4
Şiir / Yaşar Yazasoy.....	6
Mevlüt Asar Ahmet Durgut ile söyleşi.....	7
Necile Deliceoğlu Die Situation Türkischer Madchen in der Schule und Familie.....	8
Özgen Ergin Öykü / Piyani Olmak İstiyorum....	9
Aydın Yeşilyurt Yücel Feyzioğlu ile Söyleşi.....	10
Şiir / Gültekin Emre.....	11
Tayfun Demir Oldu Bir Kere.....	12
Şiir / Öner Yağcı.....	12
Ömer Polat Ya, İşte Öyle Örsan Ağam!.....	13
Şiir / Kemal Erdoğan.....	13
Aydın Karahasan Sanatta Gerçekçilik Ya da Yaratıcılığın Sırrı.....	14
Şiir / Özkan Mert.....	15
Muammer Bilge Öykü / Hava İnadına Güzeldi.....	16
Şiir / Şahap Eraslan.....	17
Ali Özenç Çağlar Nihat Behram'la Söyleşi.....	18
Hüseyin Akdemir Öykü / İnanılmaz Bir Rüya.....	20
Şiir / Vedat Türkali.....	21
Yüksel Selek Yusuf Ziya Bahadınlı ve "Titanik'te Dans" Üzerine.....	22
Ömer Polat Demokrrat Cem Karaca.....	23
Şiir / Mevlüt Asar.....	23
Yüksel Selek Sait Günel'le Söyleşi.....	24
Hüseyin Tercan Die Übersetzerwerkstatt Duisburg.	26

“Adem”ler İçin Ortam Hep Uygun

Aydın YEŞİLYURT

25 yılı aşan gurbet yaşamımız, aileler ve çocuklarla sürüp gidiyor. 1. kuşak, 2. kuşak derken 3. kuşak çocuklarımız da okullu oldular. Önceleri öğreniminin bir bölümünü yurttan tamamlayan çocuklarımız, kendi yöresel töreleri ile bu gelişkin kapitalist ülkede bocalayıp durdular. Dil güçlükleri, yeni çevrenin hoyrat ve yadsıyan değer yargıları arasında iyi bir öğrenim görme umudu, Hauptschulelerdeki zorunlu öğrenim yaşı arasında sıkışıp kaldı.

Bu dönem gençleri iyi bir öğrenim göremedikleri gibi, topluma uyumlu bir "birey" de olamadılar ne yazık ki.

Bugün sorun bir kuşak gençlerin heba olmasından da öte, giderek katmerleşiyor. Türkiyeli ailelerin içinde buldukları kültürel ve sosyal ortam onların çocuklarını da kapsıyor. Dış görünümü ile bu ülkeye pek yabancı gelmeyen yeni kuşak, düşünce ve duygu ortamı ile kopup geldikleri çevrenin sosyal etkisini henüz bertaraf etmiş değil. Kendi gettolarında her türden gelişmeye kapalı uyuşmaz ana-babalar, "çocukları elden gidecek" endişesiyle, onlar üzerinde akıl almaz baskılar uygulayarak, güya çocuklarını "koruyorlar". Ya da kendi küçük dünyalarında çocuğuna işçi olmaktan öte bir gelecek göremiyorlar. Baskı, geleneklere sıkıca bağlılık çocuklar üzerinde bir süre ana-babanın istediği sonucu verse bile yaşanan süreç bu alanda kendi doğal seyrini izliyor. Tepkici, uyuşmaz, sorunlarına yabancı bir kuşak sonuç itibarı ile hem aileleri için hem de toplum için onulmaz yaralar açarak büyüyor.

Türkiyeli çocukların okullardaki başarısızlıkları, Hauptschule ve Sonderschulelerin onlarca dolduruluyor olması, sokakta, otobüs ve tramvaylarda sık sık karşılaştığımız uyuşmaz, iki sözden birini küfürle ifade eden gençlere ve çocuklara rastlamamızın nedenleri arasında onların, has kültürel birikimden yoksun olmaları önemli bir yer tutmaktadır.

Kendi doğal çevresinin sığ kültürel birikimini aşamamış ve anadilinin inceliklerinden yoksun olarak yetişmiş genç kuşaklar, yeni bir dili de tüm esprileri ile kavrama yeteneğine doğal olarak sahip olamazlar. Dolayısıyla her iki dilde de başarısız, günlük sokak dilinin ötesinde kendilerini ifade edemezler. Bu konuda yapılması gereken, çocuğun aile ve yakın çevreyi aşan bir ölçüde anadile önem vermektir. Anadile önem vermek, anadili onlara güzel örnekleriyle tanıtmak, kavratmaktır.

Bu noktada Alman eğitim sisteminin hiç mi suçu yok sorusu haklı olarak

akla gelebilir. İşin özüne inildiğinde elbette kapitalist eğitim sistemi, bırak yabancı çocukların doğru-dürüst bir eğitim yapmasını, kendi ukusunun emekçi çocuklarını da telef etmeye hazırdır ve eğitim programları belli sınıfın çıkarlarını korumak ve kollamakla yükümlüdür. Ancak bu bilinen ve çok tekrarlanan savla ileri atılmak, her şeyi eğitim sistemine bağlamak kolaya kaçmakla ya da "kadere boyun eğmekle" eş anlamlıdır.

Elde edilen istatistiki bilgiler Türkiyeli çocukların çok az bir oranda ileri okullarda eğitim yapabildiğini gösteriyor. Bu bilgiler, iyi gözlemlendiğinde hangi tür ailelerin çocuklarının bu okullara devam edebildiğini açık seçik gözler önüne seriyor. Çocuğunun geleceğini gerçekten çağdaş bir kafa ile değerlendiren ailelerin çocuklarının büyük bir bölümü Gymnasium, Gesamtschule gibi okullara gidebiliyor, başarılı da olabiliyorlar. Ancak belirtmek gerekir ki bu gibi başarılı sonuçları, yalnız çocukların değil, onların çevresinin başarıları olarak da almak gerekir.

Kimi Türkiyeli çocukların sınıf öğretmenlerince gymnasiuma gidebilecek başarıyı gösterdiğini, ancak anababaların bir an önce çocuklarının işçi olmalarını sağlamak için onları bu okula göndermediklerini, gymnasium yerine Hauptschuleyi tercih ettiklerini üzümlere ve acı ile öğreniyoruz. Bu gibi aileleri uyararak çocuklarının geleceğini kendi elleriyle karartmamak için geniş bir bilgilendirme ve ikna etme çabasına girmek gerekiyor.

Bu gibi umut verici durumlar, Alman eğitim sistemine rağmen elde edilebiliyorsa, biz, eğitim öğretimle uğraşan ana-babalar, öğretmen ve sosyal bilimcilere önemli görevler düşüyor demektir. Yoksa hergün hem günlük gazetelerde, hem de sohbet toplantılarında "çocuklarımız elden gidiyor" türünden maraz yakınmalara devam etmenin sonucu olumlamaya bir katkısı yoktur.

Okullarda çalışan Türk öğretmenleri de artık eski konumlarında değildirler. Eskiden okul yaşamının her alanında söz ve karar sahibi olan öğretmenlerimiz bu konumlarından uzaklaştırılmış, adeta okullarda mecburen alkonulan "danışman"lar düzeyine indirgenmiştir. Bu durum hem öğretmenlerin mesleki fonksiyonlarını başarı ile yürütmelerinin önünde bir engeldir, hem de onlarda moral bozukluğu yaratmaktadır. Ancak her şeye karşın öğretmenlerimiz de çağdaş bir yaklaşımla sorunlarına sahip çıkmalı, üzerlerinde önemli görevler olduğunu bilmelidirler.

Açıkça söylemek gerekirse öğretmenlerimizin büyük bir bölümünün birinci uğraşı kendi mesleği olmaktan çıkmış bulunmaktadır. F.Almanya'nın geniş maddi olanakları onları da cezbetmiş, para getiren başka işler peşine düşmüşlerdir. Export-import işleri, tencere pazarlama, bakkalık, kahvecilik asıl uğraştıkları alan olmuştur. Bu arkadaşlarımız ülkemizdeki meslektaşlarıyla karşılaşmış ve daha bir vebal altındadır; çünkü onlar bir yabancı ülkede çeşitli sorunlar içinde bocalayan çocuk ve gençlerin sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Anadilin gelişmesinde, çağdaş kültür öğeleri ile gençlerimizin tanışmasında, yaşadıkları ülkelerin gelişkin kültür ortamından gerektiği biçimde yararlanmalarında, onların boş zamanlarını daha yararlı işlere (örneğin kütüphanelere) kanalize etmede öğretmenlerimize büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak tüm bu görevleri yerine getirmek için önce öğretmenlerimizin ÖĞRETMEN OLMA bilincine sahip olmaları gerekmektedir.

Değerli edebiyatçımız Fakir Baykurt son romanı "Koca Ren"de bir eğitimci gözlemi ile F.Almanya'da yaşayan ve eğitim gören çocuklarımızın sorunlarına el atıyor. Türkiye'de ilkokulu bitirdikten sonra Almanya'daki ailesinin yanına okumak için gelen "Adem" in karşılaştığı güçlükler edebi bir dille roman kurgusu içinde herkeşe duyurulmak isteniyor. Gerçi Adem romancının çizdiği umut ışığından yararlanıp düze çıkabiliyor ama; yüzbinleri bulan çocuk ve gençlerimizi kendine çekmek isteyen üzeri çiçeklerle kaplı bataklıklar onları her tarafından kuşatmış bulunuyor.

Bu bataklık gitgide yozlaşan dünyamızda özellikle iki kültür arasında bocalayan yabancı gençleri daha bir kendine çekiyor. Fakir Baykurt'un romanı bu türden gençlerin dramını açık seçik gözler önüne sererken "Kenan"ların, Adem'lerin ve daha nicelerinin dünyalarının kararması için ortamın çok uygun olduğuna dikkati çekiyor.

Bu konuda yapılması gereken, kültürel benliği koruyarak dünyada olup bitenlere duyarlı çağdaş bireyler hazırlamaktır. Eğer göçmen işçiler ve onların çocuklarının geleceği bizleri ilgilendiriyorsa demokratik dernekler ve kültürel çalışma yapan tüm sosyal kurumlar sorununu enine boyuna tartışmalıdır. Kültür ögesi olarak festivallerde arabesk koka işler bir yana bırakılarak kültürümüzün has unsurları ve evrensel kültürel değerler gençlerimize tanıtılmalı, onların güzeli bulmalarına yardımcı olunmalıdır. ●

Yabancı Gençlerin Kültür ve Eğitim Sorunları Üzerine Klaus Liebe-Harkort ile Söyleşi

Ali ELİŞ

Gençlerin eğitim konusundaki başarısızlıkları bilinen bir gerçek. Acaba, bu başarısızlığa neden olan en önemli etkenler sizce nedir?

Buna neden olan etkenler oldukça çok. Yabancı işçiler buraya emek güçlerinden ötürü çağırıldılar. Onları çağıran ise endüstri idi. Yabancı işçileri çağırırken onların eşlerini, çocuklarını düşünmemişlerdi. Ancak 1970'den sonra, hatta daha önceden onlar da buraya gelmeye başladılar. Böylece aradan 20 yıl geçmiş olmasına rağmen gereken önlemlere başvurulmadı. Okullarda bazı tedbirler alındı, fakat bunlar pek derine inmeyen tedbirler idi. Bu tedbirler özellikle Almancaya yönelikti. "Onlara biraz Almanca öğretirsek o zaman sorunları çözülecek" diye düşündüler. Aslında Almanca sorununu çözmek için de pek fazla bir şey yapılmadı; "förderunterricht" dediğimiz destek dersleri düzenlendi. Biraz da öğretmenler eğitime hazırlandı. Öte yandan "zaten çocuklar Alman çocuklarıyla konuşa konuşa Almanca öğrenecekler" diye bir ilke (inanç) vardı. Bu bence çok yanlış. Çünkü, çocuklar 6-7 yaşında okul çağına geldiklerinde ya da 10-12 yaşında Türkiye'den gelip burada okula başladıklarında Almanca bilmiyorlardı. Bunlara bir-iki saatlik destek dersleri ile veya Alman çocukları ile konuşarak Almanca öğrenilemiyor. Bunun daha derinine inilerek, sistematik bir biçimde çözümlenmesi gerekiyor.

Sayın Liebe-Harkort, anlattıklarınız daha çok geçmişe ilişkin şeyler. Acaba şimdi durum nedir?

Bugünkü durumu bir "durgunluk" olarak tanımlayabiliriz. Çocukların Almanca'yı öğrendikleri ve bir sürü sorunun çözüldüğü söyleniyor ve fazla bir şey yapılmıyor, tedbir alınmıyor hatta almanlar da şimdi kaldırılıyor. Bu tedbirlerden bence en önemlisi "hazırlık sınıfları" idi. Bunlar bütün F.Almanya çapında ya kaldırıldı ya da kaldırılmak üzere. Halbuki hazırlık sınıfları hâlâ gerekiyor. Bunun dışında "destek dersleri" de uzatılıyor. Dediğim gibi şimdi bir durgunluk havası var. Öte yandan çocukların içinde bulunduğu sefalet hiç değişmedi, belki de daha kötüleşti ya da durumun kötüleştiği daha belirginleşiyor.

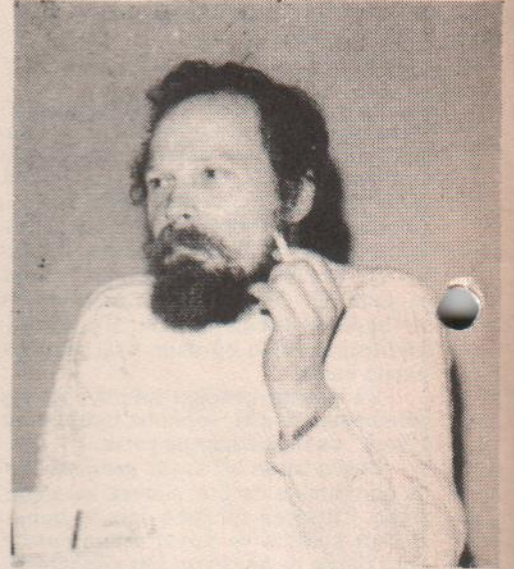
Bilinen bir gerçeğe göre, bir çocuğun ya da gencin Almanca'yı öğrenebilmesi için kendi anadilini iyi bilmesi gerekiyor. Sizce Federal Almanya'da bu konuya gereken önem veriliyor mu ve bir açıklık getirilmiş midir?

Sayın Eliş, "bilinen bir gerçek" dediniz, maalesef bu bilinen bir gerçek değil. Bunu konu ile ilgilenen kişiler belki biliyorlar. Fakat bu konuyla ilgilenen kişiler de azdır. Bildiğiniz gibi yabancı işçilerin ve onların ailelerinin sorunlarıyla ilgilenen çok değildir. Dil bilim alanında da biz birkaç kişiyiz. Biz bunu, gerçeği tabii biliyoruz. Hatta son on yıl içinde bu konuda bildiklerimizi artırdık, gelişmeleri izlerken bir çok yeni şey öğrendik. Bu bilgilerin yayılması için çalışıyoruz. En önemlisi çocukların iki dilinin birlikte geliştiğini anlamak ve koordinasyon içinde yetiştirmek gerektiğini kabul etmektir. Anadil olan Türkçe okul önceki çağda daha hızlı gelişiyor. Ona göre öğrencilerin zihinsel, sosyal ve duygusal gelişmesinin temeli anadil, bunun üzerine ikinci dil olarak Almanca kurulur.

Çünkü çocuklar burda bile yaşıyor olsalar Almanlarla ilişkileri fazla olmayınca hep kendi anadillerinde konuşuyorlar. İlk altı-yedi yıl içinde bu dil ile büyüyorlar. Çocukların, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimleri dil ile oluyor. Dil olmazsa bu gelişmeler olmaz. Yani çocuğun hem anadili Türkçe, Kürtçe ne ise gelişiyor, dil de yukarıda saydığım alanları geliştiriyor. Yani dil ile çocuğun duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimi arasında sıkı bir bağ var. Bu bağ 6-7 yıl böyle devam ediyor, bunu ders saati olarak hesaplıyorsanız 20 bin saat eder. Ve çocuk okula başladığında bu anadilleri yok sayılıyor. Yok sayılınca sırf dilsiz kalmıyorlar ayrıca kafalarında ve yüreklerinde ne gelişmişse o da yok sayılıyor. Bu çok üzücü bir durum olduğu kadar, çocukların geleceği açısından da kötü bir ortam oluşturuyor.

Bildiğimiz kadarıyla siz son yıllarda bu konuda çok aktif çalışmalar gösterdiniz. Bu çalışmalarınızda gerek resmi makamlar, Eğitim Bakanlığı, sendikalar gerek siz ailelerden destek bulabildiniz mi?

Dediğiniz gibi, gerçekten son üç-dört yıl içinde bu konu üzerinde, yalnız ben değil diğer Türkiyeli ve Alman arkadaşlarla beraber çok durduk. Bu konuyu ön planda tutuyoruz, çünkü yabancı işçilere yönelik en önemli konu olarak kabul ediyoruz. Üzerinde çalıştığımız dallar bilimsel ve sendikal açıdan oldu. Öğretmen eğitimine ve velilere yönelik bir çok seminerler yaptık. Bremen civarında değişik veli gruplarıyla 12 kadar seminer yaptık. Aşağı yukarı 600 kişiye ulaştık ve anadil konulu bilgileri onlara iletebildik. Tabii velilerden gelen tepki çok güçlü, çünkü veliler çocuklarının ne durumda olduklarını ve okullarda başarılı

olmadıklarını görüyorlar. Neden olarak da anadilin ihmal edilmesi olduğunu, bilimsel terimlerle anlatamıyorlarsa da biliyorlar. Yaptığımız seminerlerde velilerin öfkesi ortaya çıktı. Biz anadilin önemini göstermeye çalıştık. Onlar bunu zaten biliyorlar. Fakat biz anadilin ihmal edilmesinin sonuçlarını onlara daha ayrıntılı olarak anlatmaya uğraştık. Velilerin bu konuya gösterdikleri tepki güçlü oldu, iki binden fazla imza toplandı.

Alman öğretmenleri de yavaş yavaş bu konunun önemini kavramaya başladılar. Özellikle bizim Eğitim ve Bilim Sendikası (GEW)'nin çalışması resmi makamlarda bir gelişmeyi yarattı. Yok demek çünkü anadil derslerinin verilmesinin koşullarının en önemlisi de bu dersin Alman okul sistemine entegre olmasıdır. Bu olmazsa anadil ile ikinci dil arasında bir bağ kurulamaz. Ayrıca sırf Almanca ile bağ kurulması da yetmiyor, başka derslerle de bağ kurulması gerekiyor. Bizim bunları yıllardır anlatmamıza rağmen fazla bir hareket yok. Varsa bile bu ancak önümüzdeki yıllarda hızlanacak inşallah.

Bu konuya yönelik iki soru daha sormak istiyorum. Bunlar aynı zamanda kritik olarak da ileri sürülüyor. Birincisi, anadil derslerinin konsolosluğa bırakılması yeterli midir? İkincisi ise, anadil konusunun ortaya getirilmesi yabancı işçilerin milliyetçi duygularını kaçıyor yolundaki kritik. Sizce haklı mıdır?

İlk sorunuza karşılık şunu söylemek lazım: Burada Türk konsoloslukla-

rının ne yaptıkları belli değil. Şöyle ki; bu dersler gerçi Alman okullarında yapılıyor ama öğretmenlerin bağlı olduğu makam Alman Eğitim Bakanlığı değil, Hannover'deki konsolosluk. Böylece Alman okul sistemiyle yukarıda bahsettiğim bağ kurulamaz, bu bir. İkincisi, konsolosluk tarafından verilen anadil dersleri isteğe bağlı. Oysa bu derslerin isteğe bağlanmaması gerekiyor, çünkü çok önemli. Üç, program belli değil, kitaplar belli değil, demek istediğim Türkiye'den gelen kitaplarla çalışılıyor ki, bu da olmaz. Bildiğiniz gibi kitaplar en önemli ders malzemeleridir ve onların üzerinde durmak gerekir. Türkiye'de kullanılan kitaplar bambaşka şartlar altında kullanılıyor, bunlar buradaki anadil dersleri için kullanılamaz. Bunun nedenlerinden biri Türkiye hükümeti ile demokrasi arasında bir çelişki görmemizdir. Bu bir çok alanda böyle. Türk konsoloslukta emrinde çalışan öğretmenleri de kontrol etmek mümkün değil., oysa anadil dersleri gibi çok önemli bir derste bir kontrol gerekiyor.

Siz anadil derslerinin zorunlu olmasını istiyorsunuz. Kaçınıcı sınıftan itibaren bu derslerin başlaması gerekiyor?

Aslında okul öncesi gerekiyor. Ailelerde Almanca ile Türkçe arasında bir bağ kurulabilseydi iyi olurdu, ne yazık ki bu genelde mümkün değil. Fakat hiç değilse ana okullarında (kindergarten) böyle bir bağın kurulmasına başlamak gerekir. Bu bazan, ana okullarında Türkiyeli eğitimcilerin çalışması durumunda gerçekleşebiliyor. Ancak Türk çocuklarının % 50'si ana okuluna gitmiyor. Okulda ise anadil dersine ilkökul birinci sınıftan başlamak gerekiyor.

Yukarıdaki ikinci sorunuza gelince; bu çok yanlış bir yaklaşım. Çünkü bir milliyetçi duygu varsa, bu anadilleri ihmal edilerek yok edilemez. Bence tam tersi oluyor, bilgisizlik ve dengesizlik içinde büyüyen gençlerin sağ kesimineline düşmesi tehlikesi, daha büyük. Zihinsel açıdan daha sağlam büyüyen gençlerde ise böyle bir tehlike ortadan kalkıyor.

Böylece önemli bir konuya, "benlik" sorununa gelmiş oluyoruz, 15-16 yaşına gelen yabancı gençler bir benlik arayışına giriyorlar. Acaba anadil ile benlik sorunu arasındaki bağı açıklayabilir misiniz?

İnsan yalnız yaşayan bir yaratık değil. Başka insanlarla birlikte yaşıyor, büyüyor, gelişiyor ve düşünmeye başlıyor. Bu nedenle benlik sorunu aynı zamanda sosyal bir sorundur. Bu şöyle oluyor: Fert ile grubu ya da sosyal kesimi arasında bir çelişki ya da anlaşmazlık olursa, o zaman benlik kazanmak veya bulmak daha zor oluyor. Şimdi, kuşaklar arasında zaten bir çelişki vardır. Bu her ülke, her toplum için geçerli ve normal.

Bu çelişkinin gelişmesi ya aşırılaşma ya da yumuşama biçiminde olabilir. Yabancı aileler söz konusu olunca bu çelişki daha sert oluyor, çünkü buraya gelen yetişkinlerin kökleri, ya da yetiştikleri ortam Türkiye ya da kendi ülkelerinde; burada doğan ya da büyüyen çocuklar

ise daha çok buraya yönelik yaşıyorlar. Buna göre her iki tarafta da bir korku var: Yetişkinlerin, velilerin çocukları kaybedeceğimiz diye bir korkusu var, çocuklar ise velilerin bazı adetlerini, geleneklerini kabul etmeyerek kendi yaşamlarının yönlendirilmesinden korkuyorlar. Bunun için yabancı aileler içindeki kuşaklar arası çelişki daha sert, daha tehlikeli oluyor. Bir de anadilleri ihmal edilirse, çocuklar anadillerini iyi bir şekilde geliştiremiyorlarsa, o zaman çelişkileri uzlaştırmanın insani aracı (dil) eksik oluyor. Bu da patlamayı kolaylaştırıyor, çünkü, insanlar kolay kolay kendi sorunlarını konuşmuyorlar. Bu bir patlamaya dönüşünce veliler çocuklarını dövüyor, çocuklar kaçıyor. Ana baba sevgisi yerini korkuya bırakıyor. Bu tabii çok üzücü bir olay.

İki kuşak arasındaki çelişki konusunu irdelemeye başladınız. Bu gerçekler bugün büyük boyutlara ulaşmış gözüküyor. Gençler, dediğiniz gibi evden kaçıyorlar, evde aileleri ile bağdaşmıyorlar vs. Bu toplumsal-ailesel bir dramı da birlikte getiriyor. Sizce bunun en az düzeye indirgenebilmesi için ne gibi öneriler getirilebilir ya da ne gibi önlemler alınabilir?

Söylediğiniz sorunlar için uzun ve kısa vadeli çözüm yolları düşünülebilir. Uzun vadeli olarak yabancı işçilerin ve ailelerinin durumlarını düzeltmek. Yani, her alanda eşit haklar tanınmalı. Özellikle şimdelerde ve daha önce de tartışılan seçim konusu çok önemli. Seçim hakkı verilmiyorsa o zaman eşitliğin sağlanması zordur. Gerçekten eşit haklara ulaşırsa, o zaman yabancı düşmanlığının bir kısmı da ortadan kalkacaktır. Yabancı düşmanlığı da aile içindeki çelişkilerin ve kavgaların bir nedeni oluyor. Kısa vadeli çözüm yolu: Yabancı ailelerin durumlarını, onların geldikleri ülkeyi, kültürü, sosyal şartları Alman kamuoyuna daha fazla tanıtmak oluyor. Bu önemli bir faktör oluyor, çünkü velilerin içinde buldukları durum kolay değil. Veliler baskı altında kalarak korkuları büyüyor. Bu korku çocukları kaybetme korkusu. İyi niyetli Almanlarda şöyle bir hava var: "Veliler zaten geleneksel bir düşünceye sahiptir. Burda büyüyen çocuklar onlardan ayrı düşünüyorlar" diyerek genellikle çocukların tarafını tutuyorlar. Birçok hallerde haklı olabilirler. Fakat buna rağmen bir değişiklik olmasını isteyenlerin velilerle birlikte çalışması gerekiyor. Alman çocuklarının bir sorunu olduğunda, son yıllarda daha fazla "aile terapisi" ya da "aile danışmanlığı"na başvuruluyordu. Yani sırf çocukları yönlendirmek yanlış olarak kabul ediliyor, aile durumuna bakılarak, sorun ailenin sorunu olarak ele alınıyor. Böyle olunca yavaş yavaş daha olumlu sonuçlar ortaya çıkıyor.

Konuyla bağlantılı olarak bir başka soru yöneltmek istiyorum. Yapılan gözlemlere, araştırmalara

göre; gençlerin iki dilde yani hem Almancayı hem de anadillerini iyi öğrenemedikleri saptanıyor. Bu olgu bahsettiğimiz kuşaklar arası çelişkinin ve benlik sorununun da ötesinde ne gibi sorunlar doğuruyor?

İlk önce bazı yanlış düşünceler üzerinde durmak istiyorum; Özellikle Almanlar böyle düşünüyor: "Çocuklar Türkçeyi tam olarak bilmiyorlar, Almanca da bilmiyorlar; yani % 50 Türkçe, % 50 Almanca biliyorlar." diyen var. Yani toplam % 100 dilbilgisine sahip oldukları söylenmek isteniyor. Bu yanlış, çünkü iki arabanızın iki tekerleği bozursa hiçbiri hareket edemez. Bu durumda yukarıda saydığım dört alanda, yani dilsel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda bozukluklar ortaya çıkabilir. Bunun sonucunda çocuklarda sağlık problemleri, meslek seçimi sorunları, yanlış yollara sapma, sağlam insan ilişkileri kuramama gibi değişik ferdi sorunlara yol açıyor. Toplum içinde de büyük sorunlar olacak. Yani büyük bir grup oluşturan yabancı gençler toplum için sorun olacaklar. Böylece ya kavga çıkaracaklar ya sunu bunu kiracaklar ya da kendilerini mahvedecekler. Yani "kenar grupların" (randgruppe) yaratacakları toplum için ya da kendileri için sorunlar ortaya çıkacak.

Bildiğiniz gibi göç olayı kendisiyle birlikte kültür olayını da gündeme getirdi. Acaba bazılarının yaymaya çalıştığı gibi, bir göçmen kültürü olgusu; dolayısıyla "göçmen yazını" var mı? Bu konudaki görüşünüz nedir?

Aslında bu konu yeni bir konu değil. Demin anlattığım gibi aslında çok kötü bir duruma sokulmalarına karşın yabancı işçilerden, emekçilerden kültür açısından büyük bir yarar sağlanabilir. Yani biz Alman toplumu bundan yararlanabiliydik. Aslında buraya gelen işçiler sırtlarında sırf sorunlar değil, kültür getiriyor. 1.5 milyon kişiyi "kültür taşıyıcısı" olarak kabul etmek gerekiyor. Çünkü Türkiye'nin zengin bir kültürü var. İşçilerin de bunda büyük payı var. Onlar onu buraya getiriyor, ama yararlanılmıyor. Bu nedenle de anadil konusu bizim için o kadar önemli. Biz hem çocukları düşünüyoruz, hem de Alman toplumunun geleceğini düşünüyoruz. Bununla Alman toplumunun kültür eksikliği var, ya da yok demek istemiyorum. Fakat mutlaka daha da zenginleşebilir. Sizler İtalya'dan, İspanya'dan, Türkiye'den buraya geliyorsunuz. Birçok olanaklar var. Hatta şimdiden bir etkileşim yavaş yavaş gerçekleşiyor. Fakat anadiller yitirilirse ki okullarda sağlam bir yer bulamazsa yitirilecektir, o zaman bu olanaktan, bu güzel şanstın mahrum kalacağız. Çünkü, eskiden de Polonya'dan bir işçi göçü oldu. Şimdi isimlerden başka bir şey kalmadı. Ama anadil dersleri okullarda sağlam bir şekilde yürütülebilirse o zaman 30 sene sonra hâlâ bir Türkçe olayı olacak Al-

manyada. Okullarda Türkçe olmazsa eğer o zaman Türkçe olayı da 30-40 sene sonra ortadan kalkacak. Burada Türkçe konuşan kalmayacak, belki isimlerinden bir zamanlar Türkiye'den geldiğini belli olacak. Fakat bunun dışında bir iz kalmayacak!

Yani böylece asimile olunacağı mı söylemek istiyorsunuz?

Zaten Alman egemen güçlerince istenen de budur. Ya asimilasyon ya da geri dönüş. Asimilasyon demek kültürlerinden koparmak demektir.

Peki, göçte asimilasyon olayı bilimsel olarak siz anda hangi aşamada bulunuyor?

Şu anda bir asimilasyon aşamasına girmiş bulunuyoruz. Bizde görüyorsunuz, birçok Türk kendi geçmişlerinden utaniyorlar, utaniyormuş gibi davranıyorlar. "Benim Türklerle ilişkim yok! Ben Almanları seviyorum, Alman gibi yaşıyorum." diyenler var. Bu bir yandan Alman egemen güçlerince desteklenen bir olay; diğer taraftan buna karşı çıkanlar da var. Yani, kendi kültürünü unutmak istemeyen ve haklı olarak unutmak istemeyen, —çünkü dediğim gibi zengin bir kültürleri var— ve bunu yaşatmak isteyenler de var. Bu bir çelişki oluşturuyor ve bu çelişki yaşıyor.

Demek ki, biz şimdi bir "geçiş dönemi" yaşamaktayız. Peki, sizce bu dönemde en fazla dikkat edilecek şey nedir?

Evet sizin söylediğiniz doğru; bir geçiş döneminde yaşıyoruz. Fakat belki de bu 15 yıldan beri sözkonusu. Şimdi biraz daha hızlanmış bir süreçteyiz. Bu nedenle bizim güçlerimiz her alanda artmalı. Ben burada özellikle dil sorunu üzerinde duruyorum. Fakat anlatmaya çalıştığım gibi dili tek bir alan olarak kabul etmek gerekir. Dil bir araçtır.

Ne demek istiyorsunuz?

Politik alanda çalışmak lazım. Yani demin dediğim gibi seçim hakkının gerçekleşmesi için bir hayli güç sarfetmek gerekir. Ondan sonra eğitim konusunda çalışmak, güçleri toplamak lazım. Dil konusunda da daha fazla durmamız lazım. Yani bu durgunluk havasına karşı çıkmak gerekiyor, çünkü bu durgunluğun altında bir fırtına yatıyor. Bu fırtınanın ortaya çıkması gerekiyor ki güçler ortaya çıksın. Bütün bunlar Almanlarla yabancılar arasında bir bağ olmayınca gerçekleşmiyor. Bu dönemde daha dikkatli olmamız, daha çok çalışmamız ve güçlerimizi artırmamız lazım.

Böylesi çelişkili ve karmaşık konuma rağmen, yine de bir kısım gençlerimiz çeşitli yazınsal, kültürel ürünler veriyorlar. Örneğin, şiir, öykü, roman alanında çok sayıda kitap yayınlanmaya başlandı. Bu konuyu da biraz irdelersek iyi olacak. Sizce bu yazına "göçmen yazını" mı "göçte yazın" mı demek yoksa Alman edebiyatının bütünü içinde mi görmek gerekiyor?

Ya da Türkiye yazınının bir kısmı olarak da kabul edilebilir. İsimin o kadar önemli olup olmadığını bilmiyorum. Önemli olan, bu gençleri ya da yetişkinleri yapıtlarını yaratmada desteklemektir. Yazınlar, düşündüklerini, okuyup üzerinde durduklarını yazınlar. Buna iyi ve yararlı bir isim verebilecek kişiler bulunabilir.

Ama, bunların yeri nedir? Türkçe yazılan ürünler var, Almanca yazılan ürünler var?

Bu ancak birkaç yıl önce başlayan bir olay. Ben, Aras Ören'i, Yüksel Pazarkaya'yı unutmuyorum. Onlar çok daha önce yazmaya başladılar. Fakat "göç yazını" denebilecek bir edebiyat ancak son yıllarda kendini göstermeye başladı. Türkçe yazınlar daha çok Türkçe bilenlere yönelik vazıyorlar. Almanca yazınlar ise daha çok Almanlarca okunuyor. Bir de çift dilli kitaplar ortaya çıkıyor; bunlardan hem Türkiyeliler hem Almanlar yararlanabiliyor. Yani bu şekilde güzel bir kaynaşma olabilir: bir köprü görevi görebilir.

Fakat bu konuda bir tehlike görüyorum. Şöyle izah edeyim: Bir yandan böyle bir alandaki kültürel çalışmalarını Almanlara kanıtlamak zor, çünkü "buraya işçi olarak geldiler, nasıl kitap yazabilirler" diye düşünülüyor. Öte yandan, buraya gelip birçok yapıtlar, güzel yapıtlar ortaya çıktı, ama bazen çabuk değer veriliyor. Yani o kadar değerli olmayanlara da sırf bir Türk yazdığı için değer veriliyor. Yeni bir yazarın ortaya çıktığı kolay kolay söylenemez. Çünkü edebi-

yat bir sanattır ve bu yavaş yavaş gelişir. Bu konuda da eğitmek çok önemli. 17-18 yaşında bir genç güzel şeyler yazabilir, ancak bunun edebiyat sayılabilmesi için çok çalışması gerekir, yazarın oturup yeteneğini geliştirmesi gerekir.

Sizce şimdi ütopye sayılabilecek bir soru yöneltmek istiyorum. Aca-ba 2000 yıllarında ikinci ve üçüncü neslin kimlik ve kültürel sorunları konusunda bir tahmin yürütebilir misiniz?

Zor! İnsanın ilk aklına gelen, 2000 yılında ne olacağı. Yani bu dünya yavaş yavaş, yanmavacak mı sorusu aklıma geliyor. Bu güzel dünyamız arada yanmazsa, yakmazlarsa 2000 yılı olumlu görüyorum. Hâlâ Türkçe olacak Almanya'da. Türk ya da "göç edebiyatı" daha gelişmiş olacak; çok kültürlü bir topluma daha fazla yaklaşmış olacaktır.

Son bir soru. F.Almanya'daki Türkçe yayın yapan iletişim araçlarının (radyo, gazete ve dergilerin) geleceği nedir sizce? Gelecekte bunlar sürecek midir?

Sürdüreceğiz, sürdürteceğiz. Tabii bunların olması lazım. Biz daha fazla eğitim haklarından, demokrasiden ve sosyal durumun iyileşmesinden yanaysak bu yayınlarında olması hatta daha çok olması lazım.

Bu söyleşimizden dolayı size çok teşekkür etmek istiyorum, sayın Liebe-Harkort.

Warum?

Wenn die Hälfte meines Herzens hier ist,
die andere Hälfte ist in drüben.
Was ich nicht verstehe,
warum ist nötig, voneinander getrennt zu leben.
Ist das Schicksal der Menschen
oder ist nur ein Spielchen der Mächtigen.

Aussenseiter

In fremder Sprache,
die fremden Lieder höre ich.
Hier bin ich fremd,
drüben ich auch fremd bin.
Ich will tja zurückgehen
aber wie, wohin?..
Gefühle, in mich sind merkwürdig.
So fertig bin ich mit den Gedanken.
Ich kenne mich hier nicht aus
da kenne ich mich auch nicht aus.
Und so gehen wir hier
aus unseren Schicksalslinien
hier fremd sein
da drüben auch so.
Ein Aussenseiter bin ich also
unter dem grossen Himmel...

Yaşar YAZARSOY

Ahmet Durgut ile Eğitim ve Öğretim Problemleri Üzerine

Mevlüt ASAR

Ahmet Durgut, Duisburg'da öğretmenlik yapıyor, Türkçe ders kitapları yazıyor. "Dergi" bu değerli öğretmeni-mizle yabancı çocukların eğitim ve öğretim sorunları üzerine bir söyleşiyi okurlarına sunuyor.

Ahmet, göçmen işçilikten çıkıp göçmenliğe geçiş süreci yaşarken pek çok sorunla karşı karşıya olduğumuz bir gerçek. Bugün eğitim öğretim alanında ortaya çıkan sorunlar konusunda senin gözlemlerini ve düşüncelerini öğrenmek istiyoruz. Bize önce son günlerdeki gözlemlerinden söz eder misin?

Son günlerde üzerinde konuşulan pek çok konu var:

- . iki dilde eğitim / öğretim
- . tek dilde eğitim
- . çok kültürlü öğrenme... gibi.

Bu konularda yapılan araştırmalar, tartışmalar ve varılan sonuçlar kuşkusuz gelecekteki eğitim politikalarını belirleyecek ve bizleri en azından veli olarak ilgilendirecektir. Bence sorunların bir bölümü, azınlık olarak eğitimden beklentilerimizi açık seçik ortaya koyamaktan kaynaklanmaktadır. Çok sesi bir topluma her bakımdan katkıda bulunabilecek özbenliği olan bir azınlık mı olmak istiyoruz; yoksa erimek mi istiyoruz? Bu konuda henüz yeterli gerekçeler göstererek bir tavır ortaya konmuş değil. Bu nedenle okullarda karşılaşılan sorunların temelinde ya da pek çok sorunun temelinde bu kararsız tutumun yattığı söylenebilir.

Bu kararsızlık okuldaki günlük yaşamı nasıl etkiliyor?

Öğretmen arkadaşların bildirdiklerine göre anadil derslerine ilgede bir azalma göze çarpıyor. Yabancı dil yerine verilen Türkçe dersleri de bir iki Gesamtschule dışında yaygınlaştırılmış durumda değil. Oysa öğretmenin (yabancı öğretmenlerin) ders hazırlarken gözönünde bulundurduğu, onun hareket esnekliğini belirleyen, öğrencinin ilgisinden tutun da, ders yapılan dersanın görünümüne varıncaya dek pek çok etmen var. Bu etmenlerden kimileri de şöyle:

- . Velilerin beklentileri
- . Öğrencilerin bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri
- . Türk resmi makamlarının istekleri
- . Yürürlükte olan yasa, yönetmelik ve müfredat programları...

Öğrenciler verilenleri algılayacak durumda değilse; Türkçe derslerine gereksinimleri olduğuna inandırılmamışlarsa, bu derse devam etseler bile başarılı olmaları mümkün değildir.

Ayrıca kimi anne ve babalar çok çeşitli nedenlerle çocuklarını anadil derslerine göndermemektedirler. Kimileri dersin beklentilerine karşılık veremediğini ileri sürmektedirler. Bu savları doğru da olabilir.

Ne var ki sosyal öğrenme dediğimiz bir olgu var. Öğrenciler pek çok şeyi derste öğretmenden değil, birbirinden öğrenmektedirler. Bu nedenle, kişilik ve özbenlik gelişimi açısından çocuklarının kendi kültüründen kopmasını istemeyen anne ve babaların bu gerçeği gözönünde bulundurularak yararlı olacaktır.

Özbenlik geliştirme çabaları sadece Türk öğrencilere yönelik olarak değil, aynı zamanda Alman öğrencilerin ve öteki uluslardan öğrencilerin ön bilgilerinin artırılması ve tavırlarının değiştirilmesi konusunda da yoğunlaştırılırsa amaçlarına ulaşabilir. Aksi halde çocuklarda kendine değer verme duygusunu geliştirme oldukça zordur. Velilerin öğretmenlere destek olmaları, bu konuda sürdürülen uğraşlara da yeni bir ivme kazandırabilir sanıyorum.

Ahmet, ben yeniden yabancı dil yerine verilen Türkçe derslerine dönmek istiyorum. Biraz önce bu derslerin sadece bir iki Gesamtschulede verildiğini söyledin. Neden böyle?

Eyalet Kültür Bakanlığı'nın çıkaracağı genelgelere göre orta öğretimin birinci ve ikinci basamağında yabancı öğrenciler isterlerse kendi anadillerinin birinci ya da ikinci yabancı dil yerine seçebiliyorlar. Ancak genelgede; müfredat programının olması, derse verecek öğretmenin olması ... gibi kimi koşullar getirilmiş. 48 bin yurttaşımızın yaşadığı Duisburg'da pek çok okul bu koşulları yerine getirebilecek durumda. Yeterli sayıda öğrenci var. Öğretmen var. Ancak nedense bu derse verebilecek okullar çekimser davranıyorlar. Bildiğim kadarıyla bir kaç Hauptschulede İngilizce yerine Türkçe alan Türkiye'den gelmiş öğrencilerin dışında hiçbir Realschulede ve Gymnasiumda bu uygulamaya geçilmedi. Oysa bu ders, öğrencileri (Almanca da yabancı dil sayılırsa) ikinci ya da üçüncü bir yabancı dil öğrenme külfetinden kurtaracak ve okulda bocalamakta olan pek çok öğrenciyi başarılı olma yollarını açacaktır. Biraz önceki sorunu yanıtlarken değindiğim özbenlik konusuna katkısı, zorunlu ders olacağı için çok daha belirgin olacaktır.

Burada önemli bir noktaya değinmek istiyorum: 1985-1986 verilerine göre NRW Eyaletinde okula giden 130.124 çocuğumuz, bütün yabancı öğrencilerin % 57,2'sini oluştururken, bunların ancak % 10,6'sı Realschuleye ve % 5,7'si Gymnasiuma gidebilmektedir. Anne ve babaları İspanya ve Yunanistan'dan gelen öğrencilerden Gymnasiuma gidenlerin oranı % 16,8 civarındadır. * Alman öğrenciler de hesaba katıldığında, yukarıdaki oranların çok daha düşeceği ortadadır.

Bu nedenle hiç değilse Realschule ve Gymnasiuma giden öğrencilerin bu okullarda kalabilmeleri için Türkçe derisi gerçekten bir cankurtaran simidi olabilir. Öğrencilerin başarılı olması hiç kuş-

kusuz bu okullara ilginin de artmasına yol açacaktır. Ya da en azından dengeli bir öğrenci dağılımı söz konusu olacaktır. Türkçeye, onu normal ders planlarına almakla gösterilen saygı, hiç kuşkusuz onu konuşan insanlara da yönelecektir.

Şimdiye dek konuları hep genel bir çerçeve içinde ele aldık. Bu sorunların dışında okul türlerine göre farklılık gösteren sorunlar yok mu?

Elbette var. Ancak ben önce sorunları bir bütün olarak gördüğümü vurgulamak istiyorum. Çünkü ana okullarına öğrenci alırken uygulanan yabancı öğrenci kontenjanında göz önüne alınmayan sayısal varlığımız, orta dereceli okullarda geçerli olmayan ya da hiç verilemeyen din dersi notumuz, aslında aynı sorunun başka çeşrelerinden başka bir şey değil.

Sence neler yapılabilir?

Veliler, öğretmenler, aydınlar soruna sahip çıkıp çözüm yollarını birlikte düşünmelidirler. Şu anda meslek öğreniminde, çiraklık yeri bulmada, Sonderschulelere gidişte karşılaşılan ve bireysel sorunlar olarak görülen sorunlar, gelecekte toplumsal sorunlar durumuna dönüşecek ve boyutları büyüyecektir. Şu andaki kuşak çatışmalarının niteliği ve biçimi de buna bağlı olarak değişebilir. Anne ve babalara daha değişik üzüntüler verebilir. Yeniden bir geri dönüşü teşvik primi beklenmiyorsa, sorunlara kayıtsız kalmak bence doğru bir yol değildir.

Ahmet, bir de senin kitap yazarlığın var. İki arkadaşla birlikte ilkokullar için dilbilgisi; orta dereceli okullar için okuma kitapları hazırladınız.

Bu çalışmaya gereksinim var mıydı?

Çocuklarımız iki dilde dilsiz yetişmesinler diye böyle bir uğraşı içine girdik.

Bu yanıtı biraz açar mısın?

1980'li yılların başlarında Almanya'ya gelen öğrenci sayısında büyük bir artış oldu. Okullar ve Alman meslektaşlarımız buna hazırlıklı olmadıkları gibi, biz Türk öğretmenler de hazırlıklı değildik. Yeni gelen öğrencilerin topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak; ama onlardaki özbenlik gelişimini kendi kültürlerinden koparmadan sağlayacak her türlü ders araç-gereçlerini topluma duyduk. Bizler yaptığımız çalışmalarını arkadaşlara açmanın yararlı olacağını düşünerek onları kitap haline getirdik.

Öğretmen arkadaşlarımızın kitaplarımıza gösterdiği ilgi, çalışmamızın bu güne dek sürmesine yol açtı. ●

Die Situation Türkischer Mädchen in der Schule und Familie

Necile DELİCEOĞLU

Die Probleme Schwierigkeiten und die die türkischen Mädchen haben, sind vielfältig. Ich möchte mich hier nur auf die Darstellung der besonderen Situation türkischer Mädchen in Schule und Familie beschränken.

1. Trotz deutlich verbesserter Schulabschlüsse (50 % erreichen den Hauptschulabschluß) fanden 1985/86 in Duisburg nur 1,4 % aller weiblichen türkischen Bewerber um einen Ausbildungsplatz eine entsprechende Stelle im dualen System.

Für türkische junge Frauen gibt es aber auch keine Arbeit. Die negative Entwicklung am Arbeitsmarkt so wie die für diese Gruppe unsichere rechtliche Situation fördern den Rückkehrwunsch türkischer Familien und führen zu einer für die Kinder unzureichenden Berufs- und Bildungsplanung.

2. Für türkische Mädchen erscheint daher eine möglichst frühe Heirat (oft schon vor dem Hauptschulabschluß) auf diesem Hintergrund als die einzige Perspektive, um aus der sozialen und finanziellen Misere herauszukommen. Da es sich bei den für eine Heirat infrage kommenden Männern in dieser Region überwiegend um arbeitslose junge Männer handelt, muß dies eine Scheinlösung bleiben.

3. Parallel zu den bei einigen Gruppen von Arbeitsmigranten entstandenen Wohnghettos haben sich entsprechende Ghetto-Schulen gebildet. Beispiele von Schulen in industriellen Ballungsgebieten mit 80-90 % ausländischer Schüler sind hinreichend bekannt. In solchen Schulen haben türkische Mädchen wenige Möglichkeiten, ihre Sprachfähigkeit in Deutsch zu entwickeln; ihre Sozialisation, d.h. ihre Lebensfähigkeit in der deutschen Gesellschaft wird dadurch verhindert.

4. Trotz der o.a. Verbesserungen im Bereich der Schulabschlüsse ist die Situation türkischer Mädchen insbesondere an weiterführenden Schulen als problematisch zu bezeichnen:

– ihre sprachlichen Fähigkeiten genügen häufig nicht den komplexen Anforderungen insbesondere des Fachunterrichts;

– es fehlen Kontakte zu Deutschen außerhalb aber auch innerhalb der Schule, die den sprachlichen und sozialen Lernprozeß der Mädchen anregen und unterstützen können. Dieser Mangel geht größtenteils auf Lasten der Schule, die ihre Integrationsaufgabe nicht in hinreichendem Maße wahrgenommen hat bzw. wahrnimmt;

– die Familien sind alleingelassen mit dem Problem der Erziehung ihrer Kinder, insbesondere der Töchter, in einem Spannungsfeld zwischen zwei sozialen und kulturellen Systemen;

– die schulischen und sozialen Integrationsbemühungen um die zweite Generation türkischer Mädchen scheinen gescheitert zu sein;

– die Isolation türkischer Familien (erste Generation) nimmt zu. Für die türkische Mädchen (zweite und dritte Generation) bedeutet das mehr soziale Kontrolle, zunehmenden sozialen Druck;

– der Rückzug türkischer Mädchen auf die eigene ethnische Gruppe wird damit zunehmend deutlicher. Was heute unter dem Begriff "Reislamisierung" als aktiver Prozeß gedeutet wird, muß für türkische Familien in der Bundesrepublik doch überwiegend als Reaktion auf das anhaltende Unverständnis und die Ablehnung auf deutscher Seite gegenüber ihrer ethnischen Gruppe interpretiert werden.

5. Aus der Sicht der Schule läßt sich die problematische Situation türkischer Schülerinnen wie umreißen:

– die Beratung der Eltern und der Schülerinnen bei den Übergängen aus der Primarstufe zu SEK I und bei den Übergängen zur SEK II muß intensiviert und verbessert werden;

– das deutsche Lehrpersonal ist in nicht ausreichender Weise auf die Unterrichtung türkischer Schülerinnen vorbereitet und begegnet deren kultureller Herkunft mit Unkenntnis oder Ignoranz. Abweichendes Sprachverhalten türkischer Schülerinnen führt häufig bereits zu einer negativen Beurteilung der schulischen Gesamtleistungen;

– diese Fehleinschätzung des Leistungsvermögens durch den deutschen Lehrer verstärkt die traditionelle Selbstunterschätzung bei türkischen Mädchen, d.h. sie unterstützt die traditionelle Rollenerwartung auf türkischer Seite und verhindert so eine konstruktive Auseinandersetzung mit der eigenen Situation;

– auf diese Weise werden für eine moderne Industriegesellschaft nicht mehr tragbare Vorstellungen noch auf türkische Jugendliche angewandt: qualifizierte Ausbildungsgänge werden insbesondere für Mädchen als Luxus angesehen, die nach vorherrschender Meinung ihre Lebensaufgabe sowieso in der Familie und deren Versorgung finden; gelingt allerdings ein auf das Gymnasium, so ge-

rät die Erwartungshaltung der Eltern in Konflikt mit den realistischen Möglichkeiten ihrer Kinder: sie setzen ihre Hoffnungen in die Kinder zu hoch an, da sich nicht mit den sehr differenzierten Berufssystemen einer hochindustrialisierten Gesellschaft auskennen.

6. Eine Lösung für diese problematische Situation könnte in einer ganzheitlichen integrativen Eltern- und Schülerarbeit liegen. Langfristig müßte vor allem an einer angemessenen Veränderung im Rollenverhalten und in der Rollenerwartung türkischer Familien gearbeitet werden, um speziell den Mädchen Chancengleichheit in der Bildungs- und Berufswahl zu verschaffen. Formen einer solchen »Schulsozialarbeit« werden in Ansätzen diskutiert, um die Theorie Praxis werden zu lassen. Es wird gefordert:

– türkische Lehrerinnen/Sozialarbeiterinnen an Schulen einzusetzen, die sowohl bei Sozialisationskonflikten als auch bei Leistungsdefiziten Hilfen anbieten oder vermitteln können;

– Freizeitangebote zu entwickeln und bereitzustellen, die einerseits der Isolation entgegenwirken und andererseits den Erfahrungsbereich der türkischen Mädchen erweitern sollen;

– in diesem Zusammenhang den Anteil an Verfügungsstunden zu erhöhen;

– Unterrichtsschwerpunkte zu setzen, die den türkischen Mädchen Möglichkeiten geben, ihr herkunftsspezifisches Wissen und Können unter Beweis zu stellen, z.B. durch Differenzierung im Erdkunde und Geschichtsunterricht;

– durch bestimmte Themenauswahl in den Fächern Literatur, Kunst und Musik auch deutsche Jugendliche für die kulturelle und politische Entwicklung der Türkei zu interessieren, um so eine gemeinsame Diskussionsbasis zu gewinnen;

– den Deutsch-Förderunterricht mit gleichem Nachdruck zu betreiben wie die Angebote im Türkischen, nämlich sowohl als Muttersprache als auch im Fremdsprachenangebot. Nur so läßt sich ein Halbwissen in beiden Sprachen vermeiden;

– alle Lehrer für die Verständnisschwierigkeiten ausländischer Schüler zu sensibilisieren, und die Spracherziehung dementsprechend in allen Fächern vorzunehmen. Auch in der SK II muß die Sprachentwicklung umfassend weitergeführt werden, ohne das Bildungsniveau der gymnasialen Oberstufe zu gefährden.

Bir Öykü

Piyanist Olmak İstiyorum

Özgen ERGİN

Yolda yürürken kendi kendine konuşanları gördükçe, şaşırıyordu. Kimi kez otobüs tramvay beklerken, yanında yaşlı bir kadın, ya da genç bir erkeğin dudaklarının kıpır kıpır oynadığını görünce, kızgınlıkla hemen arkasını dönüyor, onları görmek istemiyordu.

Günlerce, aylarca kendi kendine konuşanları gözledi. Konuşurken, karşısında biri varmışçasına, gülümseyerek başını sallayanlara, el kol işaretleri yapanlara bile rastladı.

Aylar sonra, kendisi de, yalnız kaldığında, düşüncülerini içine sığdıramaz oldu. Her istediği zaman, yanında bir dost bulamaz oldu. O da, kendi kendine konuşan öteki insanlar gibi, yanında kimse yokken, konuşmak gülmek bağırarak gereksinimi duymaya başladı.

Kendi kendine konuşma hastalığına bulaşmamak için, dudaklarını sımsıkı sıkıp hımm.. hım, deyip başka bir tek söz, söylemez oldu.

Hem evde, hem de çalıştığı fabrikada kimseyle konuşmaz oldu. Çocukları para istediği zaman, hımm olur, karısı da bir şey söylediğinde, hımm olmaz demeye başladı.

Fabrikada, tam sekiz saat hiç konuşmadan, makineyle uğraşır, bir tek daha fazla iş yapabilmek için çalışıyordu. Freze bıçakları iyi kestiği anlarda, keyfe gelip ıslık çalardı. Ama akşama doğru, iş sayısına bakıp da, yeteri kadar iş çıkaramadığını görünce, ne makineyi, ne fabrikayı, ne de çevresindeki iş arkadaşlarını, hiç kimseyi sevmediğini düşünürdü.

Ne demişti geçen gün karısı?

"Nedir bu, günlerdir hımm hımm deyip duruyorsun! Ağzından tek söz çıkmıyor. Çocuklar alıştılar ama ben alışamadım! Bizimle konuşmazsan, git arkadaşlarınla konuş. Yeter ki ağzından bir söz çıksın."

"Hımm.. hımm"

"İşten gelince beni evde bulamamak, seni deli ediyor muş. Daha ne istiyorsun? Ne yapayım? Büro temizliğine, dörtte gidip sekizde geliyorum. Ayda üçyüzseksen mark getiriyorum. Hiç yoktan iyidir."

O sırada, akşam akşam tam da haberler okunurken, elektrikli süpürgeyle yeri süpüren kıızı, göz ucuyla onları, nasıl da dikkatle izliyordu.

Kızına kızgınlıkla bakıp günlerdir ilk kez konuştu.

"Yeter!"

Kızı liseye gitmenin övünçüyle, açtı ağzını yumdu gözünü.

"Sen fabrikada sekiz saat çalışıyorsun! Annem kaç saat çalışıyor hiç hesaplıyor muyuz? Ya ben.. yok öyle senin istediğin gibi olmaz. Okuldan eve döner dönmez ev işi yapmam. Önce ev ödevleri! Bir de kardeşlerime yardım etmek zorunda kalıyorum. Ancak boş kalırsam ev işi, o da annem için! Hem ben işçi olmak istemiyorum. Ev kadını olmak istemiyorum."

Kızını duyamaz oldu. Ne söylüyorsa haklıydı. Duyulur duyulmaz bir sesle konuşmaya çalıştı.

"Hımm.. hımm.. yeter.. anladım"

Buna benzer konuşmalar her hafta bir kez yinelenirdi.

O, hiç bir söze yanıt vermez oldu. Git gide hiç konuşmaz oldu. Yine en çok üzülen karısı oldu. "Bu nasıl erkek böyle, konuşmaz, bağırır, heyecanlanmaz, gülmez, sağa sola kahveye bile gitmez oldu... eve kimseyi çağıramaz oldum. Yalnız ağzı değil, bedeni de kitlendi" diye söylenmeye başladı.

Bir gün yine sabah sabah, soğuktan eline yapışan, altı kiloluk piston kollarını mengeneyle sıkıştırıyordu. Sabah altıda başladığı işi, yavaş yavaş dokuza doğru hızlandırmaya başladı. Gözü pür piston makinenin elektronik aksamlarında. Her piston kolu ikibuçuk dakikada, işlenip frezeleniyor, civata deliklerine diş çekiliyordu. Kahve almaya giderse en az üç iş eksilirdi. Bir arkadaşı gelip onu on dakika oyalasa, dört piston kolu daha az üretmiş olurdu. Bir de tuvalete gitse on beş dakika sürerdi. Onun için en önemli süre en

Desen Sait Günel

güçlü olduğu, saat sekizle onbir oniki arasıydı. Bu sürede saniye sektirmeden, çalışarak dakika biriktirmek zorundaydı.

O böyle hergün, binlerce kez yaptığı hesapları çarpıp bölerken, makinede kırmızı uyarı ışıkları yanıp sönmeye başladı. Hidrolik freze başlıkları yukarı doğru çıktı, bir daha inmedi. Yağ lambası sarı ışığını yakıp söndürmeye başladı. Yanıp sönmeye başlayan kırmızı sarı ışıklara, sinirli sinirli baktı. Ansızın bas bas bağırılmaya başladı.

"Ben piyanist olmak istiyordum!..Ben!.. Piyanist olmak istiyordum!"

Tekrar tekrar aynı cümleleri söylerken, çizgi çizgi çatlamış ellerinin, küt kalın parmaklarına bakıyordu. Sesini kendi kulaklarıyla duydu.

"Ben de, başladım kendi kendime konuşmaya" dedi. Kendi kendine, başkalarından saklamışçasına kısık kısık gülmeye başladı.

Makinenin arkasındaki yağ bidonunu almaya gitti. Otuz litrelik hidrolik yağı boşalttıktan sonra, düğmeye bastı. Uyarı ışıkları yanıp sönyordu. Freze başlıkları, piston kollarının üstüne yorgunca inmeye başladı.

Yavaş yavaş, bile isteye, işi deliliğe vurduğunun ayrıntılarına vardı. Sevinçle gülümsedi.

"Konuşmayacağım işte. Mecbur muyum? Konuşsam ne oluyor. Kimse gelmesin evime. Evim evim güzel evim. Ben de kimselere gitmem. Kimseyle konuşmamak delilik mi? Zorla mı, bıktım ev araba, mal mülk, para düşünmekten. Sonra, ona buna gitsem ne olacak, birbirimize ne faydamız var... Geçen gün ne dedi. —Gidemem!. gidemem!.. nasıl gideyim? Üç çocuğun çamaşırını, ütüsü, yemeği, bulaşığı. Bir de sen deli!..— O da haklı. Bu son günlerde bana deli demekten çok hoşlanıyor. Ben neden karşı çıkmıyorum? Bana deli deme, demiyorum. Ama neden bir de sen deli dedi bastıra bastıra, hem de çocukların yanında. Dün akşam kız süpürgeyle yerleri süpürürken, dudaklarım kıpır kıpır konuşuyordum. Ana-kız nasıl da sabırla baktılar. Ben de artık yanımdaki birisiyle konuşurcasına, elimi kolumu sallaya sallaya konuşmaya başladım. Ara sıra, ha öyle değil mi? diye kaşlarımı kaldırarak sorarım.

Sonra, karşımdakinin yerine, evet evet, diyerek başımı sallardım. Hep başımı sallardım.

Yunus Nadi Ödülü İkinciliği Yurtdışına Geldi Yücel Feyzioğlu ile Bir Söyleşi

Aydın YEŞİLYURT

Cumhuriyet Gazetesi 1946 yılından beri Kurucusu Yunus Nadi adına; bilimsel araştırma, öykü, roman, şiir, röportaj, mizah, fotoğraf dallarında yılın en başarılı yapıtlarını değerlendirip ödüller veriyor.

1986-1987 yılı Armağanı röportaj dalına ayrılmıştı ve konu: "Gençlik"ti. Yurtiçinden ve dışından 61 yazar ve gazeteci yarışmaya katıldı. Sabahattin K.Aksal, Melih Cevdet Anday, Mehmet Ali Birand, Oktay Ekşi, Yaşar Kemal, Cevdet Kudret, Oktay Kurtböke, Uğur Mumcu ve İlhan Selçuk'tan oluşan seçici kurul üç yapıta ödül vermeyi uygun buldu.

"Cezaevinde Büyüyen Bir Genç" çalışmasıyla Oral Çalışlar birincilik, "Timsah İle Maceralarım" adlı çalışmasıyla Yücel Feyzioğlu ikincilik ve "Sınav" adlı çalışmasıyla Türkan Karahasan üçüncülük ödüllerini aldılar.

Yücel Feyzioğlu F.Almanya'da yaşayan yazarlarımızdan biri. Yunus Nadi Ödülü'nden iki ay önce de "...Ma" adlı bir öykü kitabı çıkmıştı. Kendisiyle her ikisine yönelik bir söyleşi yaptık. Aşağıda bu söyleşiyi sunuyoruz.

Yücel seni "Dergi" adına, yurtdışına bir ödül getirdiğin için kutlarız.

Teşekkür ederim.

Bu yarışmayı nasıl değerlendiriyorsun?

Bir batıp bir ortaya çıkan bir olay değil. 40 yıldan beri düzenli, ve Türkiye'de kamuoyu oluşturan saygın isimler tarafından veriliyor. O nedenle Türkiye'nin en ciddi ödülü olarak değerlendiriyorum.

Yurtdışından birinin kazanması daha da önem taşıyor. Çünkü yurtdışında yaratılan yazınsal ürünlerimiz yurtiçinde çok ciddiye alınmıyordu. Bu ödülle bu görüş kırılacak mı?

Bir kere ciddiye alınmaması haklı bir yaklaşım değil. Kemal Tahir'le bir ABD'li yazarın bir söyleşisini anımsıyorum. Kemal Tahir sormuş ABD'liye: "Kaç yıllık tarihiniz var sizin?" "500" demiş öteki. "500 yıllık tarihle roman yazılmaz" demiş bizimki. Bu görüşe katılmayabiliriz ama, buradaki geçmişimizin 25 yıllık olduğunu düşünerek ve burada bu kadar ürün çıkıyorsa bunların en zayıfı bile çok ciddidir. Çünkü gelecekte yaratılacak o büyük yapıtların yoluna şimdiden merdiven döşüyorlar demektir. Bu sorunuzla ilgili olarak bir öykü anlatayım: Yayınlanan romanımı bitirdiğimde Can Yayınları sahibi Erdal ÖZ'e göndermiştim. "Baştan, ortadan, sondan romanı şöyle bir gagaladım. Zaten Türkiye için Almanya sorunu Kıbrıs gibi

beşinci sıradan bir sorundur. Yayınlamayı uygun bulmuyorum" demişti. Sanki ben sadece sorun yazmışım. Oysa kendisi aynı anda Latin Amerika romanları yayınlıyordu. Bu yaklaşım doğrusu çok zoruma gitmişti. Ödül bu yaklaşımları yumuşatacak sanıyorum. Bir de yurtdışında Aydın Karahasan gibi arkadaşlar var. 15 yıldır tekrarladıklarının altını "Dergi"nin geçen sayısında bir daha kalın kalın çiziyor —Yeni hiçbir şey söylemeden— "Maniyi şiir, masalı edebiyat, fotoğrafı resim sanatları" diyerek, yine sırtını Batı'ya dayayıp bize fena kılıç çalıyor. Böylesi arkadaşlar sözcük seçmekte daha dikkat ederler mi bundan sonra bilmem. Ancak biz de sırtımızı küçümsedikleri o maniyeye ve masala dayayarak ilerleyeceğimizi ilan ederiz. Hem de sırtımızı sadece Batı'ya dayayarak değil, Çin'e, Maçin'e, Hint'e, Yemen'e, Orta Asya'dan Amerika'ya, en başta da Anadolu'ya sırtımızı dayıyarak...

Burada "...Ma"ya geçmek istiyorum. Ma beş öyküden oluşuyor. İlk iki öykü Almanya ile ilgili. Bunlardan bir tanesi de "UGULTU" romanınızdaki Ağamalı'nın serüvenini içeriyor. Öteki de bir aşk öyküsü. "...Ma" ile "Çiçek ve Postal" Türkiye'de faşizm dönemlerinin işkencehanelerini konu almış. "Belge" adlı öykü de burada geçiyor. Ancak Türkiye'den kaçan bir aydının, bir profesörün öyküsü.

"...Ma"dan başlayalım önce. Yaşamadığın işkence olaylarını bu kadar gerçekçi ve başarılı nasıl anlatabildin? Hangi dürtü seni bunları yazmaya itti?

12 Eylül'den hemen sonra ülkemizden kâbus haberler geliyordu. Dostlarımız, arkadaşlarımız, yoldaşlarımız kaçıp geliyor, yapıtlarını anlatıyorlardı. Müthiş şeylerdi. İnsanı parçalayan haberler. Onları karşılayıp dinliyorduk. Beni dehşetle sarsıyor, anlatılanlar rüyama giriyordu. Onlar orada, biz burada, elimizden bir şey gelmiyordu. Araya sıra dağlar, araya devler, kan emenler girmişti. Kaldı ki, 12 Mart 1971'de şimdi yapıtlarını bir ölçüde yaşamışım. Yine o günlerde Evliya Çelebi'nin anılarını okuyordum. "...Gaziler bu duruma da bakmadılar. O kadar gözleri kızdı ki, kalenin yıkılmış yerlerinden içeri girip kelleler, esirler getirmeye başladılar. Hemen komutan kelle getirene elli altın, esir getirene yüz altın ihsan etmeye başladılar..." diyor, olmayacak barbarlıkları sergiliyordu. Yine hemen 12 Eylül'den sonra Doğan Avcıoğlu'nun "Türklerin Tarihi" kitaplarını okuyorum. Binlerce yıldan beri bir barbarlık tarihi sergileniyordu. Yönetenler güçlü oldukları zaman kelleler kesiyor, akla hayale gelmeyen barbarlıklar yapıyorlar, gittikleri

yerlerde tek taş dikmiyor, çadır kurup göçüyorlardı, güçsüz oldukları zaman da ya Çin'e paralı asker, ya da Bizans'a uşaklık ediyor, yaptıkları hizmetin karşılığında otlanıyorlardı. Şimdikiiler daha bir gelişmiş, denizler ötesinden kendilerine bir bey bulmuş, işkencelerini sürdürüyorlardı. O tarihten bunlar çıkmıştı. Bütün bu duygular içinde öyle bir öykü yazmalıyım ki, dedim, okuyanın tüylerini diken diken etsin. Bu heriflerden nefret edilsin. Ama insana da güç versin. Çok başarılı oldu mu bilemem. 50-100 yıl sonra yine okunursa başarılı olduğuna daha iyi inanacağım. Ve Aydın Karahasan dostum bu tarihsel gerçekler çerçevesinde bizim edebiyatımıza, sanatımıza baksa daha sağlıklı bir sonuca varacak sanıyorum.

"Belge" adlı öyküde biraz abartma yok mu? Bir Türk aydını ki, o bir profesördür, nasıl bu kadar büyük bir hayal kurar? Ayrıca bu öyküde benim gözlediğim birşey var. O da bu "vurdumduymaz" Batı'nın tüm insanlarını aynı kefeye koyup, okuyucuyu olumsuz yargılara götürmek. Genellemenin dışında tüm bu insanları "insani" değerlerin uzağında görmek, yaşanan gerçekliğe biraz aykırı düşmüyor mu?

Düşmüyor. Çünkü ben orada, o öyküde Batılı insanın bir genel eleştirisini yapmadım. Tekellerin emrindeki Batı basın ve yayın organlarının sınıfsal özünü, çirkin yüzlerini göstermeye çalıştım. Okurların üzerinde oldukça iyi etki yarattı. Benim bir arkadaşım var. Alman. Büyük bir gazetede önemli bir gazetecidir. Bir gün zil çaldı, baktım bu. Heyecan içinde. "Yahu dedi, şu grubu tanıyor musun?" "Tanıyorum" dedim. "Bunlar, bunlar çok komünistmiş." "Olursa ne olur?" dedim. "Canım bir toplantı yapacaklarmış. Duyuruyu bana getirdiler. Ben de olduğu gibi gazeteye koydum. Sonra da bunların komünist olduğunu söylediler... sana sormaya geldim." "Olsalar ne olacak?" diye yineledim. "Deli misin, şef kellemi alır" dedi. Bu garip adama bakıp bakıp, "Şef almadan sen bu kelleyi bir güzel değiştiren iyi olur" dedim. Diyelim ki bu adam benim öfkemden etkilenip kelleyi değiştirdi. Ne olacak? O büyük gazetede yine kalabilecek mi? Hiç sanmıyorum. Demek ki abartma yok. Ama sunuş biçiminde abartma olabilir. Bu da doğal. Victor Hugo şöyle der: "Herşeyi bir ayna gibi yansıtmak değil sanatçının görevi. Çünkü o ayna ne kadar canlı yansıtasa bile gerçek renklerden bir çok şey kaybeder. Sanatçının görevi içbükey bir ayna gibi ışığı bir noktaya toplayıp, o noktayı yakmaktır." Sanatın özünü çok açık ve net vermiyor mu bu sözleri? Bazı noktaları yacacaksınız ki, duman görürsünüz, alev görürsünüz. Yoksa silik kalır.

Belleklerde iz bırakmaz. Bu nedenle "Belge" belleklerde iz bırakacak bir öyküdür. Aldığım tepkiler de böyledir.

Profesörün Batı demokrasisi üzerine büyük hayal kurmasına gelince; ülkemizde her demokratın özlemidir demokrasi. Her fırsatta Batı demokrasisi örnek gösteriliyor... Hani kötü birşey de değil. Ama o da kendi kuralları içinde işliyor. Örneğin, Türkiye'de olup bitenleri NATO ülkesi olduğumuz için kamuoyuna dört yıl duyurmadılar. Gazetelerin radyonun, televizyonun kulakları sağır, gözleri kör oldu. Bizlerin gayreti olmasaydı, Türkiye'de olup bitenler, işkenceler hâlâ bilinmeyecekti. Batı demokrasisine inananlara ben bu gerçeği neden göstermeyeyim?.. İşte bunu yapmaya çalıştım.

"Bir Ömür Böyle Geçti" adlı öyküde "Uğultu" romanının kahramanı Ağamalı'nın bir hayli değiştiği gözleniyor. Roman kahramanı Ağamalı cimri, paradan başka birşey düşünmeyen biriydi. Oysa bu öyküde Ağamalı pahalı mutfak eşyalarına para dökken, yaşamayı, gezmeyi, tozmayı seven biri olarak karşımıza çıkıyor. Bu değişimi nasıl izah ediyorsun?

Vallahi Aydın benim öykü ve roman tiplerini iyi izliyorsun. Aynen dediğin gibi, Ağamalı müthiş bir değişime uğradı. Ama dikkat edersen 25 yıl sonra. Romanda işçilerimizin ilk geliş dönemini anlatıyordum. Yemeyip içmeyi para biriktirmeyi amaçları. Biriktirip işyeri, firma kurmak hayaline tutulmuştu herkes. Burjuva basını bunu durmadan körikliyor: "Yozgatlı gurbetçilerimiz de birleşerek fabrikalarını kurdular" diye manşetten haberler yayıyor, hatta Tercüman bu işe öncülük ederek "Meriç Tekstil Fabrikasını" "Ortadoğu'nun, Balkanlar'ın en büyük fabrikası" palavraları ile kuruyordu. Ağamalı işinden çıkıp yedek işlere koşarak varını yoğunu buralara yatırıyordu. İşletmesinin başında şef olma umudu ile çılgına dönmüştü. Sonuç ortada. 20 yıl sonra bunların hepsi iflas etti. Pfenig'lerle fabrikalar kurulamayacağını herkes gördü. Ancak, bu işe öncülük eden Kemal Ilıcak gibiler vurgunu vurdular. Bu son 20 yılda 25 kuruşluk emek vermeden paşalar gibi yaşadılar. Olan Ağamalı'ya oldu. 50 yaşına merdiven dayamıştı. Ve o işçilerimizin genelini yansıttığı ve müthiş yıpranmış, ölümün artık kapısını yokladığını hissediyordu. "Ölmeden yiyeyim barı" diyerek bir uçtan öteki uca savruldu. Şimdi "kazandığımı kazana koyup yiyor" Ağamalı. Son zamanlarda Amerikan tencerelerinin bu kadar rağbet görmesini neyle izah edebiliriz? Bir takım "Öğretmenler", tercümanlar, tencere müdürleri oldular. Evlerde durmadan toplantılar yapıp tencere satıyorlar. Bizimkiler de fabrika sahibi olamadılar ama, bırak tencere sahibi olsunlar artık. Müthiş değişim burada ve bu kadar... Fazla bir şey yok! Şimdi diyeceksin "Gene abartma yok mu?" İnan yok. Üç aşağı beş yukarı durum aynen dediğim gibidir. İşçi dalkavukluğu yapacak değilim. Şartları şartları, geçmişi geleceği, sebepleri vardır bunların, ama suçun birazı da kendindedir. Örgüt çalışmaları yapan arkadaşlara hâlâ metelik

ilgi göstermiyorlar... Gösterenler deveye kulak...

Okurlar seni daha çok bir masal yazarı olarak tanıyorlar. Bu anlatım türünün izlerini zaman zaman öykülerinde de sürmek mümkün. Örneğin "Ma" adlı öykünde masal öğelerinden oldukça yararlanmışsın. Bu anlatımın öyküyü zenginleştirdiği düşüncesinde misin?

Evet. Biliyorsun edebiyat masalla başlar. Binlerce yıllık geçmiş var. İlk masalları yaratılardan biri de Anadolu halkıdır. Üç bin yıl önce Frigyalılar zamanında masal anlatıldığı saptanmıştır. Promete Kafkasya dağlarında bağlıdır. Kafkasya bir masallar-destanlar diyarıdır. Yunan mitolojisi tadına doyumaz masallardır. Homeros destanları nedir? Gilgamiş destanı nedir? Masal! Binlerce yıldan beri yaşamlarının gizi de bura-

dadır işte. İnsanoğlu kendi yarattığı bu muazzam ürünü yıkmak için kendisi savaşa açmıştır. Masalı küçümser, birini ciddiye almıyorsa "Masal anlatıyor" der, birisine inanmıyorsa "Masal anlatma" der, der oğlu der ama onsuz edemez. Çünkü masalda insanoğlunun büyük bir kültür birikimi var. Çünkü masal düpedüz kafa cimnastığıdır. Olmayacak şeyleri düşündürür büyüğe küçüğe... Araştırmaya yaratmaya çocuk masalla başlar. Dilinin güzelliğini, inceliğini, zenginliğini masalla öğrenir. Bunun ötesinde de bir anlatım tadı vardır. Durum böyle olunca neden masal öğelerinden yararlanmıyorum? Röportajda bile yer yer masaldan yararlanıyorum. Yazılan şeyi daha bir zenginleştiriyor, anlatım kolaylığı getiriyor. Yazarken kendimi daha özgür hissediyorum. Masal yazmaya, masal geleceğinden yararlanmaya devam edeceğim.

Basmayın

Basmayın beyazlara
Kirlertirsiniz ipek gelinliğimi
Düşlerimin elinden tutmuşken yeni

Basmayın mavilere
Küstürürsünüz denizlerin dinmeyen mavisini
Martılar nereyi yurt edinir sonra

Basmayın kırmızılara
Yakamıza takarız ve çoğalırız mayıslarda
Açılır gömütler üstlerine düşen güllerle

Basmayın sarılara
Kaçar umutlarımın sevinci yaşlılık günlüklerimden
Dalları kurumuş bir ağacın yalnızlığında gecelerim

Basmayın turunculara
Akdeniz geliyor yanıma eski bir bilmeceyle
Kum taneciklerinin derlediği türkülerle

Basmayın lacivertlere
Akşamüstleri donup kalır silik fotoğraflarımızda
Takvimlerde ölümlerimiz de sevinçlerimiz de yok

Basmayın yeşillere
İlkin dal uçlarıyla selâmlanır hüzünlü sabahlar
Binbir görüntü, ses, çılgnlıklar dolar göğsümüze sonra

Basın karalara
Üstüme üstüme geliyor kör bakışlar
Zincirli kapılar, kırılan kalemlerin gözyaşı

Gökkuşağı neden uzaksın menzile
Zaman, durur musun yabancı bir kentte
Geçsem altından kaçır mısın benden
Günlüğünü tutar mısın ölümümün

Gültekin EMRE

Oldu Bir Kere

Tayfun DEMİR

Bakımlı, ince ellerini alıp avuçlarıma çizgilerini okumuştum. Dehşet bir kinin izleri vardı bakışlarında ve ben bu kadını tanımıyordum. Ona fırtınalardan söz ettim. Nereden bilirim bu iç döküşün bana bir kenti dar edeceğini. Bir cumartesi sabahı elimde küçük çantam içinde iki üç gerekli eşya, Edip Cansever'in "Bütün Şiirleri" itiliverdim Rodos'a kalkacak uçağa. Sevdalı mıydı. Hayır! Tıkanmış bütün akarsularım. Yüzümde donmuş ışıltılar. Binbir gerçek içinde kendimle başbaşa, bir cumartesi öğlen sonrası Rodos'taydım.

Gecelerini üçyüzdoksan yıl boyunca sadece Osmanlıya ve Yahudi azınlığa sunan suriçi, gün batımlarının sancılı çanı kulaklarımda, okaliptuslar altında Murat Reis Türbesi'ni bekleyen Şaban, şimdi balığa çıkamayacak denli yaşlı, oturmuş incilerle ışıldayan çakıl taşlı avluya, parmakları mavi ağlara ilmikler atıyor, bana suskun, yenik, acı bir tarih anlatıyor. Onu dinlemiyorum. Gün düşlerinin hızla aktığı bir sinema beynim, Kanuni'nin Rodos Seferi'nde. İkiyüz gemi; iki ay boyu insan, silah, at, deve taşıyor. Rodoslu şövalyeler kaçınıcı kez püskürtecekleri bir saldırının zaferine şarkıya duruyorlar. Kan, ne çok kan, kalın surlardan denize ulaşıyor. Rodos düşüyor. Haçlı Seferleri'nin odağı düşüyor, büyü düşüyor. Bir eşane düşüyor usulcaık yakamozlu sulara. Kalkıp gidiyorum avludan. "Gene gel" diyor Şaban. "Gelirim" diyorum. Gidiyorum.

Goçakov, Nostalgiya'nın şair kahramanı, Pavel'in izini sürer İtalya'da. Lindos'ta kendimin peşindeyim ben. İki, üç, Tanrım, ne çok tarih arasındayım. Christine'de buralarda olmalı. Çok yakınımda olmalı. Bütün hücrelerimde duyuyorum bunu. Bu kavurucu öğlen, kumsalda olamaz. Mutlaka bir incir ağacı altında kahvesini yudumluyor, mektuplar yazıyordu. Lindos, tıklım tıklım, eşekler turist taşıyor kaleye. Akropolis'in gölgesi sulara serinlik taşıyor, yakın tarihten yüklendiğim. Christine yoktu. Kaçtım Lodos'tan. Ayaklarım su toplasınca yürüdüm. Gün aydınlığıyla kalkıp adayı anlattım kendime. Akşam yorgunu bir kat çektim kabuğuma, bir böcek gibi kendime kapandım. Utandım, çok utandım insanlardan. Recep Paşa Camisi'nin mavi çinileri tuz buz örtmüştü bir it ölüsünü. Süleymaniye Kitaplığı'nda el yazmaları vardı. Tel örgüler ardında delik deşik yürekleri kurtlardan. Duvar da 17. yüzyıldan haritaya eski bir gazete parçası omuz veriyordu. Hüseyin Dayı, konsolosluk şöförülüğünden emekli, kitaplık bekçisi şimdi, "pahalı mahalı, git müslüman otelinde kal, olmadı aşağıya, acemlere git, ramazanda gavura destek mi olunur?" diyordu.

Berlin, ah, benim yaralı kentim. Nasıl kıydın bana. Nasıl attın beni bu acılı adaya. Şaşkın bakışlarına aldırmadan

esnafın, turistlerin koşuyorum, koşuyorum, uzun çarşığı, meydanı, bin yıldır insan kucaklayan dar sokaklara eğilmiş taş evleri, kapı önlerine oturmuş dantel işleyen kadınları, ellerinde kocaman ekmeklerle ağlaşan çocukları geride bırakıyorum. Dantel, oya, sanki bütün bir ada örtünmüş, örtmüş, dantelleleriyle Rodoslu kadınlar, kaleden kumsala inen yolu, taşları, çalıkları, görkemli bir uygarlıktan arta kalan duvarları dantelleriyle örtmüşler. Apansız duruyorum. Soluk soluğayım. Duruyorum ve bakıyorum. Akıllalmaz gücüne, muhteşemliğine, bugüne nasıl kusursuz tanıklık edişine bakıyorum kalenin. Usulca yürüyorum yeniden. Bütün bedenim zonkluyor, kulaklarımda yüreğimin temposunu duyuyorum. Bir sarsıntı başlıyor. Kasıklarım, göğsüm bir depreme kuşanıyor. Yüzüme bir gülücük gibi oturuyor sarsıntım. Kırıp çıkıyorum kabuğumu. Kumsaldayım. Elimde bir demet adaçayı, kumsal insan kaynıyor. Çıplaklıklarından utanmayan, öylesine kumsala uzanıvermiş insanlara bakıyorum. Kayalara veriyorum kendimi. Kimsesiz bir kayalıkta suların koynuna veriyorum kendimi. Kabuğum yok, hesap yok, koşulan bir amaç yok....

Christine yok. Sular durgun, aydınlık ve berrak, ta derinlerde sarımsı bir kaya balığının kumda bıraktığı izleri yansıtan güneşe bakarak ışıltılarla oynuyorlar, sular. Kimseler yok. En çok kendimim. Umarsız çırpınışlarla ihanet ettiğim kendim: doğa.

Açıldığım suların bir mimar eda-

sıyla baktım kayalara. Yukarıda bütün dehşetiyle kale yükseliyordu. Bir kartal, hayır, bir kara bulut gibi gölgesi üstüme çöküyordu. Döndüm sırtımı kaleye, gölgeyi aşan güneşli sulara yüzdüm. Özgürdüm. Özgürdüm ve bir yanı yarım kalan bir kurguydu yaşam. Hep yarım kalan. Üstelik de iç içeydi yabancılıklar. Üç gün önce tanıdığım bir kıızı, "Yazgımız rastlantılarla yazılmadı mı? diyen. Lindos'ta kalsaydım, yazgım olacak "rastlantıdan" kaçamazdım. Christine, diğerlerini çevremin deliliğe yoracağı denli insandı, beni sarhoş eden, beni kendimden eden. Kaldım. Teknenin kıcında yüzümü ve karnımı güneşe verdim. Paris-Duisburg arası bana mekik dokutacak rastlantıyı yendim. İskender Kaptan, ucuza kaptanlık yapmaya izinli, tombul bir Alman teyzeye vermişti dümeni. "İşte bu da bizim sezon dümeni" diyordu. Söke'de bir düzine çocuk, anneleri, ondan ekmek bekliyordu. Gün batarken girdik Kolos'un bacaları arasından mendireğe. İskender Kaptan, anlaşılabilir işleri yoluna koymuştu, tombul teyzeye Ahmet'in barını gösteriyordu. Tuttu elimden, bak dedi, "Yarın bu kadını da alıp İstanköy'e gidelim. Çekip bayrağı on kilometre Türk sularına gireceğim, sana Bodrum'u göstereceğim." Bütün gece Bodrum'u, Yunus Kara'nın Gümbet'deki pansiyonunu düşündüm. Ne güzel rakı içerdi bu adam. Nasıl bilirdi, kimlerin nerede ne zaman yönetime geleceğini, daha kuşlar bile bilmeden. Yunus Kara yoktu artık. Zaten Bodrum'da olmadı. Ertesi gün İskender Kaptan'a yine Lindos çıktı kumpanyadan...

Şiir Yavrum

Sen, bebekliğinden beri öğreniyorsun
İç çekişli geceleri
Mapusaneleri
Görüş günlerini...
Görüş yerlerinde
Göz gezeyken bile yavrum
Yürek burkulması demek olan
Hasreti...

Öyleyse, şiir sevmeyi de öğren yavrum
Şiir, kardeşi olsun üzgün dudaklarının
Türküdür
Çiçektir
Sevgidir çünkü şiir
En vefalı dostudur hasret yaşayanların.

Öner YAĞCI

Ya, İşte Öyle Örsan Ağam!

Ömer POLAT

Yaşar Kemal bir romanına "O güzel beyler, o güzel atlarına binip gittiler" diye başlıyor. Yaşar Kemal'in "o güzel beyler" dediği feodal beylerin ne kadar güzel olduklarını bilemem, ama şu körolası birkaç yılda nice yiğitlerimiz çekip gittiler dünyamızdan. Yılmaz Güneyler, Vasıf Öngörenler, Oktay Arayıcılar, Erkan Yüceller ve daha niceleri. Hepsi de 45-50 yaş arasındaydılar. Kimi zindanların zulmuna yenildi, kimi kalp yetersizliğine. Kimi yaban ellerde çekip gitti aramızdan, kimi yurdumuzda. Ama dünyamıza adlarını bırakarak. Arkalarında bir yığın güzel yapıtlar bırakarak. Dünya durdukça yaşayacak yapıtlar. En son da Örsan çekip gitti aramızdan. Bütün yaşamı gibi, ölümünü de bir macera yolculukla noktalarak.

Derler ki, Örsan, eğer Avrupa'da olsaydı, şimdi yaşıyor olacaktı, aramızda olacaktı. Doğrudur. Dört saat süren o yolculuğa sağlam yürek dayanmaz, kaldı ki çirpıntılar içinde Örsan'ın yüreği nasıl dayansın? Dayanamadı. Ve şimdi yok aramızda. Artık ne sesini duyuyoruz, ne yazılarını okuyoruz. O artık kitaplarıyla, fıkralarıyla yaşıyor aramızda.

Örsan'ı 12 Mart sonrası tanıdım. Daha doğrusu şöyle bir tanıştık o zaman. Tanıştığımız zaman yurdumuz 12 Mart zulmünü yaşıyordu. Üç gencimiz, üç yiğitimiz Deniz, Yusuf ve Hüseyin asılmayı bekliyorlardı. Denizlerin avukatı Mükerrrem Erdoğan'ın bürosunda tanıştık. Yanında birkaç Avrupalı avukat, gazeteci ile. Tercümanlık yapıyordu onlara. O andan aklımda kalan herkesten çok heyecanlı oluşuydu. Yarırgamıştım.

Aradan yıllar geçti, savrulduk yabanellere. Dostluğumuz tez başladı, tez bitti. Bu kısa sürede ondaki bitmez tükenmez yaratma heyecanını, gazetecilik heyecanını yakından tanıdım. Yazmaya yeni başlayan, gazeteciliğe yeni başlayan bir amatör gibiydi. Ne güzeldi o heyecanı.

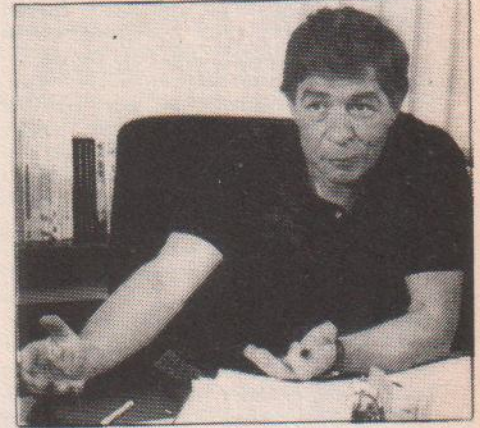
Köln radyosunda 23 Nisan için bir program yapacaktık. Burada doğan çocuklarla. Daha işe haftalar öncesi başladı, telefon üstüne telefon, öneri üstüne öneri. Derken o gün geldi çatı, biz beş-altı çocukla vardık WDR'in önüne, bekliyoruz Örsan'ı. Baktım, geliyor. Kürklü deri ceketi omuzundan kaymış, koltuğunun altında kasetler, dosyalar, her yanıyla güle güle. Bir heyecan, bir heyecan. Bura doğumlu çocuklar bile heyecanlandı Örsan amcalarını görünce. Hele sütüdyoda başka bir alem. Karşısında altı çocukla, çocuklar gibiydi. Şaşırdı, bocaladı, terler döktü. Bir gören stüdyoya ilk giriyor sanırdı yılların usta radyocusunu. Bitti sonunda kayıt ve de güzel bir program oldu. Dinleyenler öyle söyledi. Sonra indik radyonun kafeteryasına. Çocuklara birşeyler ısmarladı, ço-

cukların isteklerini karıştırdı. Benim önüme kola, çocukların önüne kahve koydu. Tıpkı o ilk tanıştığımızdaki heyecanıyla.

Bildiğim kadarıyla gazetecilik onun her şeyiydi. Bir bakıyorsunuz Manila'da radyoyu basanlar arasında poz veriyor, bir bakıyorsunuz Karadeniz'de balıkçıların arasında.

En son birlikteliğimiz Köln yakınlarında oldu. Birlikte bir okumaya katıldık. Baktım gene aynı heyecan. Ama bu seferki biraz aşırı. Gözlüklerini unutmuş, ne okuyacağını bilmez bir halde. Sesi titriyor. Meğer yazar olarak okuyucu karşısına ilk çıkışıymış. O gün orada olanlar bilir o heyecanı. Bereket bana daha önceden söylemişti de ben birkaç bölüm seçmişim kitabından. Seçmiştim de daha sonra bana "ya, kurtar-dın beni ağam" demişti kolumu sika sika.

Ya, işte böyle Örsan ağam. Ayrıldın aramızdan. Bir yığın yazılar, kitaplar, anılar bırakarak. Ölümünü kabul edemiyorum. Hele hele dünyamıza güzel ürünler bırakacak kimseleri aramızdan

Örsan Öymen

alıp götürülen ölümleri. Hâlâ her Milliyet alışımında ilk "Politika Kazanı" köşesini arıyorum. Ama sanki o köşen hep duruyor. Sanki herkesin Kürt sözünü usuna getirmekten bile çekindiği bir dönemde, "Bal gibi Kürt var" diye yazdığı o cesur, ince esprilerle dolu köşeni.

Ayaklanmalar İzliyor Beni

Saçlarımda beyazlar patlıyorsa eğer
ayaklanmalar izliyorsa beni
kimselerin karartmadığı bir yüzüm vardır.
Kurşun yarası gibi
taşıdığım hayatım
karanfillere gömülü
küçücük sokaklardan geçirtilerek
bir gelincik tarlasına atıldı.
Cesedim gelincik tarlalarıyla yıkanıyor,
kendimi terketmeliyim
bir keman telinin içinden
geçerek
yaklaşmalıyım dünyaya.
Yüzümü nehirlerle çarparak
yıkıyorum.
Kim ne derse desin,
—Sakallarım dünyayı göstermeli.

Özkan MERT

Sanatta Gerçekçilik ya da Yaratıcılığın Sırrı

Aydın KARAHASAN

Oscar Wilde'in güzel mi güzel bir öyküsünü anlatmıştı bir gün Bedri Rahmi Eyüboğlu. Gerçi ben Nurullah Berk'in atölyesinde çalışıyordum ama zaman zaman Bedri Rahmi'nin, Cemal Tollu'nun, Zeki Faik'in atölyelerine gider oradaki arkadaşlarımızın çalışmalarına bakar, birbirimizden esinlenirdik. Hocalarımızın hemen hepsi gün görmüş, çelebi, alçakgönüllü, son derece hoşgörülü insanlardı. Çoğu da Paris ekolünden geçmişti. Bizleri Andre Lhote'un, Fernand Leger'nin, Matisse'in dünyalarında dolaştırırlar; rengin, çizginin, kompozisyonun bitip tükenmek bilmeyen anlatım gücünü duyurmaya çalışırlardı. Güzel Sanatlar Akademisi'nin sınırlı olanakları içinde çalışan bizler, bir baskı tekniğinde resim yapabilmek için gravür atölyesinin önünde kuyruğa girer, sıranın kendimize de gelmesini beklerdik. Her ressam adayının gönlünde bir aslan yatıyordu. Kimi Paris'e gidecek, kimi Floransa'da eğitim görecekti. Monparnasse'in, Montmartre'in, Toskana'nın düşleriyle yaşayanların çoğu bir bankada memur, ya bir taşra kasabasında resim öğretmeniymişti şimdi. Samur fırça, yağlıboya, guaş, palet, şövale gibi gereçleri sağlayabilmek ekonomik olanakları oldukça sınırlı olan biz işçi ya da memur çocukları için başlıbaşına bir sorundu. Çağın gerçekten büyük ressamlarında yetişen hocalarımızın söyleşilerini dinlemek, onların resimlerine bakmaktan daha çekici gelirdi bizlere. Bedri Rahmi o davudi sesiyle ne tatlı anlatırdı:

Balıkçının biri denizde günlerce avlandıktan sonra başından geçenleri bir sahil kahvesinde balıkçıların kendine özgü tatlı diliyle anlatırmış. Kahvede toplanan genç, yaşlı kasaba halkının bir bölümü balıkçıyı can kulağıyla dinlermiş. Neler anlatmazmış ki gün görmüş yaşlı balıkçı. Deniz mavisini gözleri ışıl ışıl parlayan altın saçlı deniz kızları ile su perilerinin danslarını mı istersiniz; inanılması güç deniz canavarlarıyla yaptığı savaşımını mı yoksa peri padişahının kızlarıyla başından geçen serüvenlerini mi? Balıkçı anlattıkça kahve halkı balıkçının daha da yanına sokulur, anlatılanların tek sözcüğünü bile kaçırmak istemezmiş. Öyle alışkanlık haline gelmiş ki kahve halkı için balıkçıyı dinlemek, her balığa çıkışta "acaba bugün neler gördü" diye onun dönüşünü dört gözle beklerlermiş. Balıkçı denizden dönünce de hemen sorarlarmış:

— Bugün neler gördün? Hangi su perileriyle beraberdin? N'olur anlatsana...

Balıkçı o zamana kadar uydurduğu ama bu kez gerçekten de denizin orta yerinde, yemyeşil bir ada üzerinde cıvılcı su perilerini, deniz rengi gibi masmavi, altın saçlı deniz kızlarını görmez mi? Kıyı kasabasına döndüğünde suratından düşen bin parça, ağzını bıçak açmıyor. Çevresini saranlar ısrarla:

— Hadi anlatsana, neler gördün bugün? diye sormuşlar.

Balıkçı bitkin, perişan, üzgün, neredeyse ağlayacak halde:

— Bugün hiçbir şey görmedim! demiş.

Kahve halkı şaşkın şaşkın baka kalmış balıkçının yüzüne:

— Nasıl olur? Denizden her dönüşünde yemyeşil bir adada gördüğün su perilerinin, deniz kızlarının danslarını anlatırdın bizlere, şimdi niye anlatmıyorsun gördüklerini?

— Gidin, demiş, başımdan! balıkçı öfkeyle. Bugün hiçbir şey görmedim.

Bedri Rahmi, Wilde'in bu öyküsünden İngiliz anahtarının çeşitli kapıları açması gibi birkaç sonuç çıkarıyor:

Yazar olsun, ressam olsun kısaca sanatçı gördüklerini değil, görmediklerini anlatan adamdır. Picasso'nun "Gördüğüm gibi değil, düşündüğüm gibi resim yapıyorum" demesi gibi. "Gözle görüleni, elle tutulana inem de anlatır. Marifet adabı, erkânı ile uydurmak, yakıştırmaktır" diyor Bedri Rahmi. Buradaki uydurmaktan, yakıştırmaktan amaç yaratmaktır.

Dostoyevski'nin "Ezilenler"ini okuyanlar bilir. O romanda da vardır bu görüş. Petersburg'da kendine genişçe kiralık oda arıyan bir yazar (ki Dostoyevski'nin kendisidir) odayı bulduktan, içine yerleştikten sonra sokakta Helene adlı kimsesiz, ezilen, horlanan, çocuk denek yaşta genç bir kıza rastlar. Ergenlik çağına geçiş döneminde olan bu kimsesiz kız yazarın evde olmadığı bir sırada masa üzerindeki roman müsveddelerini okur. Genç kızın çok hoşuna gider bu yazılar. Yazar akşam eve dönünce genç kız bunları kimin yazdığını sorar. Kendisinin yazdığını söyleyince genç kız yeniden: "Hep olmuş şeyleri mi yazıyorsun?" diye sorar. "Yoo, çoğunu uyduruyorum" der yazar. "Niçin uyduruyorsun bunları, uydurup ta ne yapacaksın?" "Bunları yayınevime götürüyorum, kitap yapıyorlar, bana da para veriyorlar bunun için. Benim geçimim bu." Genç kız büsbütün şaşırır: "Hem yalan yazıyorsun, hem de para mı veriyorlar sana bunun için? Ben bir kez yalan söyleyecek oldum, nasıl azarlamıştı beni demem..."

Dostoyevski o yaratıcı dehasıyla o kadar güzel anlatır ki konuyu, hiç roman okumamış on üçündeki bir kıza uydurmanın yaratıcılık olduğunu anlatmanın güçlüğüne farkeder, genç kızla sürdürdüğü konuşmanın konusunu değiştirir.

Elli bir yaşında ölen Balzac seksen yedi roman yazmış. (Öyküleri bu sayının dışında) On, on beş yıllık yazarlık yaşamında seksen yedi roman, dile kolay. Yılda ortalama sekiz roman ediyor. Bunu bir yerde söylediğim zaman romancılığa özenler eline kalemi kâğıdı

alıp ortalama hesabını yaptılar. Sonra da "olabilemez" dediler. Olabilir, olabilemez... Balzac'ın yazdıkları ortada, ömrü de belli. Artık bu kısa ömründe nasıl hummaya tutulmuşçasına yazdığını, günde on yedi, on sekiz saat çalıştığını Balzac'ı okuyanlar bilir. "İnsanlık Komedisi" adını verdiği çalışmalarını yüz elli ciltte tamamlamak istiyormuş, ama o hummalı çalışmaya hangi beden dayanır. Elli birinde beyin kanamasından yıkılmıştır. Yalnız nicelik değil nitelik yönünden de güçlü bir yazardı Balzac. Bu seksen yedi ciltlik serisinde köylülerin yaşamından Paris sosyetesine, fahişelerin düşkünlüğünden ihtişamına, burjuva sınıfından soylulara kadar değinmediği konu, yaratmadığı tip yoktur. Hele "Vadedeki Zambak" ile "İki Gelinin Hatıraları", bir de "Cousine Bette (Teyze Kızı Bet) kadın psikolojisini anlatma bakımından okundukça tadına doyumlanmayan romanlardır. Balzac'ın seksen yedi romanında işlediği yüzlerce konuyu tek başına kendisinin yaşamasına olanak yok. Balzac bunların çoğunu uyduruyor; öyle uyduruyor ki, uydurduklarına biz okurlarını da inandırıyor. Yazdıkları içinde hiç yaşadıkları yok mu? Olmaz olur mu? Ama sanatçı ille de yaşadığını yazar, gördüğünü çizer diye bir kural yok. Yeter ki, insanda uydurma yeteneği, kompozisyon gücü olsun. Sanatta yaratıcılık dediğimiz şey de bu olsa gerek.

Oscar Wilde'in öyküsü hayra da yolabilir diyor Bedri Rahmi:

"Sanatçı denilen kişide her babayığitte rastlanmayan bir tasarlayabilme gücü bulunmalıdır. Wilde'in Balıkçısını şaşırtan, onu arpacı kumrusu gibi düşündüren bu gücün elden gittiğini görmesi olmuştur. Öyle ya! Bitip tükenmek bilmeyen uzun yolculuklar boyunca tasarladığı, yalnız kendisinin, yoktan var ettiğine inandığı şeyleri, hiçbir gayret sarfetmeden herkesin görebileceğini anlayınca sihir bozulur. Balıkçı olağan şeyleri tasarlamış olduğuna içerliyor. Zekâsının, düşüncesinin alelade şeyleri aşmamış olmasına gücüne gidiyor."

"Dünyanın oluşumundan beri, yaratıcılığın, sırların sırrı olarak kalmıştır" diyor S.Zweig. Bunun için de bütün milletler, bütün dinler, yaratıcılık olayını tanrı düşüncesine bağlamışlardır. Ama tanrıların artık yer verilmeyen dünyamızda insanın yaratıklarına doğanın yaratıklarından daha çok hayranlık duyuyoruz. Gene Oscar Wilde anlatıyor: "Doğa eseriyse sanat eserinin arasındaki en belirgin ayırım, doğanın yaptıklarını her zaman tekrarlaması, insanın ise yaptıklarıyla yetinmemesi, her zaman yeni bir şey yaratması, yani bir şey yaratmak istemesidir. Nihayet bir nergiz çiçeği de bir sanat eseri kadar güzeldir, ama onları birbirinden ayıran salt güzellik kavramı mıdır? Sanat eseri daima tektir. Yeni bir şey yaratmayan doğa ise, yaratıkları

kaybolmasın diye aynı şeyi tekrarlayıp durur. Doğa insanı, insan da sanat eserini yaratır." Yaratmak! Doğu islam düşüncesinde sadece tanrının işidir. Maa-zallah! Yaratmak insanın üstüne ne vazife ki... Bu yüzden Kuran'da biçim verme (savvara) ile yaratma (bara'a) aynı anlama gelir. Yaradan'a (al-bâri), "mu-savvir" (tasvir yapan, ressam) denir. İnsanın yaratmaya yetkisi yoktur. Onun için yaratmanın temel öğelerinden resim, heykel, müzik islam düşüncesinde dışlanmıştır. Kuran'ın "Şuerra Suresi" nin 225. ayetinde şairler lânetlenir. Kişilerin yaratıcılığı bilinçli bir biçimde kısırlaştırılmış bir toplumda Batı'nın yüzyıllar önce yaşadığı Rönesans ile Reform hareketlerini hiç yaşamamış olmamız bize çok pahalıya oturmuştur. Onun için bizim toplumda yüzyıllar bo-yu ne Leonardo çıkmıştır ne de Galile! Ne Pascal'ın birleşik kaplar teorisini, ne de Newton'un düşme yasasını bulan bir düşünür gelmiştir. Daha da ötesi "Kim salları Michelangelo"yu diyen aydın(!)larımız da vardır Avrupa'da.

Her yıl dünyanın her yerinde toplamı milyonları aşan kitap yayımlanıyor, on binlerce tablo yapılıyor, bir o kadar musiki eserleri besteleniyor. Çoğundan haberimiz bile yok. Sanki alelâde işlermiş gibi çoğumuzun ilgisini bile çekmiyor. Kunderacının ayakkabı, fırncının ekmeği, terzinin elbise yapması gibi doğal geliyor bütün bunlar bize. Ama bunlardan biri, ister edebiyatta roman, ister plastik sanatlarda resim veya heykel olsun; bunlardan birinin mükemmel oluşu, zaman denilen o yenilmez kavramı aşı aşı bizi kuşatması, içimizi, yü-reğimizi sarması, bizi derinden etkilemesi gözardı edilebilir mi? Michelangelo'nun Davud'una, Picasso'nun Guernica'sına, Tolstoy'un Savaş ve Barış'ına, Dostoyevski'nin Karamazov'larına ilgisiz kalabilir miyiz? Bu yaratıcılar ki, sokakta rastlasak onlara bizim gibi alelâde insanlar olduklarını görürüz, gene de dünyamızın oluşumundaki sırrın bir başka biçimini bir de onların eserlerinden sezeriz. Koskoca mermer bir bloktan bir çekiçle bir keskinin yardımıyla "Düşünen Adamlar"ın, "Musa" ile "Davud" un yaratılmasını hayranlıkla seyrediyoruz. "İşte bir insan ki" diyor Stefan Zweig, "bir yatakta uyur, bir masada yemek yer; belki okulda da aynı sırada yanyana oturmuşsunuzdur. Dış görünüşü hiç bir bakımdan bizden farklı değildir. Fakat işte birdenbire bu insan, hiç birimizin yapamadığı bir işi yapmıştır. Hepimizin bağlı olduğu yasayı yıkmış, zamanı yenmiştir; çünkü bizler ölür, hiç bir iz bırakmadan gideriz; oysa ondan birşeyler kalır. Neden? Çünkü o, hiçbir şeyin, geçici olandan, ebedinin doğduğu yaratıcılığın tanrısal devrini geçmiştir; çünkü o, dünyamızın en büyük sırrına, yaratıcılığın sırrına ermiştir."

İnsana yaratıcılık vahiyle, ilhamla gelmez. Güçlü sanatçılar ilham perisi beklemezler. O, milyonlarca insanın arasında hepimizin hergün konuştuğu dili öylesine kullanır ki, hepimizin tanıdığı rengi, çizgiyi tuvalinde öylesine kompozite eder ki, hepimizin duyduğu sesleri notalarla öylesine birleştirir ki, güzellik duygusundan bir parça nasibimiz varsa onun yaratıklarına hayranlık duymamamız olası değil.

Rembrandt'ın "Gece Nöbeti"ne

baktığımız, Yunus'un ya da Nazım'ın bir şiirini okuduktan sonra içimizin derinliklerine kadar sarsıldığımız, Bethoven ya da Çaykovski'nin bir senfonisini hayranlıkla dinlediğimizde bu ölmez eserler nasıl yaratılıyor diye zaman zaman düşündüğümüz olmuştur herhalde. Ölümsüz sanat eserlerine bakıp da bu soruyu kendi kendine sormayanların ben sanat sevgilerine de, kültür ilişkilerine de pek inanamıyorum.

"Yetenek" denilen o yaratıcılığın mayası insanda yoksa, doğa sanatçılığa soyunan birinden bunu esirgememişse kalıcı bir eser vermek için ne denli çabalarsa, ne denli çırpınsa çalışmaları "avara kaskak"tan öteye dönmez. Çağımızın Marksist estetik kuramcısı değerli düşünür Kagan boşuna dememiş "insan anasının karnından şair olarak doğar" diye. Hani anadan doğma ile sonradan olmanın "muzır" bir fıkrası vardır, onun gibi bir şeydir yaratıcılık.

"Şair olarak doğmuş". Çok yaygın kullanılan bu söz bize ne anlatır acaba? "Niye bir insan için tornacı, doktor, mühendis olarak doğmuş demeyiz de; şair, besteci, ressam olmak için doğmuş, kendi isteğiyle olmamış, deriz. Nedeni çok açık: çünkü herhangi bir sanatsal faaliyette bulunabilmek için kaçınılmaz koşul *istidat* ya da *yetenek* dediğimiz, o kişinin sonradan kazanılmamış, doğuş-

tan bir yeteneğidir. "Şiir yazabilmesi için bir insana neler gereklidir?" diye sorar Belinski. Şöyle yanıt verir: "Duygular, düşünceler, yetiştirme, esin gücü vs. Bütün bunların hepsi gereklidir. Ama, ben- ce, hepsinden önce, şiirsel bir eğilim, sanatsal yetenek gereklidir... Bununla birlikte şunu rahatlıkla öne sürebiliriz ki, sanatsal yaratımda, doğuştan istidatın önemi, öbür pratik ve kuramsal insan faaliyet alanlarında olduğundan kıyaslanmayacak kadar çoktur." (*)

Sanatçı yaşadığı çağdan etkilenir, çağının da tanığı olur ama çağının geçer akçe beğenilerini ısıtıp ısıtıp önümüze sürmez. Kendinden önceki ustaları gerek Doğu'dan gerek Batı'dan örnek alır, onlarla kendini yoğurur, gene de yaratıcılığını yitirmez. Picasso: "Kendime öykünmekten çekinirim, başkalarına öykünmekten değil" dermiş sık sık. Yunus da:

"Çevik bahri olmak gerek, bir denize dalmak gerek / Bir cevher çıkarmak gerek hiç sarraflar bilmez ola" diyor.

Sanat denizine dalacakların çıkarcakları cevher olmalı, çakıtaşı değil. ●

(*) *Vorlesungen zur marxistisch-leninistischen Ästhetik (Moissej Kagan), sayfa 430 (Dammitz Verlag München) (Güzelik Biliminin Olarak Estetik ve Sanat) Çev. Aziz Çalışlar.*

Jara'nın Şarkıları

*Şili halkıyla dayanışma gecesinde
Jara'nın şarkılarını söylerken ağlayan
Şilili bir kız için*

Kaktüslü vadilerden geçiyor jara'nın şarkıları
gözleri yalnızca hüznün demek olan bu kız
şu şilili kız, jara'nın şarkılarını söyleyen
sanki bütün sözleri unutmuş, kanatıyor dudaklarını
venceremos...venceremos...venceremos...

sisli dağ yamaçlarından geçiyor jara'nın şarkıları
uyaniyor yıllar süren sessizliğinden santiago
halkın umutlu haykırışları cınlatıyor sokakları
unido el pueblo jamas cera vencido(*)

latifundiyalardan geçiyor jara'nın şarkıları
ve şarkılar artık çıkmış birer şarkı olmaktan
yumruk gibi, çığlık gibi, isyan gibi
özgürlük için ateşlenmiş mermi gibi çıkıyor ağızlardan

bakır madenlerinden geçiyor jara'nın şarkıları
gururla kalkmış mezarından salvador allende
elinde bir karanfil demeti gibi tutuyor
fidel'in hediye ettiği makinalı tüfeği

ey şili, neruda'nın 'uzun taç yaprağı' şili
çankulelerinde mızıkalar çalınacak yine
tutuştı senyor pinochet'nin etekleri
unido el pueblo jamas cera vencido

Kemal ERDOĞAN

(*) *Birleşen halk yenilmez*

Hava İnadına Güzeldi

Muammer BİLGE

O küçücük odadan nasıl kurtulmuştu, anımsamıyordu. Bahçedeymiş şimdi. Bahçeye kadar nasıl gelebilmişti? Bilmiyordu. Korkulu gözleriyle önündeki duvara bakıyordu. Duvarın üstü, dikenli tellerle kaplıydı. Nöbetçi kulübelerinin ortalığı tarayan ışığın dışında her yer karanlıktı. Önündeki duvar zor görünüyordu. Elinde tuttuğu ip demeti idi. Daha önce çalışmaya gittiği bir gün atölyeden çılmış, yatağının altında günlerce saklamıştı. Kimseye göstermeden odasına soktuğu demir parçalarıyla bir de çengel yapmıştı ipin ucuna.

Nöbetçi kulübesinin ışığından kurtulup hapishanenin duvarına doğru koştu. Ses çıkarmamaya özen gösteriyordu. İpinden tutup çengeli duvarın üstüne savurdu. Çengel yerini bulmadı, aşağıya düştü. Çat diye bir ses çıktı. Kaygılı bakışlarını nöbetçi kulübesine çevirdi. Kimse duydu mu sesi acaba? Bekledi. Üstüne ışık gelmeyince rahatladı. Yeniden savurdu çengeli. Duvarın üstündeki dikenli tellere takıldı kaldı bu kez. Ayaklarını duvara verip ipten tutunarak tırmandı. Duvarı yarılacağına ayakları kaydı, kendisini boşlukta asılı buldu. Sıkıca tuttuğu ipi bıraktı. Bedeninin tüm ağırlığı yüklendi kollarına. Çabalayıp yeniden tırmanmayı başardı. Dikenli tellere el atınca canı yandı. İşin sonuna gelmişti oysa. Bırakmayacaktı. Kan sızan ellerinde son gücünü topladı, çıktı duvarın üstüne. Çektiği ipi duvarın arka tarafından sarkıttı. Tutunarak indi aşağıya. Ayakları yere değince kurtulduğunu anladı.

Neuengamme Hapishanesi'nin önü uçsuz bucaksız ova. Koyu karanlığa kesmiş her yan. Göğsünü yele verdi, koşarak ovanın içine daldı. Her adımda tutsaklıktan biraz daha kurtuluyordu. Özgürlüğün o tanımsız tadını içinde duydu. Durdu, dönüp baktı. Hapishane görünmüyordu, geride kalmıştı. Arkasından gelen yoktu. Sevindi. Yeniden koşmaya başladı. Kaçtığını anlırlarsa arkasına düşerler, bunu biliyordu. Ayaklarına ağı inmişti, soluk soluğaydı. Biraz dinlenmeliydi, adım atacak durumu kalmamıştı. Kendisini toprağa yüzüstü bıraktı. Toprak nemli ve soğuktu. Ürkütücü bir sessizlik tüm ovayı kaplamıştı, yalnız kendi soluğunu duyabiliyordu.

Başını kaldırıp ovanın derinliklerine baktı. Ufuktan ufak ışıklar görünüyordu, kedi gözü gibi. Üstüne gelen ışıklar yaklaştıkça büyüyordu. Ellerini yere verip ayağa kalktı. Arkasına döndü, oradan da geliyordu. Yüreği çarpmaya başladı. Saklanacak yer aradı, bulamadı. Hangi yöne kaçacağını şaşırıp rastgele koşmaya başladı. Dört yanı sarılmıştı. Arabalar yaklaştıkça gürültüleri artıyordu. Ova ışığa boğuldu bir anda. Gözleri kamaşıyordu, bakamıyordu.

"Dur kaçma!" diye bir ses duydu. Sesler çoğaldı: "Dur kaçma! Dur kaçma!" Ayağı takıldı yere yuvarlandı. Kalktı yerden ama koşamıyordu, görünmez eller sırtına yapışmış bırakmıyordu sanki. Arabalardan makineli tüfekler uzandı üstüne. Bağırarak, haykırmak istedi sesi çıkmadı. Namlular ateş saçı hep birden. Ayağına saplanan kurşunların acısıyla yerde kıvrandı. Boğuk, anlaşılmasız sesler çıkıyordu boğazından.

Yatağından sıçrayıp kalktı. Ter içinde kalmıştı Hacı'nın bedeni. Eliyle bacağına yokladı, kan yoktu. Kafasını toparlamaya çalıştı. Gözlerini ovarak açtı. Adamları, makineli tüfekleri aradı, kimse yoktu. Hücresindeydi. Gördüğü bir düşü. Yaşadığına sevindi.

Tavana yakın pencereden ışık sızıyordu, sabah olmuştu. Hacı'nın sekiz metre karelik, küçük bir masa, sandalye, lavabo ve tuvalet bulunan hücresinde yeni bir gün başlıyordu. Başını avucunun içine alıp oturdu yatağına. Düşün etkisinden kurtulamamıştı daha. Sonra kalktı musluğu açtı, yüzüne su çarptı, açıldı biraz. Havluyla kurulandı. El kendiliğinden sigara paketine uzandı. Bir sigara yaktı. İki üç çekince oda dumana boğuldu. Yatağının üstüne çıkıp pencereyi açtı. Karşısına çıkan demir parmaklıklara ilk kez görülmüş gibi yadırgayarak baktı. Hava güzel olacaktı bugün, gökte bulut yoktu. Hergün yaptığı gibi bahçe duvarının dışındaki erik ağacına baktı, dalları sallanmıyordu. Hacı'nın hapishane dışın-

da tek gördüğü şeydi bu ağaç. Aralarında gizli bir dostluk vardı onunla. Dört mevsimi onda yaşardı. İlkbaharda dalları çiçek açmaya dursun, gelin gibi olurdu erik ağacı. Kıyamazdı bakmaya Hacı. İşte yine açmıştı pembe beyaz çiçeklerini. Erik ağacı kış boyu yağın kar dallarında taşır, yağmura, yele tutsak olduğu toprağında sabırla direnirdi. Ne o yerini değiştirebilirdi, ne de Hacı. İkisinin de ortak yazgısıydı bu.

Tüm gün kapalı olan demir kapısı iki kez açıldı. Bu saatlerde havalanmaya çıkar, ayaklarının uyuşukluğunu gidermeye çalışırdı. Başkaları top oynarken ya da bir köşede birikip söyleşirlerken, o arkaya attığı elleriyle hızlı hızlı tespihini çeker, bahçeyi boydan boya adımlardı. Türk hükümlülerin hepsinin tesbihi vardı. Almanlar önceleri bir anlam veremedikleri bu boncuk dizisiyle Türklerin oynamasını artık yadırgamıyorlardı. İçeri düşüğünden beri tüm gün hücrede devinimsiz kalan ayaklarının yürüyüşü de değişmişti. Adımlarını olgun, sorumluluk duyan bir insan gibi atıyordu. Almanların bahçede volta atma alışkanlığı da yoktu.

Tek arkadaşı Ergin'di. Onunla iyi anlaşırdu. Hacı on sekizinde, Ergin on yedisindeydi. Ergin'le ortak yanları vardı, suçları da aynıydı: Teyp hırsızlığı. Kendilerini bu yola parasızlığın iteklediğine inanırlardı. Hacı içeriye düşmeden önce öbür arkadaşları gibi diskoteklere, oyun salonlarına giderdi. Eğer cebinde para yoksa kimse yavaşmazdı yanına. Hele kızlar parasız olduğunu öğrenince vebalı bir hastadan kaçır gibi yanından uzaklaşırlardı.

Ergin'le birlikte hapishanenin bahçesinde volta attıkları bir gün içini dökmüştü: "Görüş günlerini hiç sevmiyorum." dedi Hacı. "Anamı karşımda öyle üzgün görünce yıkılıyorum her kez. Her görüşte biraz daha yaşlanmış buluyorum anamı. Kederli gözleriyle bana bakıyor, acıyor. Ben de ona acıyorum. Gelme ana, gelme! 'Oğul yürek bu, nasıl dayanırım!' diyor. Utanıyorum, bakamıyorum yüzüne. Benim utancımı o da taşıyor. Türk komşuların dedikodularına katlanmasa benim yüzümden, biliyorum. Anamı seviyorum, hem de çok. Oysa babamı hiç sevmedim hayatta. Çok döverdi beni çocukluğumda. Paradan başka bir şey görmezdi onun gözü. Hep biriktirir hep biriktirirdi. Para isteyince kovardı beni, söverdi. Birgün karar verdim, artık hiç istemeyecektim. İstemedim de. Ben hapse girdikten sonra hiç gelmedi. Gelmesini de istemem zaten. Hiçbir şeye değil okulumun yarıda kaldığına yanarım. Okuyup adam olacaktım oysa. Hiç kimseye muhtaç olmayacaktım o zaman, babama bile. Buradan çıktuktan sonra ne olacağım da belli değil. Belki sürgün ederler Türkiye'ye. Bitti artık her şey bitti!..."

Ergin onun gibi düşünmezdi. Umursamaz bir davranışla tesbihini elinde savurup: "Bırak ulan bu lafları." dedi. "Kendine bak sen, kimsenin kimseye faydası yok. Senin yine anan geliyor görüşüne, benim o da yok. Beni hepten unuttular. Şunun şurasında iki yılın kaldı, üzme kendini bu kadar. Çıkınca bir iş bulur kurtulursun. Benim üçüncü girişim içeriye, bak ben üzülüyor muyum?"

Hacı'nın gözleri dışarıda elleri demir parmaklıklardaydı. Gök masmaviydi bugün, tek bulut bile yoktu. Püfür püfür bir yel esiyordu, uzaklardan, görmediği bahçelerden çiçek kokuları taşıyordu içeriye. Böyle havalarda içeride kalmak dayanılır gibi değildi! İnsanlar şimdi kendilerini kırılara, bahçelere vurur, gezer ha gezerlerdi. Bu havada kim kalır içeride? Bağlasan tutamazsın. Oysa Hacı, yağmurlu, karlı havalarda böyle duygulara pek kapılmazdı.

Pencereden kendisini çekti, bir sigara daha yaktı. Lavabonun üstüne asılı yarı kırk aynaya baktı. Yüzü ona yaşlanmış gibi geldi. On sekiz yaşındaki bir genci değil, olgun orta yaşlı bir adamı buldu aynada. Rengi, gözlerinin altı hiç hoşuna gitmedi. Sekiz metre karelik dünyası içinde geçen iki yıl onun yalnız düşüncelerini değil, yüzünün çizgilerini anlamını da değiştirmişti. Aynadaki adama bir duman savurdu.

Yatağına uzandı, ellerini başının altında topladı, gözlerini tavana dikip kaldı. Kendisini çok yorgun duyumsuyordu.

Sanki yıllarca durmadan çalışmış, yorulmuştu da bu odaya dinlenmesi için bırakmışlardı onu. Hergün kendisiyle bir sürü hesaplaşmanın içine giriyordu. Yalnız kendisini ama kendisini suçluyordu. Babasına da artık eskisi kadar kızmıyordu artık. Bu suçlamaların altında eziliyordu. Bazen karşı çıkıyor, kendisini savunuyordu ama öbür yanı daha ağır basıyordu. O uğursuz geceyi aradan iki yıl geçmesine rağmen unutamıyordu. Çok kez düşlerine giriyordu.

Parasız kaldığı günlerden birinde çok düşünmüş, sonunda kararını vermişti: Araba teybi çalacaktı. Oyun salonunda arkadaşları makinaları çalıştırıp güle söyleye oynarlarken o bir köşeye çekilip onları seyretmek istemiyordu artık. Babasından gizlice anasının verdiği paralar azdı, yetmiyordu zaten. "Ne cimri baban varmış senin de. Paraları öbür dünyaya mı götüreceksin?" diye takılmaları zoruna gidiyordu. Başkaları da yapıyordu bu hırsızlık işini. Bülent açıkça ballandıra ballandıra ders verir gibi anlatıyordu: "Bütün iş tornavidayla arabanın kelebek camını açmakta, gerisi kolay." dardı. "Kimse görmesin diye ön koltuğa yatarsın, bir iki tornavida da teybe salladın mı çıkar yerinden. Bu işin ustalığı, yürüteceğin teybi seçmesini bilmekte. Öyle boktan ucuz teyplere yanaşmaya caksın, satamazsın elinde kalır. Bir de caddede, sokakta değil park yerlerinde, kuytu yerlerdeki arabalara yanaşacaksın. Gelen giden az olur. Zaman çok önemli bu işte, unutmayacaksın, elini çabuk tutacaksın. En iyisi gece yarısından sonra işe çıkmak. Teybi sökerken gözün hep dışarıda olmalı. Yoksa çullanırlar üstüne ayılar, alırsın başına belayı. Haa, bir şey daha var. Şansın tutmaz da yakayı ele verersen, salla elindeki tornavidayı. Ama korkutmak için sallayacaksın, vurmak yok. Vurursan cezası büyük, Alman affetmez. Araba sahipleri genellikle böyle durumlarda korkarlar. Ondan sonra tabanlarına yükleneceksin, başka çaresi yok."

Hacı bir akşam kimseye göstermeden tornavidayı cebine yerleştirip çıktı dışarıya. Heyecanlanıyordu. İlk kez bu işi yapacaktı. Sokaklarda, park yerlerinde epeyce dolaştı, araba gözetledi. Gece yarısını bekledi. İnsanlar evlerine çekilmiş, sokaklar ıssızlaşmıştı. Arada bir tek tük geçenler vardı. Saatine baktı, tam zamanıydı şimdi. Önceden gözüne kestirdiği park kapısından çevreyi gözetleyerek, kararsız adımlarla girdi. İleride park yerinin ışık almayan yönüne doğru yaklaştı. Beyaz bir Mercedes arabasının yanında durdu. Başını eğip camdan baktı, arabanın teybini gördü. Çevresini yeniden gözetledi, kimse yoktu. Tornavidayla kelebek camını zorladı, açılmıyordu. Elleri titriyordu. Tornavidaya iyice abandı, çat diye bir ses çıkarak cam açıldı. Elini sokup mandalı çektikten sonra kapıyı açtı. Kapı açılınca arabanın içi aydınlandı. Hemen içeri girip kapıyı kapattı. Teybi eliyle yokladı, sağlam tutturulmuştu. Vidalarını aradı, bulamadı. Karanlıkta zor görüyordu. Kapıyı hafifçe araladı, ışık yandı. Teybin iki yanında küçük parçalar vardı. Tornavidayla zorladı, parçalar düştü, altından vidalar çıktı. Vidaları söktü ama teyp oynamıyordu yerinden, başka bağlantısı olmalıydı. Teybi zedeledikten epeyce uğraştı. Zedelenirse ucuza giderdi, özeni bu yüzden. Kapının açık aralığından bir ses duyar gibi oldu. İşini bıraktı, kapıyı ses çıkarmadan hafifçe kapattı. İçerinin ışığı yeniden söndü. Yattığı koltuktan doğruldu, dışarıyı gözetledi. Karanlıkta bir şey görünmüyordu ama ayak seslerine benzer bir şey yaklaşıyordu. Ellerinin titremesi şimdi bedene geçmişti. Gelen belki de başka arabanın sahibiydi. Sindi kaldı koltuğun üstünde. Arabanın kapısına anahtar sokulduğunu duyunca yüreği kopar gibi oldu. Kapının açılmasıyla iri yarı bir adamı karşısında buldu. Adam irkilmiş şaşkın gözlerle ona bakıyordu. Hacı kendisini dışarıya atmak için devindi. Adam güçlü elleriyle bileğine yapıştı. Her şey bir anda olmuştu, tornavidayı sallamaya zaman bile kalmamıştı. "Dur bakalım, nereye kaçıyorsun pis uğursuz!" diyen adama Hacı yalvaran gözlerle baktı. Dili tutulmuştu sanki, tek sözcük çıkmıyordu ağzından. Ne söyleyecekti zaten. "Bırak beni ne olur! Bir hata yaptım işte. Bak arabanın teybi duruyor." deydi bir yararı mı olacaktı.

Polis arabasının gelişi, arabanın yanar-söner lambasıyla sokağın aydınlanması. Pencerelelerden uzanan meraklı başlar. Gözaltında geçen uykusuz bir gece...

Hücrenin demir kapısı şangırıyla açıldı. Uzun boylu, sarışın gardiyan yiyeceğini getirmişti. Yiyeceği masanın üstüne bıraktı:

- Hacı, dedi. Hava bugün çok güzel!
- Öyle, tek bulut bile yok.
- Umarım hafta sonu da böyle olsun. Geziye gideceğiz

çocuklarla. Benim kadın evde kalmaktan bıktığını söylüyor.

Hücrenin kapısı yeniden kapatıldı üstüne. Soğuk çay, ekme ve peynirden oluşan kahvaltısı masanın üstünde duruyordu. Canı yemek istemiyordu bugün. İçtiği sigaralardan ağzının içi acılıydı. Buna karşın yine de oturdu masaya, biraz peynir ekme attı ağzına, üstüne biraz çay içti, bıraktı öylece.

Yatağının üstüne çıktı, demir parmaklıklardan tuttu. Güneşin ısıttığı parmaklıkların sıcaklığı ellerindeydi. Kuş cıvıltıları geliyordu dışarıdan. Erik ağacına, dostuna baktı. Çiçekli dallarıyla duruyordu karşısında. Sabırlı bir işçi, doğurgan bir ana gibi sessizce ürününü oluşturuyordu. Meyveleri oluşunca kimse koparmıyordu, kimse geçmiyordu zaten yanından. O da unutulmuştu. Dallarına uzanacak, meyveleri koparacak ellereydi özlemi. Havalara soğumaya başlayınca teker teker döküyordu Eriklerini aşağıya, toprağa. Suyuyla beslendiği toprağına aylarca dallarında taşıdığı meyvelerini bırakıyor, böylece bedelini ödüyordu.

Bir serçe kuşu duvarın dikenli tellerine kondu. Cık cık sesler çıkardı. Tellerin üstünde biraz oynadı, yerini beğenmedi, ağacın dalına uçtu. Küçük gagası deviniyordu. Karnı açtı belki de, yiyecek bir şeyler arıyordu. Biraz da orada oyalandı sonra da havada uçan bir kuş sürüsünün içine katıldı ovanın derinliklerine süzülüp gitti. Hacı onları gözden yitirmeye kadar izledi.

Başını kaldırdı yukarıya, bulut aradı. Gök apaçık, masmavi, hava inadına güzeldi. Dayanamadı artık, pencereyi kapattı, kendisini yatağına bıraktı.

Mayıs 87

Don Quijote

Konuşmaları aştık belki de
Sana sözcükler borçluyum

Küçüktür yüreğim sığmaz o ülke
Uzağında sürgünüm
Korkuları yaşıyorum biraz da
Haç astım boynuma çarmlıklar yasallaştı
Ve veresiyeye kaldı mahkûmluğum

Vardiyalı sancılarım başlar
Yaşamın ayrıntılarıysa sevişmeler
Takınırım iğreti bir boşvermişliği
Toprağı sıkı sarılan ağaçlar
Kaşkolum kolların
Alınlarımıza vardığında güneş
Güne çıkmalısın güneş tutulmalı

Can cana vurduk sözcükleri
Dostluklara kına vurduk
Kan döktük kirve kucağına
Düğünlülük gecelere
Ve boğdular darağacında sevinçleri
Ve gülücük damıttık kederlerden

Ölümün terkisinde gitti arkadaşlar
Yıldız düşürdüler kasketlerine
Ben yorgun bir Gilgamiş'tim o yıllar

Bir ben kaldım şimdi sevda neferi
Bir ben, atını yıldıya salan
Bir ben kaldım ortaçağlı
Bir, yel değirmenleri

Şahap ERASLAN

Nihat Behram ile Şiir Üstüne Bir Söyleşi

Ali Özenç ÇAĞLAR

Nasıl bir tutku sizi şiir yazmaya itti ve ayrıca ilk dönemlerinizde yazdığınız bir şiir için duyduğunuz mutluluğu hâlâ her yazıda duyuyor musunuz?

Şiir yazarken duyulan şeyin adı mutluluk mudur? Bilemiyorum. Sanıyorum ki, duygusuyla boğuşan herkes, ilkin şiirle başlıyor işe... Şiir yazma ya da söyleme, insanın yüreğini saran ilk "kendini anlatma" duygusu oluyor. Eğer sanatçıysanız, şiirden, size en yakın sanat türüne, resme, müziğe, öyküye, romana.. geçiyorsunuz. Eğer şairseniz, şiirde derinleşiyorsunuz. Varoluşunuz şiirde ve şiirle sürüyor. Şiirde ve şiirle nefes alıyorsunuz. Eğer sanatçı değilseniz, ya şiir de dahil, sanatla "iştigalden" vazgeçiyorsunuz, ya da, sanata olan "özel" tutkunuz nedeniyle, "şiir" yazarak oyalanmayı sürdürüyorsunuz..

Sadece şiir değil, sanatın tümü, insanın hayatı yorumlama çabasından can bulmaktadır. Hayatı yaratıcı biçimde yorumladığınız oranda, sanata ulaşıyorsunuz. Sanata ulaşmanın iki biçiminden biri sanatçı olarak, diğeri okur-izleyici olarak ulaşmaktır. Sanata ulaşmayan, "hayatı yaratıcı bir biçimde yorumlamanın" ne anlama geldiğini pek kavrayamaz. Onun için sanat, sadece bir oyalanma, ya da en fazla, bir bilgilenme aracı olarak kalır..

Hayatı yaratıcı bir biçimde yorumlama duygusu, sanatçının içini bir ısırganotu gibi dalamaktadır. Bu dalamadan arınma çabası, sanat olarak sonuçlanır. Bundandır ki, sanatını yaptığı oranda ancak sanatçı varolabilmektedir. Yani sanat, sanatçı için bir yaşama, bir varoluş biçimidir. Varolduğu oranda vareder..

İnsani duygular nelerdir? Sevgi, şevkat, merhamet, acı, hüznün, merak, öfke, korku, incelik, yiğitlik... Tüm bu duygular, tanımlanmak için çırpınır içinizde. Her seferinde, hayatın yeni yorumlarıyla tanımlanmak için çırpınır. Çırpındıkça dalar sizi. Duygunuzu tanımladıkça kendinizi, kendinizi tanımladıkça hayatı tanımlamaya başlarsınız. Bu çırpınıştan sanatın kuvveti doğar. Büyür ve hayatı kuvvetlendirir. Yaratığı sanat, sanatçının dışında bir canlıdır artık. Doğumunu yapan sanatçı rahatlamıştır. Fakat bu rahatlama geçici bir rahatlamadır. Çünkü hayat onu yine döleyecektir..

İlk şiirin mutluluğu ilk doğumun mutluluğu gibidir. İlk sevişmenin, ilk öpüşmenin, daha korkusuz, daha anarşistçe bir yanı vardır. Kim bilir, belki de tam tersidir. Yani, yıllar sonra böyle değerlendirdiğiniz o günün duygusu, yaşadığı an içinde, belki de tam tersidir..

Bir de son şiirim var aynı tadı duyduğum. Yani, ille de bir yorum gerekirse, denebilir ki: Aklımızdaki ilk öpü-

şün anısı, ağzımızda son öpüşün tadıyla çiçek açar!

Biryerlerde okumuştum "Şiiri okuyucuyla şair birlikte yaratır" deniyordu. Ama bugüne kadar şiirin genel bir tanımını işitmedim. Sizce şiir nedir?

Şiir belki bir büyüdür. Şair, şiir yazma eylemiyle hem büyülenir hem büyüsünden arınmaya çalışır. Eyleminin sonucuyla ise, şiirin alıcısı büyülenir. Bir gram bal için, bin kekik çiçeği dolaşan arı gibi. Çiçeklerin görünmez tadı petek-te biçimlenir. Bal arının varoluş biçimidir. Yani emeğidir. Alıcının ağzında tada, canında enerjiye dönüşür..

Şiir belki, sözcüklere, yeni yorumlarıyla hayatın anlamını yükleme işidir.

Bilinmeze, tanımsız olana, bilme ve tanımlama için bir saldırıdır...

Şiir belki, insanla hayat arasındaki adaletin aranıdır..

Yargılayış ve yargılanıştır..

Sınır kapısından sözcüklerin vizesiyle girilen bir ülkedir..

Sevilmeme, sevişme, sevme, düşünme, düşündürme, duygulanma, duygulandırma, kışkırtma, kışkırtma, dövünme, dövüşme.. kısaca bir yaşama biçimidir. Yiğitleme, güzelleme biçimidir..

Şiir olsa olsa, şairin yüreğini, beynini emip alan, duyan, bağırın, gülen, ağlayan, düvüşen.. artık yüreği ve beyni olan sözcüklerdir. Yani gerçek şiir bir canlıdır. İnsanın yarattığı bir canlıdır. Sanırım bundan olacak, Kur'an, Şuara Suresi'nde insanlığı "şeytan ruhlu şairlere" karşı uyarıyor!

Ayrıca alt alta sıralanmış her güzel sözcük şiir olur mu, yoksa şiirin de diğer yazın dalları gibi kendi içinde bir takım kuralları var mıdır?

Şiir "güzel söz söyleme sanatı" değil ki, alt alta yazılmış güzel sözler şiir olsun. Gerçi ben, "güzel" in ne olduğunu da bilen biri değilim. Eflatun, "Hayata acıyla geldim, yaşadığım sürece şaşırıdım ve hayran kaldım, istemeye istemeye ayrılıyorum, öğrendiğim tek şey ise, hiç bir şey bilmeyişimdir!" demişti. Şiir de böyle bir şey işte. Şaşkınlıklar ve hayranlıklar. Acılar ve hayranlıklar. Acılar ve mutluluklar. Bilgi ve bilgisizlik. Dikkat: Cehalet değil! Bilginin en üst düzeyinde, bilinmesi gerekenler yanında, bilginizin, hiçbir şey olmadığını görüyorsunuz... Güzel olan ve anlamlı olanın keşiştiği noktada bir ırmak vardır. Yanan bir ırmaktır. Şiirin sözcükleri o ırmağın alevinde kızarır, suyunda çelikleir. Hayatın dölünü taşıyan yüreği, şairden sözcüğüne geçer. Bu, bir bakıma da, şairin kendi kendini yeme işidir. Eceliyle ölmeyen bir örümcek türü var. Çiftleşmenin hemen ardından dişi erkeğini yiyor, gelen yavrular ise anneyi yiyor. Süürüp gidiyor hayat... Şiiri şiir yapan te-

Nihat Behram

mel kurallar dışında, bir de kuşkusuz, şiirin şair olma kuralları var. Teknik kuralları var. Daha yetkin olma kuralları var.

Şiirin en temel kuralı ise kural tanımamaktır.

Şiirleriniz yüzünden sanırım bugüne kadar başınıza gelmedik kalmadı. Soruşturmalar, tutuklamalar, iki yıllık hapislik, sürgünler ve şimdi de vatandaşlıktan çıkarılmanız. Nedir bütün bunlar? Yoksa giderek yüzyılımızda şiirin toplumsal işlevi mi arttı. Hakim sınıfların sanatçı, yazar ve aydınardan korkusu niye?

Aslında, onların korktuğu şey düşünen beyin, çarpan yürektir. Onlar yaşayan herşeye, havata, insanlığa, güzelliğe düşmandır. Halka düşmandır. Halkın, insanlığın zenginleşmesine düşmandır. Özgürlüğe, ışığa düşmandır. Bilime düşmandır. Sanata düşmandır. Bilim ve sanattan, köstebek ve yarasaların ışıktan korkuşu gibi korkuyorlar. Ölü kurtları gibi, ancak ölüm içinde can buluyorlar. Akbabalar gibi ölüyle doyuyorlar.

Gerçek aydın, gerçek bilim adamı, gerçek sanatçı hem eylemi hem duygu ve düşüncesiyle halkın, insanlığın yanbaşıda olan kişidir. Egemen güçlerin insanlığa ve halklara olan nefreti doğal olarak onları da hedef alıyor. Bakınız, güdümlü "aydın"a dokundukları var mı?

Sanıyorum 80'den beri Avrupa'dasınız. Söyleyebilir misiniz, Türk şiirinin Avrupa şiiri içerisindeki yeri nedir?

Bizde ve bizim gibi ülkelerde şiirin

taşıdığı dinamizm bugün Batı toplumlarında yok. (Batı'nın sınırını metropol ülkelerle çizerek bu tanıımı kullanıyorum.)

Şairleri çok az basıyor çok az okunuyor. Nerdeyse elli yıldır toplumu derinden etkileyen, toplumunun yüreği olmuş sesleri de yok. Brecht, Heine, Goethe, Aragon, Şekspir... ayarında sanatçı soluğu taşıyan şairleri yok bugün Batı'nın. Diğer sanat dallarında da büyük bir düşme var. Yozlaşma var. Çağın, insanlığa, yaşamaya uzak düşen bir şey var. Batı'da esas olarak bir dalgalaşma var. Kompitür ve TV'nin tuşlarında bir "sanat" sarhoşlukları var. Gerçi Batılı aydın -geçmiş kültür mirasının kuruntusuyla- dünyaya yine tepeden bakmayı sürdürüyor, fakat, çağı etkileyen sanatın dinamizmi bizim gibi ülkelerdir. Bugünün Batılı şairi, dedesinin şatosunda oturan pinti bir çocuk gibi görünüyor bana. Onlara göre, şiirin alıcısı da küçük bir elit kesimdir. Yılda ortalama elli altmış bin insana şiir okuduğumu söylediğim bir Batılı şair, "Sanırım sen şiir değil, başka bir şey okuyorsun!" diye yanıt vermişti!

Türkiye'nin derin bir şiir geleneği olduğunu düşünüyorum. Bugünkü Batılı sanatçıların bizde ve bizim gibi ülkelerin sanatçılarından, devrimci, sosyalist sanatçılardan, çağını soluyan sanatçılardan öğrenmeleri gereken çok şey olduğunu düşünüyorum. Hayata biraz bakmaları, yanbaşılarında yaşayanları görmeye çalışmaları gerektiğini düşünüyorum. Bugünkü Batı sanatı, gerek sanatın ölçüleri, gerekse toplumsal ölçüler (devrimci dinamizm) açısından, büyük şeyler taşıyor. Bu genel bir değerlendirmedir. Devrimci-gerçekçi sanatçıların konumunu kuşkusuz ki ayrıca değerlendir-

dirmek gerekir..

Yayınlanan iki şiiriniz 1967 tarihini taşıyor. Aradan yirmi yıl geçti. Bu süreyi nasıl değerlendiriyorsunuz, geçtiğimiz evrelere ilişkin düşünceleriniz ne? Başka ne gibi çalışmalarınız var?

Şiir insanın iç ve dış dünyasının toplamında çiçekleniyor. Yani yaşanan hayat, yaşadıklarınız, iç dünyanızı sarıp, sözcükler olarak yeşeriyor. Hayatınızdan, duygu ve düşüncelerinizden canalarak yeşeriyor. Hayatın sizdeki yansıması oluyor. Anlamınız oluyor..

Şiire başladığım yıllarda, tüm dünyada yükselen bir heyecan vardı. Gençlerin barış ve özgürlük çığlıkları dalga dalga yayılıyordu. Bu, Türkiye'ye de yansımıştı. Gençlik. Daha özgür bir hayatın şarkılarını söylüyorduk. Çılgındık. Romantiktik. Korkusuzduk. Dikbaşlı, ince, fedakârdık. Aşıktık. İnançlıydık..

Şiire başladığım yılların hemen ardındaki yıllarda, bildiğin gibi, karanlık güçler pusularından doğruldu. Türkiye'de askeri darbe oldu. İlk şiirlerimden oluşan "Hayatımız Üstüne Şiirler" isimli ilk kitabım bu yıllarda yayımlanmıştı. Aşklarımız ve coşkularımız gibi, kitabım da yasaklandı. İki yıllık hücreler ve cezaevleri günlerimde, ayrılıkların ve acıların anlamlarıyla arkadaş oldum. "Fırtınayla Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar" ikinci şiir kitabım bu dönemin ürünüdür..

Sanatı ve sanatçıyı, iç ve dış dünyanın bütünlüğü ve tarihi içinde değerlendirmek gerekir. Yoksa Zola'nın işçilerini, Nazım'ın hasretini, Mozart'ın ufkunu, Van Gogh'un tarlalarını anlamamız güçleşir.

Ayrılık da Yakışıktır

Bir yanında gürgen sesi
gürzü neşter öfkenin,
bir yanında hüzün tüten yanışıyla
gönül ateşi

Bugün dünden beter! diyen,
kara güne yeter! diyen,
gürültüsü gürleştikçe gürbüzleşen bir hınçla
hünkârın hükmüne bin küfür kükreyip gelir.

Aşklarımı
açmamış tomurcuğun yarası,
düşlerimi
göçmen kuşların rüzgârı tutuşturmuş..
uçurumlarla bıçaklanmış bile olsak ey halk
bu tutku bizi kavuşturur.

Acılaşmış.... Çaresine bakılır!
Düşman çokmuş.... Topu birden yakılır!
Yol uzunmuş.... Bir canım var,
borcum olsun halkıma..
Ayrılıkmış.... Kuşanınca o da yakışıktır.

Wuppertal, Temmuz 87

Nihat BEHRAM

Bu güne dek, ikisi seçmeler olmak üzere, sekiz şiir kitabım yayımlandı. Her birinin hayatımda kendine özgü bir yeri var. Yurdumdan uzakta olduğum son yedi yılın şiirlerini de, bu anlamda, ayrı bir dönemin, gurbet döneminin ürünleri olarak değerlendirmek gerekli belki. Bu dönem ürünlerini, bağımsız bir kitapta toplamadım. Bu yirminci yılda, Türkiye'de Yarın yayınları arasında "Yine de Gülümseyerek" ismiyle yüz şiirlik bir seçmeler kitabı yayınlanacak. Son şiirlerimin bir kısmı bir bölüm olarak bu kitap içinde yer alıyor.

Gurbetliğin, yurdundan uzak yaşayan bir sözcük işçisi için, anlamı değişmiş. Daha ilk ayrılık gününden, bunun acımsı tadını solumaya başladım..

Doğup büyüdüğünüz yurdunuzun dağları, ırmakları, gökyüzü, kokusuyla, rengiyle, acısıyla sevinciyle sizin sözcüklerinize sinmiştir. Sevdalarıyla, duygularıyla tanıdığınız doğa, insanlar, hayat, binlerce yılın kökleriyle sarmıştır sözcüklerinizi. Siz o tarih bahçesinin bir çiçeğisiniz. İnsani değerlerin, doğa tanımlarınızın, hayat kavramınızın, içinde, sizi siz yapan yerel kökleri vardır. Sevginin, şefkatin, yiğitliğin... yabancı olmadığınız bir tarihi vardır sesinizde..

Gurbet yeni bir hayat olarak geliyor. Yabancı olduğunuz görüntülerle, yabancı olduğunuz doğayla, yabancı olduğunuz insan ilişkileriyle.. geliyor.. İlk yıllar bunun için biraz sarsıldım. Sonra yeni hayat, sözcüklerinizde yeni anlamlarıyla oynaşmaya başlıyor. Bazı duygular öne çıkıyor, bazı duygularınız siniyor. Özlem, merak, bekleyiş, tassa, ayrılık.. yeni hayatınızın anlamlarından besleniyor. Bakın, sözcüğümü, Aras nehrinin, benim için, dedemin dedesinden kalma bir anlamı var. Yeni doğan bebelerini Aras'ın suyuna daldıran köylülerle ilgili bir anlamı var. Aras boylarında at üstünde gezenleriyle bir anlamı var. Taşmasıyla, çekilmesiyle bir anlamı var. Geldiği, gittiği yolla bir anlamı var. Yoksulluyla, ağasıyla, beyiyle bir anlamı var. Şiirimde "Aras" derken bütün bu anlamların birikimiyle, bütün bu anlamların mirasıyla, bilgisiyle, duygusuyla, "Aras" diyorum. Bir gün sonra, Ren ya da Sen nehrinin kıyısında yaşamaya başlıyorsunuz. Sizin için "Nehir" sözcüğü, tarihinizin başka bir sayfasını yazmaya başlamıştır..

Bu yedi yılda yazdığım şiir sayısı, önceki dönemlere göre daha az oldu. Ve daha çok, gurbetin getirdiği duyguların ağırlıklı olduğu şiirlerdir bunlar.

Başkaca... Zamanımın önemli bir bölümünü çeşitli çeşitli ülkelerdeki kültür konulu toplantılara ve çeşitli dergilere hazırladığım yazılar alıyor. Her ay bir kaç dergiye yazı yazıyorum. Yine her ay bir kaç yerde okuma günleri ve kültürel sorunlara ilişkin toplantılara katılıyorum. Önümüzdeki günlerin iki ayrı toplantısı, Avustralya'daki Nazım Hikmet'i anma günleri ve İspanya'da Oktavia Paz başkanlığında toplanacak uluslararası Anti-Faşist Yazarlar Kongresi'ne A.Behramoğlu ile birlikte çağrılıyım. İlk toplantısı 1937'de iç savaş günlerinde yapılan Kongre, 50. yılı nedeniyle ayrı bir anlam taşıyor.

Kuşkusuz yazı-çizi işinde bir önemli "meşgalemiz" de, yabancı olmamız nedeniyle bizler için iki misli çoğaltılan bürokrasiyle ve benzeri dertlerle savaş..●

İnanılmaz Bir Rüya

Hüseyin AKDEMİR

İnsan rüyasında neler görmez ki... İnanılmaz, akla gelmeyecek şeyler. Öyle rüyalar görürsünüz ki, bunun etkisinden kurtulamaz, haftalarca, aylarca hatta yıllarca belleğinizde yer eder. Rüyanızda uçarsınız, çok zengin olursunuz, çalıştığınız yerin müdürü olursunuz, başbakan hatta cumhurbaşkanı bile olursunuz. Bazen rüyanızda insan değil de çok daha başka bir şey olursunuz. Ağaç, taş, hayvan gibi. Ama rüyanızda hiç radyoaktif parçası olduğunuz mu? Olduk dersiniz inanmam. Çünkü öyle sanıyorum ki dünyada böyle bir rüyayı ilk defa ben gördüm. Bununla da övünüyorum. Övünürüm, çünkü herkes rüyasında her şey olabilir ama, bir radyoaktif maddesi olamaz..! Bu Çernobil olayından sonra hergün radyodan, televizyondan, gazetelerden görüp okuyarak kafam radyasyon olayına iyice takılmış olacak ki, yediğimiz içtiğimiz şeylere girmekle kalmadı rüyalarımıza bile girdi... Sizleri daha fazla merakta bırakmadan rüyamda nasıl radyoaktif madde olduğumu anlatayım: Çernobil'de bir atom reaktöründeyiz. Sürekli içeri tıkilip kalmaktan nefret etmişiz. Hep aynı şeyler. Parçalayıp parçalayıp elektrik üretiyorlar bizden. Kafamıza koymuşuz bir kere, buradan çıkıp gökyüzünde özgürce uçacaktık. Daha önceden kararlaştırdığımız gibi aramızdan seçtiğimiz birkaç radyoaktif parçası arkada, orada çalışan oportünist İvan'la anlaştılar. İvan, bize oradaki yüzlerce düğmelerden birine basıp sinyali verince hep beraber hücumla geçip demir kapıları kırıp, kalın beton duvarları aşip dışarı çıkacaktık. Ama onun da bir şartı vardı. Bizden serbest kaldıktan sonra bir tanemiz bile İvan'ın üzerine konmayacaktık. Bu iş için İvan'ı seçmemizin nedeni de, onu yıllardan beri izliyorduk. Gizliden gizliye oradaki makineleri bozuyor, bir taraftan da Çernobil'den çıkıp güneşin battığı yöne doğru kaçmak istiyordu.

Nihayet o gün geldi. Bizler sinyali alınca hep beraber hücumla geçtik. Kocaman demir kazanları kırıp beton duvarları yıkıp dışarıya gökyüzüne doğru süzüldük. O anda çıkardığımız gürültüyü kimler duymadı ki. Bir de baktık herifler uzaydan çat çat resimlerini çekiyorlar. "Kurt dumanlı günü sever" derler ama bu İvan dumansız günü severmiş meğer. Adı üstünde zaten, boşuna oportünist İvan dememişler. Gökyüzünün böyle dumansız, açık ve güneşli olduğu bir günü seçmiş ki herkes bu patlamayı duyup görsün... Burası önemli değil şimdi. İster resimlerimizi ister filmlerimizi. Önemli olan bizim artık gökyüzünde özgürce uçabilmemizdir. Bizler her birimiz bir tarafa dağılmadan önce sözcü arkadaşlarımız birer konuşma yaptılar.

"Sevgili radyoaktif kardeşlerim" diye başladı bir konuşmacı. "Hepinizi gösterdiğiniz büyük çabalardan dolayı kutlarım. Zafer hepimize kutlu olsun. Şu andan itibaren dileyen dilediği yere gidebilir. Artık özgürsünüz. Bütün bu tabiat, taşyla toprağıyla, otuyla insanıyla bizim. Artık hiç kimse özgürlüğümüzü elimizden alamaz. Bundan böyle her gittiğimiz yerde korkunun ağacını dizeceğiz. Korksunlar bizden Arkadaşlar şu andan itibaren dileyen dilediği yere konup konuşabilir. Dileyen de kendisini rüzgar kardeşin akışına bırakıp başka yerlere daha uzak ülkelere gidebilir. Hepinize bol şans diliyorum." deyip sözünü bitirince hepimiz dakikalar boyu onu çılgınca alkışladık. Çoğu arkadaşımız oradan daha fazla uzaklaşmadan dışarıda olmanın sevinciyle çevredeki taşın toprağı, evlerin çimenlerin kısaca boş buldukları yerlere konup kaldılar. Bizlerse daha uzaklara gidip başka yerleri görmek istiyorduk. Havada rüzgarın önüne takılmış zafer tükürleri söyleyerek yol alıyorduk. Sevincimiz çok büyüktü. Bizler böyle altımızda bir sürü dağları, ovaları, köyleri, kentleri bırakıp giderken herkes kendisine kalabileceği gönlünün istediği bir yer aramanın telaşındaydı. Kimileri bir ağacın tepesine, kimileri bir kayanın yanına, kimileri de uzağı giden yemyeşil çimenlerin üzerine konup kalıyor. Bu arada bizi önüne katıp götüren rüzgara da bir sürü sorular soruyorduk. O anda üzerinden geçtiğimiz köylerin, kentlerin, nehirlerin ad-

larını soruyorduk. Ve buralarda Çernobil'dekine benzeyen atom reaktörlerini gördükçe üzülyorduk. Demek ki buralarda da milyonlarca kardeşimizi parçalayıp onlardan elektrik üretiyorlardı. Oysa bir bilselerdi rüzgarın önüne katılıp özgürce sınır tanımadan bir aşağı bir yukarı uçmanın ne kadar güzel olduğunu. Acaba bizim şu anda özgür olduğumuzu duymuşlar mıydı? Buradakiler de bizim İvan'la anlaştığımız gibi birisiyle anlaşip dışarı çıkamazlar mıydı..? Günlerce yol aldık. Gideceğimiz yeri biz değil rüzgarlar belirliyordu. Hani bir söz vardır, "yolda gidene sormuşlar, yolun nereye diye. O da ben bilmem rüzgâr bilir" demiş. Bizimki de öyle işte.

Bir gece artık iyice yorgun olduğumuzdan, rüzgara bir yerlerde durup dinlenmek istediğimizi söyledik. Altımızdan bir nehir geçiyordu. Nehrin iki yanına yerleşmiş pırl pırl ışıklarla bir kente iniverdik. Kocaman bir bahçesi, yemyeşil çimenleri olan büyük bir büyük binanın ışıkları henüz yanmakta olan penceresinin önüne kümeleniverdik. O anda içeride o ülkenin bakanları toplanmış tartışıyorlardı. Sessizce kulak verip dinlediğimizde bizden konuştuklarını anlayınca daha bir dikkatle dinlemeye koyulduk. Bizim şu anda her tarafa dağıldığımızdan ve insanlar için çok tehlikeli olduğumuzu anlatıyorlardı.

"Arkadaşlar" diye konuşuyordu birisi. "Bu olay bizim için çok büyük önem taşımaktadır. Çok dikkatli olmalıyız. Ülkemizde bu yüzden bunu fırsat bilip kargaşalık yaratanlar çıkabilir. Şu andan itibaren ülkemizdeki atom reaktörlerimizi sıkı güvenlik altına almalıyız. Hele yarın yapılacak yürüyüşlerde insanları daha da ileriye gidip atom reaktörlerimize saldırmazlar. Bu yüzden de içişleri bakanımızdan özellikle sıkı güvenlik tedbirleri almasını istiyorum." dedi. Sonra da içişleri bakanı konuştu.

"Biz bu tür insanlara karşı zaten her zaman tetikteyiz. Şimdi hiç olmazsa onları yakalayıp cezalandırmak için bir nedenimiz var. Ama öyle sanıyorum ki Çernobililer bu olayı bilerek, bizimkileri kıskırtmak için yaptılar. Böylece bizim ülkemizdeki atom reaktörlerimizi de tehlikeye sokmak istiyorlar. Oysa sizin atom reaktörleriniz sağlam. Herhangi bir tehlike söz konusu olamaz. Biz bu tür tehlikelerin nereden ve kimler tarafından geleceğini şimdiden biliyoruz. Bunların hepsinin isimleri kompüterlerimizde saklı tutulmaktadır." dedi. Önce konuşan tekrar söz aldı.

"Ben olayın ne kadar önemli olduğunu tekrar belirtmekte yarar görüyorum. Önümüzde önemli bir seçim var. Eğer bu işin içinden yüzümüzün ağıyla çıkmazsak, bu yüzden seçimi de kaybedebiliriz. Bundan böyle her gün bir ay süreyle gazeteler, radyo ve televizyondan bizim atom reaktörlerimizin çok sağlam olduğu yayınlansın."

"Anlıyorum sayın başbakanım" dedi içişleri bakanı. Bu radyoaktif parçalarının yiyeceklerimize, sebzelerimize özellikle de armutlarımıza bir zarar vermemeleri için gerekli önlemler alınacaktır. Yeni bir yasayla gösteri yapmayı yasaklayıp polislerimize daha çok yetki verebiliriz. Hatta bu olayı fırsat bilip Çernobil'le uğraşırken yeni bir yasa çıkarıp işsiz yabancıları ve itlicacıları ülkelerine geri göndermeyi hızlandırabiliriz.

"Evet" dedi başbakan. "Bu olayı fırsat bilip çoktan beri benden beri bakanlık koltuğu isteyen bir arkadaşımı da çevre bakanı yapmayı düşünüyorum."

"Ama" dedi içişleri bakanı. "Yani şimdi bir radyasyon olayı var diye durup dururken yeni bir bakanlık yaratamayız ki!"

"Neden olmasın?" dedi başbakan. "Sen böyle havadan bir nedenle yabancıları ülkelerine gönderebilirsin de, ben çok sevdiğim bir arkadaşımı bakan yapmam mı? Üstelik benimki akla yatkın bir fikir."

Doğrusu bu tartışmalardan bir şey anlamadığımız gibi, yorgunluktan oracıkta uyuyup kaldık. Sabahleyin rüzgarın

ışığıyla uyandık. Tekrar havalanıp güneye doğru yol aldık. Yolda yine Çernobil'dekine benzer atom reaktörlerine rastladık. Bir tanesinin önünde binlerce insan kalabalığını görünce, meraklanıp yanlarına sokulduk. Bir sürü genç, yaşlı hatta çocuklar ellerinde çeşitli pankartlarla oradaki atom reaktörüne doğru yürüyor, bunların etrafını saran yüzlerce polis de yürümelerini engellemeye çalışıyordu. Bir taraftan, "Çernobil son değil" diye bağınıyorlardı. Biz de onlara: "Elbette son değil. Bu bir başlangıçtı." diye yanıt verdik. Onlar "Çernobil her yerde" diye bağırınca, bizler: "Evet her yerdeyiz. Korksun bizden bu insanlar. Yaşasın özgürlüğümüz." diye sevinçle bağırдық.

Birden ne olduğunu anlamadan, polislerin insanları copladığını zorla sürükleyerek arabalarına bindirip götürdüklerini gördük. Yine günlerce yol aldıktan sonra, birçok arkadaşımızı kalmak istedikleri yerlerde bırakıp dağlar denizler aşırı yeni bir ülkeye vardık. Birkaç arkadaşımız geldiğimiz ilk günü bu ülke hakkında bir fikir edinmek için, şöyle etrafı gezmek istedikler. Geri geldiklerinde heyecanlı heyecanlı anlatmaya başladılar. "Burası çok güzel bir ülke" dedi bir arkadaşımız. "Kalabileceğimiz çok yerler var. Hele kocaman yemyeşil çay yapraklarına konduğumda kendimi bir sarayda gibi hissettim. Etrafta hiçbir atom reaktörüne rastlamadım. Belki de bu yüzden ki buranın insanları bizden korkmuyorlar. Bu ülkenin cumhurbaşkanı ile başbakanı bizim için: "Gelecekleri varsa göreceklere de var. Böyle birkaç radyoaktif parçası bizim gözümüzü korkutamaz" demişler. Diğer arkadaşımız: "Sizler nasıl düşünüyorsunuz bilmem ama, bence bu ülkeye gelmemize gerek yoktu" deyince, bizler "Nedenmiş o? Yoksa adamların söyledikleri seni korkuttu mu?" diye sorduk. Arkadaşımız "hayır" dedi. "Biraz önce etrafı gezerken gördüklerim pek sevindirici şeyler değildi. Buradaki insanların sorunları zaten başlarından aşkın. İnsanlar gerçek demokrasinin olmamasından yakınıyorlar. Sendikaları yasak, partileri yasak, işsizlik haddinden fazla. İnsanların bir çoğu aç. Çeşitli hastalıklardan her gün bir sürü çocuk ölmekte. Her 150 kişiden birine bir doktor düşmekte. Bu kocaman ülkede bir kuduz aşısı bile bulunamıyor. İnsanlar bizden değil, sokaktaki başıboş gezen köpeklerden korkuyorlar."

"Yeter, yeter." dedi bir arkadaşımız. "Desenize biz de gelmiş körlük mahallesinde ayna satıyoruz. İnsanların bu kadar sorunları varken bir de bizimle mi uğraşınlar?"

"Ne yani" dedi birisi. "Şimdi geldiğimiz bu kadar yolu tekrar geri mi gidelim? Bence güneye doğru gidelim."

"Olmaz"

"Neden olmazmış?"

"Güneye dediğiniz de neresi? Güneydeki ülkelerin şu anda birbirleriyle savaşmakta olduğunu geçenlerde bir evin penceresinden televizyon seyrederken duymuştuk. Heriflerin bizimle uğraşacak zamanları olmaz. Oysa biz gittiğimiz yerlerde günün konusu olup televizyona çıkmak istiyoruz. İnsanların bizden korktuklarını görmek istiyoruz."

"En iyisi gidelim sahillere güneşin ve denizin tadını çıkaralım" dedi birisi. "Biz orada oldukça kimseler gelemiz. Hele Avrupalıları iyice korkuttuk ki onlar hiç gelemiz. Bütün yaz boyu deniz sahilleri bizim olur."

Arkadaşların çoğu bu fikri benimsediler. Bazıları da:

"Bu ülkenin insanları bize karşı herhangi bir önlem almadıkları için burada bizim için bir tehlike söz konusu olamaz. Tek korkumuz radyasyon ölçüm aleti, onu da herkes para verip alamaz. Onun için biz buradaki şu güzelim yeşil çay yapraklarına konup kalmak istiyoruz. Hem buradaki insanların bu kadar sorunları varken, bizleri duymamışlardır belki de."

"Duymaz olurlar mı hiç? Biraz önce bu ülkenin başbakanının ve cumhurbaşkanının ne dediklerini duymadın mı? Hem bizi duymayan mı kaldı? Mısır'daki sağır sultan bile duydu."

"Olsun" dediler ötekiler. "Biz yine de burada kalmak istiyoruz. Siz varın gidin yolumuza. Size iyi yolculuklar!"

Bizler tekrar havada rüzgarın önüne katılıp gitmenin tadını çıkara çıkara güneydeki sahillere doğru yola koyulduk. Bütün yaz boyunca sahillerde güneşin tadını çıkardık. Bu arada yollarda gördüğümüz atom reaktörlerindeki radyoaktif arkadaşlarımızın bizleri örnek alarak daha şimdiden komiteler oluşturduklarını ve bir gün Çernobil'deki gibi bir patlamayla özgürlüklerine kavuşmak için çalışmalar yaptıklarını duyunca hep beraber sevinçle bağırдық. "Yaşasın özgürlüğümüz! Çernobil son değil!"

Cezaevinde Barış Türküsü

Kalkın kardeşler ışıklar görünmeye başladı
Eski duvarlar değil bu duvarlar
Bir ak kuş gelip kondu kara çatıya
Dünyayı böylesine sardı mı kollar
Ne etsin kelepçe neylesin zincir
Kaç kez gösterdi tarih aldatmıyacak bizi
Bu denizli çiçekli kuşlu dünyada
Bir tek acılar mıdır payımıza düşen
Dökülsün yollara beş kıtada
Ekmek de özgürlük de barışın gülleridir
Yumuk elli bebekler pencerelerde bekliyor
Dünyayı çepeçevre kuşatan barış kervanlarını
Çelik canavarlar gibi tanklar değil
Caddelere yakışan özgürlük ekmek türküleridir
Limanlar barışla çalkalanmış
Çöller dağlar stepler denizler barış fırtınasında
Resimler gördük cezaevlerine yakışmayan
Kitaplar dergiler gazeteler dolusu
Siz bir meydan dolusu gülen esmer kardeşlerim
Kara güller gibi açılmıştınız bir sabah
aydınlığında

Asya barış diyor Afrika barış diyor
Elde silah barış diyor
Seren direğinde ufuklara bakan gemici
Avrupalı çıkmış toplama kampından
Ekmek barış türkülerini bekliyor
Bombardıman uçaklarını değil
Karşısına dikilmiş ölüm tüccarlarının
Dünya barış diyor
Sevmek yaratmak yaşamak nedir
Görelim milyara yakın korkusuz cıvıl cıvıl
Görelim Kore'den Çekoslovakya'ya kadar
Düşlerimiz ellerimiz sizinle
Barış sizinle
Bu taş duvarlar bu demir parmaklık kardeşim
Van Gölünden Ağrıdan Ergene Irmağına
Çürüyüp dökülmüş karanlıkta kökleri
Mapusane bahçesinde el kadar mavilik
Bir zaman gerili dursun başımızda
Gardiyanlar dolaşsın daha bir zaman
Parmaklık hükmünü yürütsün
Çiçeklerle donatacak kollarını bahar dalları gibi
Karanlıkta barış kervanlarını bekleyen
Çileden çileye batmış senin emekçi halkındır
Yirmisinde bir delikanlı gibi dalıp maviliklere
Yirmisinde bir delikanlı gibi
Dudaklarından öpeceğin gün
Masmavi özgürlüğün
İnan ki yakındır

12 Ağustos 1955
Orhaniye cezaevi

Vedat TÜRKALİ

Yusuf Ziya Bahadınlı ve "Titanik'te Dans" Üzerine Yüksel SELEK

"Titanik'te Dans" bir yıl önce, 9 Eylül 1986 tarihiyle İstanbul'da, Yeni Dünya Yayınları tarafından sunuldu okuyucuya. 9 Eylül tarihinin yazar için özel bir anlamı vardı. Yusuf Ziya Bahadınlı 9 Eylül 1927'de doğmuştu. 1987 Eylül'ünde 60 yaşını dolduran Bahadınlı'nın, üzerinde çalıştığı yeni romanını bu yaşının ürünü olarak yakında tamamlayıp yayımlayacağını umut ederken, onun bir yıl önceki doğum günü tarihini taşıyan öykü kitabı "Titanik'te Dans"ı tanıtarak "Dergi" adına daha nice verimli yıllar, başarılı, kalıcı yapıtlar dilemek istiyorum.

Yusuf Ziya Bahadınlı'nın, "Güllüce-li Kâzım", "Güllüceyi Sel Aldı", "Gemileri Yakmak", "Açılın Kapılar" adlı romanları, "İtin Olayım Ağam", "Haçça Büyüdü Hatış Oldu", "Geçeneğin Karanlığında" ve "Titanik'te Dans" adlı öykü kitapları var. Ayrıca, gezi notlarını, incelemelerini, sözlük çalışmalarını içeren kitapları da bulunuyor.

Yusuf Ziya Bahadınlı yazarlık uğraşısını 1979'dan beri yurt dışında (önce Batı Berlin'de, sonra F.Almanya'da) sürdürüyor. Göçmenlik koşullarında yazmanın kimi güçlükleri olmalı, ama yeni yeni ülkeler tanımının, değişik toplumsal yapıları içinde yaşayarak gözlemlenin her zaman bir sanatçı için yerelliği, ulusallığı aşmada yararlı olacağı da tartışılmaz. Nitekim, Bahadınlı'nın yapıtlarında da evrensel temalara doğru bir gelişim çizgisi gözleniyor. Özellikle Titanik'te Dans'teki öykülerde işlenen yalnızlık, insanlar arasında iletişim, kadın-erkek ilişkileri, evlilik, kadın özgürlüğü, değişen değerler gibi evrensel temalar yazarın kafasını meşgul ediyor, durmadan sorular sormasına yol açıyor.

Bahadınlı'da değişen içerikle birlikte biçim arayışları da var kuşkusuz, ancak bunda biraz dikkatli, çekimser görünüyor. Daha çok, kurgulamada zaman, mekân kaydırmaları, aynı yaşantının aynı ayrı kişilerin bilincinde yansıtılması, kimi zaman çağrışımlarla biçimde bir tür hareketlilik, çekicilik sağlamaya çalışıyor.

Yusuf Ziya'nın anlatımı, kendisiyle anlattığı gerçeklik arasında mesafe koymayan, okurdan, kendi (yazarın) duyarlılığıyla, kendi yorumuyla okumasını isteyen bir anlatım tarzı. Bu tavra uygun şiirsel bir dili var. Öyküler çoğunlukla birinci tekil şahıs ağzından anlatılıyor. Dokuz öyküden yalnızca "Sera" üçüncü şahıs kullanılarak yani olaya dışardan bakmaya çalışan yazar tavrıyla anlatılıyor.

Bahadınlı'nın kendi iç dünyasını, duyarlıklarını yansıttığı öyküler için şiirsel dili ve birinci tekil şahıs kullanan anlatımı uygun düşüyor. "Bir Ses", "Sıcaklık", "Titanik'te Dans" öyküleri böyle. Ne ki, gerçek iki olaydan yola çıktığı; iki trajik öyküsü için aynı şey söylenemez. Emniyet binasının pencere-

sinden atılarak öldürülen siyasi tutuklu Hasan Öngör'ün geride bıraktığı karısının ve oğlunun acılarının anlatıldığı, H.Öngör tipinin çizilmeye çalışıldığı "Şeftaliler Çiçek Açtıkça" adlı öyküde, karısının ve oğlunun bilincinden yansıtılanlar Yusuf Ziya'nın bilinciyle çakışıyor duygusu veriyor okura. Yazarın duyarlılığı ve dili olaya, gerçekliğe uyup uymadığı kuşkusunu veren bir romantizm katıyor bana göre. Hasan Öngör'ün karısının verili olarak üst düzeyde somutlamalar yapan, mecazlar kullanan edebi bir dille konuşması, kitabı sözler söylemesi çok inandırıcı olmuyor. Bir siyasinin karısı olmak her zaman yüksek bir politik bilinç gerektirmiyor.

"Hasan Öngör kendisini pencereden atasıymış! Bir çiçeğin yaprağında yeşilin yedi türünü görürdü. Serçeye başka türlü bakardı, toprağa başka, insana başka!"

.... Hasan Öngör bir tarihtir, bir yanılmışlıktır. Babayı unutmak ya da babayı saklamak ne demektir? Değişmekse, gelişmekse, değerleri yok saymak mıdır? Yüzyıllık ceviz ağacı fidanken de cevizdi!"

Şeftaliler Çiçek Açtıkça'dan akılda kalan bu tür yüksek sözler değil ayrıntıları iyi çizilmiş bazı imgeler oluyor. Söz gelimi, Hasan Öngör'ü götürdüklerrinde yedi yaşında olan oğlunun ince uzun bacaklarıyla mutfağın parke taşlarının çizgilerine basmamak için dikkatle oynadığı, ayaklarının ucu parkenin kıyısına basarsa babasını asacaklar, basmazsa asmayacaklar oyunu, bir sanatsal imge olarak yerleşti belleğime.

"Dokuz Yüz Leyla"da da benzer bir durumla karşılaşıyoruz. B.Berlin'den yurda dönüş yapmaya niyetli genç bir işçinin, biraz emansipie bir Türkiyelili kadına tutulması, kadının onu hayal kırıklığına uğratması sonucunda bunalmaya düşerek sevgilisini üyesi olduğu kadın derneğinde öldürmek isterken, onun yerine kapıyı açan tanımadığı bir kadına ateş ederek ölümüne yol açması biçiminde polis kayıtlarına geçmiş gerçek bir olayı öyküleştirilmiş Bahadınlı. Öyküyü, olay kişinin cinayetten sonra gizlendiği odada polislerin gelmesini beklerken düşündükleri, iç konuşmaları, anımsamalarıyla, yani onun bilincinden yansıtarak anlatmaya çalışmış yazar. Adam belli ki, tipik bir Anadolu erkeği. Berlin'de biraz kentlileştiği ileri sürülebilir. Ama feodal koşulların o kadar kolay aşılmıyor. Bu durumda kıskançlık krizleri de, kadına mülkiyet duygusuyla sahip olma isteğinin kör bir tutkuya dönüşmesi de anlaşılır bir şeydir. Bu olayda olduğu gibi seyrek de olsa cinayete de yol açabilir.

"Nasıl da acımasızdım, o kadın kıvrılırken gözlerini döndüre döndüre Çare'de ben öylece bakıyordum, çünkü o kadın sendin ya da sen olmalıydın, seni benim sanıyordum, bu duyguyu atamıyordum!" sözleri bu erkeğe çok uyuyor.

Gelgelelim ona Mecnun'un yaklaşımıyla aşk üzerine düşünceler üretmek uymuyor. Zaten halk hikayesindeki Mecnun öylesine aşık ki, aşkın nesnesine, Leyla'ya bile yabancılaşmıştı, vuslat artık umrunda bile değildi. Dahası öykü kişisi sevgilisinin yağlı boya resmini yapacak kadar, "o gece düşümdede gördüm seni, her yer kuğu aklığındaydı", gibi ince benzetmeler yapacak kadar, "Beni kovdular, niçin mi, özgürlüğün adına! Özgürlük sorumluluktan oysa, özümlemek gerekirdi diye düşünüyorum şimdi" gibi çağdaş bir özgürlük anlayışına sahip olacak kadar uygulanmış bir kişi olsaydı bu cinayeti işlemezdi diye düşünüyorum. Dokuz Yüz Leyla'dan yine de imgelemimde kıskançlık duygularının geliştiği, ayrıntılarıyla iyi kurulmuş kimi sahneler kaldı. Yusuf Ziya, anlık durumları yakalayıp ayrıntılarla sanatsal imgelem kurmada başarılı çünkü. Yazar olmak içinse çok önemli bir yetenek bu.

Yusuf Ziya iki öyküsüne konu aldığı bu iki trajik olayı, çarpıcı olay oldukları için seçmemiş, genelde "trajik olan"a ilgi duyuyor. Toplumsal gerçeklikle insanlık idealinin çatışması sonucu ortaya çıkan "trajik" durumları özgün bir kurguyla yeniden yaratmak kuşkusuz kolay değil. Bahadınlı bu zor yaratma çabasını, kendi ince duygularıyla yaşamın içinden algıladığı biçimiyle yaparken gerçek bir olayı yeniden kurmada olduğundan daha başarılı kanımca. Çünkü kendisinin olan, bilgisine doğrudan sahip olduğu şeyleri yansıtıyor.

Örneğin, "Bir Ses" öyküsünde, açık pencereden giren güzel bir keleşin ölümü, Yusuf Ziya için insani bir duyarlılık ve algılamayla trajik olabiliyor. Lirik bir anlatımla çizdiği unutulmaz bir tip olan "Evcili Ana"nın yazgısı, "Hiç yaşamadan ölen" kadınlarımızın yazgısının ustaca somutlanması olarak trajik bir etki bırakabiliyor. Titanik'te Dans öyküsünde Berlin'deki olağan yaşam, batı toplumlarının yazgısıyla batan Transatlantik Titanik'in yolcularının ölümü dans ederek bekleyişleri arasında kurulan paralellik, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanışına imza koyan Talat Paşa'nın, soluğu Berlin'de alarak üç yıl sonra orada öldürülmesiyle, Vahdettin'in kızı Canan Hanım'ın gece kulüplerinde dansözlük yaparak geçimini sağlamak zorunda kalışıyla trajik içerikler kazanabiliyor. Ve ben Yusuf Ziya Bahadınlı'nın kendi bilinciyle yansıttığı, düşünen, soru soran, duyan öykülerini okurken estetik bir haz alıyorum. Göçmenlik yaşamında, bulunduğu ülkeye biraz iğreti duruşunu onun sanatını besleyecek bir tavrı olarak kabul ediyor, bu yüzden onu eleştirmeyi haksızlık sayıyorum. Her konuşmamızda kaç tane yeni Almanca kelime öğrendiğini sorup takılıyorum, ama Türkçemizi estetik kaygularla geliştirme çabasına daha fazla değer biçiyorum.

Demokrrrrratt Cem Karaca

Ömer POLAT

12 Mart döneminde Mamak Askeri Cezaevi'nde Mehmet (soyadı lazım değil) diye bir arkadaşımız vardı. Her yerde davası vardı. İstanbul'da, Ankara'da, Diyarbakır'da. Durmadan bir yerlere götürülürdü. Dönüşünü merakla beklerdik. Çünkü her gittiği yerden bir yığın haberle dönerdi. Ama bir huyu vardı; her olayın, her haberin içine kendini de katar. Adını "Profesyonel Devrimci"ye çıkarmıştı koğuştakiler. Gizli bir gurur duyardı bu addan Mehmet. Adına layık olmak için de olmadık olaylar uydururdu kafasından. İnanmadan dinlerdik. Bu, böyle böyle uzun bir zaman sürdü. Artık anlattığı olayları kendisi de karıştırıyordu. İki gün önce Diyarbakır'da geçen bir olayı bu sefer İstanbul'da geçmiş gibi anlatıyordu. Önceleri gülüyorduk bütün bunlara, ama artık gülünmüyordu da. Sıkılarak dinliyorduk. Gene bir öğlen sonrası, bir kaç gün önce anlattığı bir macerasını bulduğu bir-iki kişiye heyecanla, başka bir biçimde anlatıyordu ki ranzasında oturan Mustafa adlı şakacı bir arkadaş dayanamadı.

"Ulan Mehmet," dedi "devlet, adamın alınına takılan bir lamba bulaydı, öyle insan yalan söyleyende bu lamba yanaydı, söneydi, yanaydı, söneydi".

Ve o günden sonra Mehmet hiçbir şey anlatmadı, biz de kurtulduk.

Bundan bir hafta önce Milliyet'te Yener Süsoy'un Cem Karaca ile yaptığı söyleşiyi okuyunca Mehmet'i anımsadım. Keşke, dedim içimden, devlet böyle bir lamba bulaydı, bu lambayı Cem Karaca'nın başının arkasından alınına takaydın ve söyleşiyi yaptığı zaman lamba yanaydı, söneydi, yanaydı, söneydi.

3-4-5 Nisan 1987 tarihinde Türkiye'de tanınmış bilinen, yapıtları yayınlanmış 21 yazar ve sanatçı Marl kentinde bir araya toplandık. Kimimiz vatandaşlıktan atılmıştık, kimimizin pasaportuna el

konulmuştu. Yurdumuza gitmek yasaktı. Buna neden konuşmamız, yazmamız ve ülkemiz için düşünmemizdi. Yönetimin düşüncesine aykırı bulunmuş olacak ki, ki bu oldukça da doğaldır, pasaportlarımız elimizden alınmış, vatandaşlıktan atılmış, yurdumuza gitmemiz engellenmişti. Konuyu üç gün tartıştık ve sonunda da bir "Yurttaşlık Bildirgesi" yayımladık. Bu bildirgeyi Türkiye'de ANAP dışında bütün partilere, gazetelere ve sendikalara gönderdik. Bu bildirge orada bulunan 21 kişiden 20'si tarafından imzalandı. Bunu tek imzalamayan da Sayın Cem Karaca oldu. Neden mi. Açıklayacağım: Bildirge'nin bütününe bir maddenin çıkarılması kaydıyla imza atacağını ve bundan onur duyacağını söyledi o gün orada bulunan arkadaşların huzurunda. Bu, "Başlıca İstemlerimiz" bölümünde yer alan 4. maddedi. 4. Madde şuydu:

"4-) Kürt halkının demokratik hak ve taleplerinin yadsınmasını, baskı altında tutulmasını kaygı ile izliyoruz. Baskı ve kıyımlara son verilmesini; bunun bir örneği olarak gördüğümüz göç zorlamasının durdurulmasını talep etmeği insanca ve yurtseverce bir görev sayıyoruz."

Sayın Cem Karaca Yener Süsoy'la yaptığı Milliyet'teki söyleşisinde yedi yıllık Avrupa deneyiminden demokrasi öğrendiğini vurguluyor sık sık. Belli.

Böyle bir yazıya gerek duymam benim yukarıda andığım söyleşide, benim adım geçmesi neden oldu. Beni de ad vererek, bir çeşit tanık durumuna düşürerek yığınlık ve tahrifatlarına gerekçe yapmak istiyor. Yaban ellerde her ne kadar elimiz kolumuz bağlıysa da gücümüz yettiğince buna izin vermeyeceğiz.

Cem Karaca'yı aramak ve toplantıya çağırarak görevi bana verildi. Telefon ettim, böyle bir toplantı düzenleyeceğim

mizi ve bunun gereğini anlattım kendisine. Yücel Fevzioğlu yanımdaydı. Sayın Cem Karaca bana, önce bir bildiri hazırlamanın uygun olacağını ve bu bildiride ipe sapa gelmez şeyleri vurgulamanın yarar sağlamayacağını, aklı başında bir bildiriye imza atmaktan ve toplantıya katılmaktan onur duyacağını o davudi demokrat sesiyle söyledi. Hele toplantıya katılanların adlarını duyunca buna daha bir sevindiğini bizzat belirtti ve toplantıya katıldı, hatta gece sözleri Nazım'a ait olan hasret türküleri söyledi gitarıyla. İş imzaya gelince de korktu. Çünkü yurdunu çok seviyor, bir an evvel yurduna dönmek istiyordu. İstediyi oldu ve döndü. Şimdi fuarda şarkılar söylüyor, boyalı başına bacılıyla(!) birlikte pozlar veriyor. Bileceği iştir. Ama onurlu bir bildirgeyi ve ona imza atanların karalamaya hakkı yoktur, bu, burada eli-kolu bağlı insanlara karşı yapılan koca bir demokratça ayıptır.

Sayın Cem Karaca gene bir söyleşisinde, Ahmet Arif'ten okuduğunda dinleyenlerin çılğınca alkışladığını ve bundan büyük bir onur duyduğunu söylüyor. Yedi yılda Avrupa'da demokrattığı bu kadar öğrenen Sayın Cem Karaca'nın (sayın demeye de dilim varmıyor ya, körolası Avrupa bu demokrattığı bize de bulaştırdı) yaptığı ayıptır. Ahmet Arif'e karşı ayıptır, Kürt halkına karşı ayıptır. Bir bildirgeye "Seferberlik Bildirgesi" diyecekisin, o bildirgeye imza atanlara "renge belli insanlar" diye hitap edecekisin ve o bildirgeye sırf Kürt adı geçiyor diye imza atmayacaksın, sonra da o halkın ozanının o halk için yazdığı bir şiiri sahnelerde söyleyerek alkış ve parsa toplayacaksın, olmaz Demokrrrratt Cem Karaca, olmaz.

Yurdunu çok sevdiğin için, demokrat olmanın gereklerini bile yerine getirmeden döndün. Bizi de çağırıyorsun o söyleşisinde. Ve hatta başımıza bir iş gelirse gidip TBMM önünde açlık grevi yapacağımızı söylüyorsun. Bu kadar özgürlük aşığıydın ve 12 Eylül sonrası Avrupa'daydın ve o zaman yurdunda insanlar ipilere gidiyordu, işkencelerde yiğitlerimiz öldürülüyor, kurşunlanıyordu ve o zaman Avrupa'nın en küçük kentinde bile açlık grevleri sürüyordu, neredeydin? Bu kadar açlık grevi meraklısı ve demokrasi aşığıysan fuarlarda türkü söyleyeceğine gidip BMM önünde açlık grevi yapan tutuklu ve hükümlülerin ana, baba, kardeşleriyle dayanışma gösterip birkaç saatliğine de olsa açlık grevine yatsan ya!

Bize yanmak sana düşmedi. Senden gelen Allah'tan gelsin. Sen türkülerini söyle, demokrattığına devam et. Yuttur yutturabildiğine. Bize gölge etme. Ve bir de ihbarcılık ve iftira huyundan vazgeç. Bunlar demokrattığına yakışmaz, zedeler.

Trost

An meinem Schnurbart ist Tabakduft
in meiner Tasche sind vier warme Verse
und in meinem Herz die Spannung eines Abzugs

Aus den vermissenen Träumen
geerntet in kurzen Schläfen
bin ich aufgewacht
und als der Morgen sich mit Regen wusch
zu dir gekommen

Ich kann es jeden Moment an meinen Kopf setzen
wenn ich Dich nicht überzeugen kann
von der fruchtbaren Schönheit des Lebens

Mai 1986

Mevlüt ASAR

Sait Günel'le Söyleşi

“Sanatta Ne Yapıldığı Kadar Nasıl Yapıldığı da Önemlidir”

Yüksel SELEK

DERGİ: Sayın Sait Günel, 'Dergi' çevresi sizi açtığımız sergilerden, Dergi'deki desenlerinizden ve genişletilmiş redaksiyon toplantılarımızdan tanyıyor. Ancak, okurlarımıza sizi F.Almanya'da yaşayan bir Türk ressamı olarak, daha yakından tanıtmak istiyoruz. Bize biraz kendinizden söz eder misiniz?

S.Günel: 1954 yılında Gümüşhane'de doğdum. Ortaokulu Ankara'da okuduktan sonra ailemle birlikte F.Almanya'ya geldim. Burada çeşitli işlerde çalıştım. Bu arada iki yıl askerlik yaptım. Daha sonra, 1979 yılında Türkiye'ye döndüm. Resim çalışmalarımı Türkiye'de sürdürdüm. Resimlerimi İstanbul'un çeşitli galerilerinde sergiledim. Yaşamımı bu yoldan sürdürebiliyordum. Daha sonra, 1984 sonbaharında politik nedenlerle yeniden F.Almanya'ya gelmek zorunda kaldım. Politik mülteci olarak burada, Duisburg kentinde yaşıyorum. F. Almanya'nın çeşitli kentlerinde sergiler açtım.

DERGİ: Resme nasıl başladınız, resim öğrenimi gördünüz mü?

GÜNEL: Resme okul sıralarında başladım. Bu ilgi sonradan bir tutkuya dönüştü. Öğretmenlerimden gördüğüm teşvik bu tutkuyu güçlendirdi. Çeşitli zamanlarda resim kurslarına katıldım. Çalışmalarım uzun yıllar amatör olarak devam etti. Özellikle suluboya (aquarel) üzerinde yoğunlaştırdığım resimlerim ilgi gördü. Bunu meslek edindim.

DERGİ: Resim çalışmalarınız göçmenlik koşullarında nasıl etkilendi, etkileniyor.

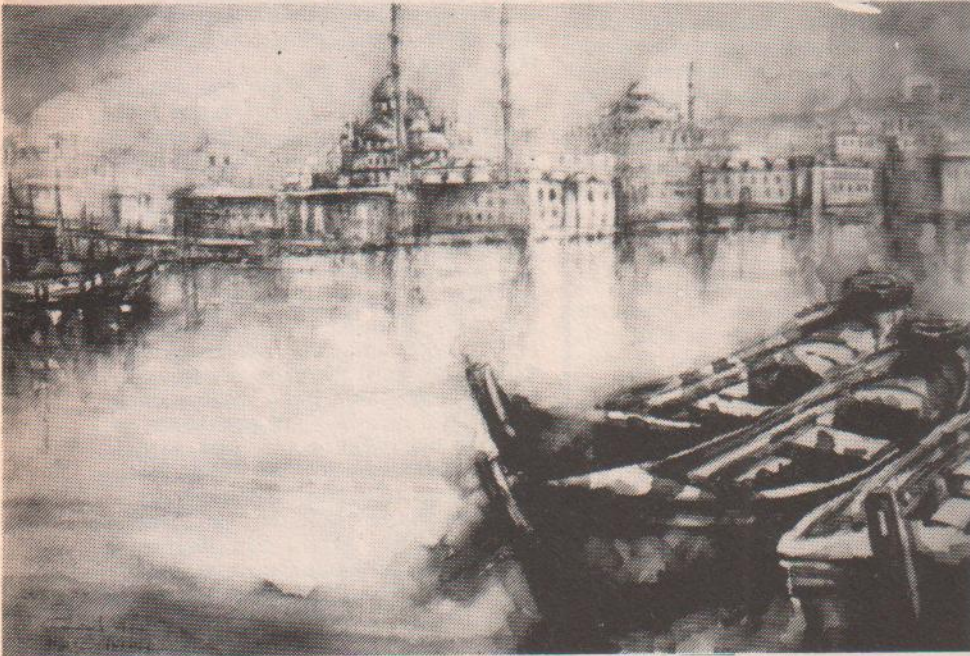

GÜNEL: Kuşkusuz sanatçı çevresinden, içinde bulunduğu koşullardan etkileniyor. Bu soruyu yanıtlarken, önce resme başladığım İstanbul'da nasıl bir ortam içinde olduğumu ve bu ortamın çalışmalarımı nasıl etkilediğini anlatmak istiyorum. Yoğun bir kültür ortamında bulunmak, atölye, sergi ziyaretleri, eleştiri alabilmek, dostluklar sanatı

besleyen, sanatçıyı diri, canlı tutan, yeni yeni sürgünler vermesine olanak sağlayan koşullardır. İstanbul'da böyle bir ortamda, birkaç yıl içinde İstanbul'un en tanınmış galerileriyle çalışır duruma gelmişim. 1984'de, buraya gelmeden önce "Galeri Baraz"dan 50 resim siparişi birden almak sanıyorum öyle kolay kazanılacak bir başarı değildi. Böylesi bir ortamdan F.Almanya'ya göçmen olarak geldim. Burada çeşitli nedenlerden kaynaklanan birçok zorlukla karşılaştım. Herşeye yeniden başlamak durumundaydım. Tanımadığım bir çevre, ekonomik zorluklar... Benim için güç bir dönem oldu, hatta bir süre resim yapamadım. Bir yandan F.Almanya'daki sanat, kültür çevresine girebilmek için zaman gerekiyordu, diğer yandan Türkiyeli çevre, aydınlar da dahil, genellikle resme ilgisiz, çekimser kalıyorlardı. Açıkçası bir iki dost, arkadaş dışında umduğum ilgiyi, desteği bulamadım. Burada, son dönemlerde Türkiyeliler arasında, Ruhr bölgesinde sanatsal-kültürel etkinliklerde gözlenen canlanmayı memnunlukla karşıladığımı belirtmek isterim.

Bunları bir yakınma olarak almamanızı dilerim. Bir sanatçı yapıtlarıyla yalnızca kendi kendine hesaplaşmak durumunda kalıyorsa verimi, gelişmesi istenilen düzeyde, hızda olamaz. Sanatçı kendini geliştirecek ortamı oluşturmak, ilişkileri kurmak zorundadır. Hangi çevrede yaşıyorsa bunu orada başarmalıdır.

DERGİ: Sözü ettiğiniz zorlukları aştığınızı, sanatınızla kendi-

Haliç, 1985

nizi kabul ettirdiğinizi peş peşe açtığınız sergilerden anlıyoruz. Duisburg'un önemli bir galerisi resimlerinizi satın alıyor. Göçmen sanatı var mı, yok mu? Almanlar Türkiyeli sanatçıları küçümsüyor gibi yargıların tartışıldığı bir ortamda sizin kısa zamanda F.Alman kurumlarından destek ve ilgi görüyor hale gelişinizi nasıl açıklıyorsunuz?

GÜNEL: F.Alman kurumlarının bazıları yabancılara yönelik kültürel sanatsal etkinlikler düzenlemekte, planlamaktalar. Sanatla uğraşanları desteklemekteler. Örneğin ben de böyle bir kurumda resim kursu veriyorum. Bu etkinlikler, çabalar özünde hümanist, demokratik yanlar taşımaktadır. Ancak, çoklukla gözlenen, yabancılar haftalarında folklor gösterileri, müzik dinletileri yanısıra bir resim sergisi sanat-kültür olayı olarak sınırlandırılmamalıdır. Bazı Alman çevrelerine egzotik gelen bu etkinlikleri daha ileri boyutlara ulaştırmak zorunludur. Burada Türkiyeli sanatçılara görev düşmektedir. Kendilerini Alman toplumu kabul ettirmeyi daha nitelikli çabalarla başarabilirler kanısındayım. Alman sanat-kültür çevrelerine Türk olduğumuz için giremiyoruz gibi düşüncelere ben katılmıyorum. Bunun zorluklarını küçümsemiyorum. Ancak unutulmaması gereken bir nokta var: Burada kapitalist ekonominin yasallıkları yani arz-talep yasası geçerlidir. Bu da sanatsal uğraşıda niteliksel gelişmeyi, yetkinleşmeyi zorunlu kıyor.

Göçmen sanatı var mı, yok mu gibi kısır bir tartışma da ancak bu yolla orta-

dan kalkar. Sanatı göçmen, yabancı, yerli diye ayırmak doğru değil.

DERGİ: Sevdığınız ve başarılı olduğunuz aquarel çalışmayı sürdürdüğünüzü görüyoruz. Ancak, resimlerinizin tema ve teknik bakımından nasıl bir gelişme içinde olduğundan söz eder misiniz?

GÜNEL: Yaptığım resimlerin konularını Türkiye'nin özellikle İstanbul'un eski evleri, sokakları, manavları, balıkçıları oluşturmaktadır. Bazen konuları saptamak için saatlerce yürüdüğümü, araştırdığımı hatırlıyorum. Çevre, yaşamımla, çalışmalarımı iç içedir. Bu konuları aquarelin (suluboya) kendine özgü şeffaf, yumuşak, spontan etkileriyle, zaman zaman deformasyon ve soyutlamalarıyla işledim. Bunları severek yaptım ve yapıyorum. Bu tür resimlerimi F.Almanya da sergiledim.

Daha sonra araya afiş çalışmaları girdi. Almanya olgusu, barış gibi evrensel sorunlar son dönemlerdeki resimlerimin konusu oldu. Yaşadığımız toplum, birikimler, sanatçının kendi iç hesaplaşmaları, arayışlar çalışmalarımı buraya yöneltti. Burada içerik ve biçim konusunda bir noktayı vurgulamak istiyorum. Konu ne olursa olsun, bu sosyal bir konu, manzara ya da bir gül olabilir, önemli olan konunun özgün bir çalışmayla ve ustalıkla yapılmasıdır. Ayrıca, yapılan çalışmada samimi olunmalıdır. Ne yapıldığı kadar nasıl yapıldığı da önemlidir.

Ben sanatı bir ifade yolu olarak anlıyorum, insanın kendini ifade etmesi

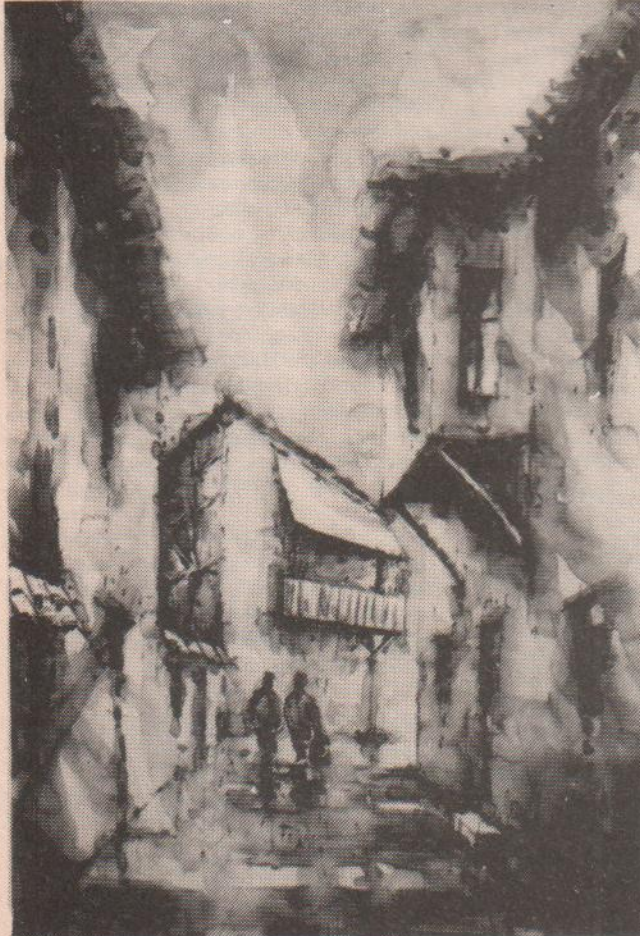
olarak anlıyorum. Burada da söylediğim gibi, samimi olunmalıdır.

DERGİ: Dergimiz okurları arasında resim yapmaya ilgi duyanlara, özellikle de ilgili genç arkadaşlara önerileriniz var mı?

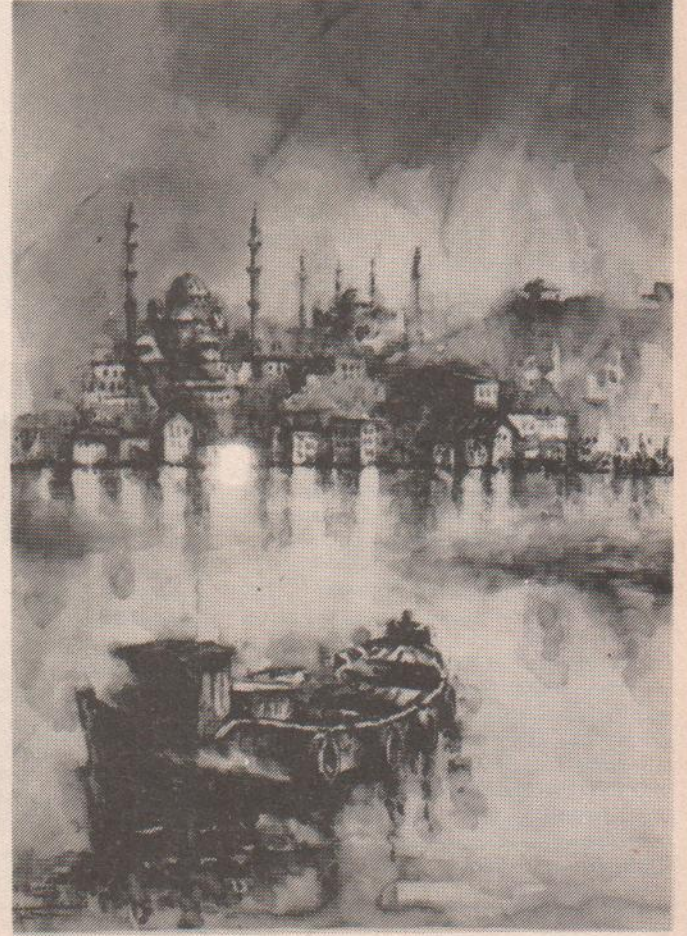
GÜNEL: Genç arkadaşlara önemli bulduğum bazı noktaları belirtmek istiyorum. Tabii bu söyleyeceklerim akademi öğrenimi görmemiş, ama bu işe gönül vermiş kişiler için olacak.

Başta yapılan işi ciddiye almak geliyor. Kendi kendine bir takım engeller koymadan ciddiyetle çalışılmalı. Bir oturuşta şaheser yaratmayı beklemeden çalışmayı sürdürmek gerek. Başlangıçta girişim sonuçsuz kalabilir, yahut istenilen düzeyde olmayabilir. Bu yılgınlık yaratmamalıdır. Resim deney ve ustalık işidir. Yapılan her çalışmada başarılı olanı saptamak, yenilerinde bu başarılı yanı kullanmak gelişmeye yardımcı olur. Resim araştırma ister. Teorik bilgiler edinmenin yanısıra, resim sergilerine, müzelere gitmek, ustaların resimlerine bakmak gerek. Bu resimlerdeki kurgu (kompozisyon) renk incelenmeli, iyice anlamaya, kavramaya çalışılmalıdır. Eleştiriye açık olmak gelişmenin adeta önkoşuludur. Söylemek istediklerimi, her zaman savunduğum, önemli bulduğum şu görüşle bitirmek istiyorum: Resim ancak resim yapılarak öğrenilir. Dergi'ye teşekkür ederim.

DERGİ: Biz de bu vesileyle Dergi' mize desenler çizerek yaptığınız katkı için ve bu söyleşi için teşekkür ediyoruz.

Ankara'dan bir sokak, 1985

Haliç, 1985

Die Übersetzerwerkstatt Duisburg: Ein nachnamenswertes Modell? —Erfahrungsbericht

Hüseyin **TERCAN**

Literarische Übersetzer und wir

Heinrich Böll sagte: "Die Literatur eines Landes, nicht einseitig gesehen, sondern in ihrer Vielfalt gesehen, gibt —im Vergleich mit anderen Zeugnissen— die bessere Auskunft über Völker, Länder, ihre Sitten, Geschichte, Gebräuche und ihren Charakter, so stärkt sie den Gedanken der Völkerverständigung und wirkt durch ihre Mannigfaltigkeit dem Entstehen von Vorurteilen entgegen." (aus Zeitschrift für Kulturaustausch, 36, Jg. 1986/4. Vj. Artikel von Elmar Tophoven, Seite 517)

Die Übersetzer —professionell oder Laie— in aller Welt tragen somit ohne Zweifel eine große Verantwortung in Punkto Völkerverständigung und Kulturaustausch und haben bereits große Verdienste erworben.

Zu den Übersetzungen aus dem Türkischen ins Deutsche und umgekehrt kann nun folgendes gesagt werden: Ein zusammenfassender Überblick darüber befindet sich im Artikel von Yüksel Pazarkaya in "Rosen im Frost" S. 176-194. Übersetzungen ins Deutsche; Titel und Porträts. Danach ist festzustellen, daß die wichtigsten Werke der modernen türkischen Literatur noch nicht ins Deutsche übersetzt worden sind, daß sehr wenig qualitativ gute Übersetzungen gemacht worden sind, daß aus dem Deutschen unverhältnismäßig viel ins Türkische übersetzt worden ist, daß eine Förderung der Übersetzer und der Nachwuchsübersetzer auf sich warten läßt usw. — und das alles trotz der Anwesenheit der Arbeitsmigranten aus der Türkei seit einem Vierteljahrhundert. Das sollte doch zu denken geben!

Wir, die Mitarbeiter der "Übersetzerwerkstatt Duisburg" haben nicht den Anspruch "Übersetzer" zu sein oder werden zu wollen. Nebenbei können wir diese Lücke nicht füllen. Wir sind einfach literatur- und sprachbegeisterte Türken und Deutsche aus verschiedenen Berufsständen in Duisburg.

Durch die Initiative von "KIEBITZ-Internationales Jugend- und Kulturzentrum" sind wir zusammengelassen, um uns in unserer Freizeit mit Übersetzungen zu beschäftigen, die viel Arbeit mit sich bringen, uns aber großen Spaß machen. Dadurch, daß wir beide Sprachen (TR-Dt) tagtäglich gebrauchen, übertragen wir sowiso immer von einer Sprache in die andere (beruflich und auch privat). Darin begründet sich u.a. unser Bedürfnis, uns näher mit Übersetzen und Übersetzer-Übersetzungen zu beschäftigen.

Was ist ein Übersetzer?

Nach Alexander Pusckin sind Überset-

zer „Kuriere des Geistes“. Diese Tätigkeit birgt aber bekanntlich unbeschreibliche Hürden, Schwierigkeiten und Probleme in sich. Nicht umsonst existieren die Beziehungen „guter Übersetzer“ oder „gelungene Übersetzung“. Nun zu den konkreten Schwierigkeiten Übersetzer-Arbeit: Ein ungarischer Dichter beschreibt sie wie folgt:

„Übersetzen ist der Versuch, mit gefesselten Gliedern tanzen zu wollen“.

Folgende Berufsbeschreibung bringt sie plakativ zum Ausdruck:

So, Sie wollen also übersetzen!

Haben Sie Sitzfleisch?

Sind Sie ein Wortklauber?

Kennen Sie Ihre Muttersprache genau?

Beherrschen Sie noch eine zweite Sprache?

Kennen Sie das Land,

in dem diese Sprache gesprochen wird?

Haben Sie genügend Phantasie,

um sich ständig in neue Milieus und Charaktere einzuleben?

Halten Sie dauernden Termindruck aus?

Können Sie sich schnell

in neue Sachgebiete einarbeiten?

Sind Sie geschickt im Verhandeln?

Können Sie bis zu 100 Stunden

pro Woche arbeiten?

Sind Sie bereit, ohne Lohnfortzahlung

bei Krankheit, ohne Urlaubsgeld,

ohne Weihnachtsgeld und

ohne ein dreizehntes Gehalt zu leben?

Dann taugen Sie vielleicht

für unseren unmöglichen Beruf.

(Zeitschrift für Kulturaustausch 36. Jg. 1986/4 vj. Seite 506)

Das alles erfüllen zu wollen, wäre zu viel verlangt(!), aber vom Übersetzen abhalten kann uns das auch nicht.

Modellcharakter der Übersetzerwerkstatt:

Die Idee zur Übersetzerwerkstatt hat uns Yüksel Pazarkaya (Schriftsteller, Journalist) geliefert: Einer der besten Wege, sich mit der Literatur zu beschäftigen, sei übersetzen: Man sollte „Übersetzerwerkstätten“ bilden, denn es gibt viele Türken und Deutsche, die beide Sprachen können und sich für Literatur interessieren. Eine Brücke bauen können Übersetzer zwischen beiden Kulturen. Natürlich mußte das organisiert werden: Die Interessierten, also die Zielgruppe, mußten zusammengebracht werden, eine Leitung, die didaktische und organisatorische Hilfestellungen gibt, mußte gefunden und bezahlt werden, der Gegenstand mußte bestimmt werden und die Gruppe sollte sich schnell an die konkrete Arbeit begeben. Folgende Arbeitsschritte sind nach und geklärt worden:

ORGANISATION: Sie wurde von KIEBITZ-Mitarbeitern übernommen und in drei Phasen durchgeführt. In der ersten Phase wurde eine Art Bestandsaufnahme vorgenommen. Es wurden Gespräche mit den Personen, Arbeitsgruppen, Institutionen, die für eine solche Werkstatt in Frage kommen, geführt und mit ihnen jeweils Vorstellungen für die Übersetzerwerkstatt Türkisch-Deutsch-Türkisch entwickelt.

In der zweiten Phase wurden diese Personen zu einer gemeinsamen Planung und zum Meinungsaustausch zu dem Vorhaben eingeladen; es wurden Fragen zum Gegenstand und zur Leitung geklärt. In der dritten Phase sind alle uns bekannten für die Übersetzerwerkstatt in Frage kommenden Deutschen und Türken zum Arbeitstreffen und zur Terminplanung eingeladen worden und dann wurde gleich mit der Arbeit begonnen.

Eine Person oder Institution muß die Organisation übernehmen und die Vorstellungen zusammentragen.

LEITUNG: Dies war eine der größten Schwierigkeiten. Ideal wäre für uns ein Team einer türkischen und einer deutschen Leitung, das die beiden Sprachen beherrscht und einen Überblick über türkische und deutsche Literatur hat, somit die Teilnehmer der Werkstatt informieren und beraten kann und Seminare und Fortbildungen organisieren kann.

Aber wie in allen anderen Punkten sollten wir uns damit begnügen, was wir in unserer Reichweite vorfinden.

Für die deutsche Leitung hat sich Herr Engelbert Weinhold bereiterklärt. Er hat Übersetzungserfahrungen vom Französischen und Englischen ins Deutsche und umgekehrt. In unserer Gruppe übt er die Funktion eines technischen Beraters und didaktischen Planers aus. Die türkische Leitung wurde durch die Teilnehmer kollektiv ausgeübt.

Die Leitung ist sehr wichtig für Gruppendynamik und didaktische Planung. Aber noch wichtiger ist ein gut entwickeltes Sprachgefühl, damit von ihr/ihm den Teilnehmern alternative Formulierungsvorschläge zur Auswahl gestellt werden können.

ZIELGRUPPE: Türkische-deutsche Lehrer, die in ihrer Arbeit mit Übersetzungen Erfahrungen haben und sich mit Literatur beschäftigen. Türkische-deutsche Studenten, die potenziell für Übersetzertätigkeiten in Frage kommen, in dem Bereich Erfahrungen haben oder Lust dazu haben, sich mit literarischen Übersetzungen auseinanderzusetzen.

Schüler der Oberstufe von Gymnasien,

Real- und Gesamtschulen. Andere an Literatur interessierte zweisprachige Personen.

In unserer Übersetzerwerkstatt haben wir von Anfang an geplant, mit zwei Gruppen zu arbeiten und zwar getrennt mit Teilnehmern, die Erfahrungen haben und mit solchen mit geringer oder keiner Erfahrung. Aber um Vorbereitungen und Vorarbeiten zeitlich geringer zu halten, haben wir mit der Gruppe, die Erfahrungen hat, angefangen und konzentriert mit ihr gearbeitet.

Alle Angesprochenen waren von der Idee einer Übersetzerwerkstatt begeistert. Doch aus zeitlichen und beruflichen Gründen konnten viele nicht mitmachen. Daher mußte man auch Interessierte aus den umliegenden Städten ansprechen.

GEGENSTAND: Wir haben uns vorgenommen, *literarische* Werke vom Türkischen ins Deutsche und vom Deutschen ins Türkische zu übersetzen. So formuliert, ist der Gegenstand grenzenlos! Wir haben es konkretisiert: Kurze literarische Texte wie Kurzgeschichten und Gedichte werden für uns Thema sein. Noch präziser haben wir in der dritten Phase der Organisation die Teilnehmer mit einer Aufgabe nach Hause geschickt: Jeder möchte bitte einen Text aussuchen, der maximal 4 Seiten lang ist (plus minus 2). Es sollen möglichst „Lieblingstexte“ sein. Denn wir haben uns darauf geeinigt, an einem zeitlich und vom Umfang her begrenzten Projekt in der Übersetzerwerkstatt Erfahrungen mit gemeinsamer Arbeit zu machen. Mein Lieblingstext aus der türkischen Literatur sollte etwa in 6 Monaten druckreif werden. Wir wollten konkret arbeiten, und uns Fortbildungen, Seminare und Theorie nach der ersten Projektphase vornehmen. So ist es auch erfolgt. Wir wollten natürlich vorwiegend Geschichten/Gedichte übersetzen, die nicht übersetzt worden sind. Daher war es leichter, türkische Texte zu finden.

Weil aus dem Türkischen weniger ins Deutsche übersetzt worden ist als umgekehrt, konnten wir uns hierbei leichter einen Überblick über das bisher Übersetzte verschaffen. (Einen Überblick über alle übersetzten Werke vom Türkischen ins Deutsche wird von der Stadtbibliothek Duisburg von Tayfun Demir und Carl Koß zusammengestellt und am 6.10.1987 der Öffentlichkeit vorgestellt.)

Das Ausschuchen der Texte erfolgte dann mehr oder weniger zufällig, weil es nicht so einfach ist, innerhalb kurzer Zeit „Lieblingstexte“ ausfindig zu machen. Daher haben wir den Schwerpunkt auf Übersetzungstechniken und praktische Arbeit gelegt.

Konkrete Arbeitsweise: Gemeinsam übersetzen ist ein Erlebnis für sich: Achtmal oder fünfzehnmal oder noch mehr die gleiche Stelle, den gleichen Satz, das gleiche Wort lesen, durch die Köpfe der Anwesenden hindurchgehen lassen, in die Zielsprache übertragen und immer mit der Frage, wie der Schriftsteller/Dichter gemeint, gefühlt haben könnte, unter Einbeziehung all seiner Wortspiele, Stilelemente, Strukturen, Klänge, Assoziationen; also mit möglichst allen Aspekten. Ob man das schaffen kann? — ist die Frage seit jeher in diesem Metier.

Wir sind alle vernunftbegabte Einzelwesen, jedoch es gehört zu solch einer Arbeit, daß man dem anderen spontan ins Wort

fällt, seine Version für die richtigste hält, sich um Buchstaben und Form und Sinn streitet, sich kritisiert. Man geht aus sich heraus und merkt, daß viele Köpfe etwas Besseres produzieren können. Dabei lernen wir viel voneinander; drei volle, intensiv durchgearbeitete Stunden, man ärgert sich, man freut sich gemeinsam. Dann gönnen wir uns noch einen Schluck und gehen nach Hause.

Strukturiert sah es so aus: Die ausgesuchten Texte kamen nach und nach auf den Tisch. Sie wurden in der Gruppe kurz vorgestellt und in den Kleingruppen vorübersetzt. Abweichende Vorschläge wurden geäußert, Ergänzungen, Erläuterungen kamen hinzu.

Es wurden 3 Kleingruppen mit je 4 Personen gebildet, die sich 1x in der Woche trafen und einen Text gemeinsam vorübersetzt haben. Alle zwei Wochen trafen wir uns im Plenum, besprachen kurz technisch-organisatorische Fragen, nahmen uns einen in einer der Gruppen vorübersetzten, vorgekippten und vervielfältigten Text in die Hand und gingen ihn Satz für Satz durch, besprachen wörtliche, inhaltliche, stilistische Strukturen des Textes.

Nicht überall waren wir uns ganz einig, manchmal quatschten wir zu viel, manchmal kamen wir nur ein klitzekleines Bißchen weiter, und fühlten uns unter Produktionsdruck. Manchmal kamen wir zügig voran. Einzeln oder in der Kleingruppe roh übersetzte Texte wurden im Plenum mit allen besprochen, von Engelbert sprachlich korrigiert, stilistisch geglättet, flüssig gemacht und in der Gruppe nocheinmal behandelt bis er seine endgültige Form bekam.

Diese Fassung sollen Schriftsteller und Dichter zum Lesen und zur Begutachtung bekommen, danach ist unsere Produktion beendet. Das Produkt hat „Werkstatt-Materialien-Charakter“ jedoch mit Einschränkung, denn Diskussionen, Variationen und Kommentare fehlten aus zeitlichen Gründen. Die Übersetzungen aus unserer Werkstatt werden Anfang Oktober 1987 der Öffentlichkeit zugänglich gemacht.

Manche von uns hatten den Vorschlag Projekte in folgenden Bereichen zum Gegenstand unserer Übersetzerwerkstatt zu machen:

- Kinder- und Jugendliteratur
- Märchen
- Literarische Texte zu Alternativreisen
- Antologien (Lyrik-Novelle)
- Film- und Theatertexte u.s.w.

Dabei spielt vor allem die Überlegung eine Rolle, daß unsere Werkstatt längerfristig in ihre Arbeit auch Aufträge für literarische Übersetzungen einbeziehen sollte. Die Voraussetzungen dafür sind in der Gruppe ja vorhanden, da hier ja auch geprüfte Übersetzer und Dolmetscher mitarbeiten. Die Motivation für eine dauerhafte Zusammenarbeit würde sicher nur dadurch erhalten werden, wenn das, was übersetzt wird, auch wirklich genutzt wird und der Spaß an der Arbeit dann auch durch eine entsprechende Vergütung unterstützt würde.

ALLGEMEINE ZIELSETZUNGEN DER ÜBERSETZERWERKSTATT: Im Sinne des Zitates in der Einleitung ist es zwangsläufig ein Ziel von uns

— Vermittlung der Kulturen durch Übersetzungen in die jeweiligen Zielsprachen zu leisten.

Für jeden von uns ist es ein ganz praktisches Ziel.

— Bewußten Umgang mit literarischen Texten in behandelten Literaturen und Entwicklung von Sprachgefühl für Ausgangs- und Zielsprachen zu erwerben

— Aneignung und Entwicklung bestimmter Techniken des Übersetzens und Schaffung der Möglichkeiten des Erfahrungsaustausches.

SCHLUSSBEMERKUNG: Unsere Übersetzerwerkstatt hat den Charakter einer kulturellen Freizeitaktivität, bei welcher von jedem etwas lernen kann und dabei auch etwas produziert, das anderen zur Verfügung gestellt werden kann. In dieser Hinsicht ist es sehr wichtig, daß Veröffentlichungsmöglichkeiten aufgespürt werden, denn es ist motivationsfördernd, wenn man weiß, daß die Ergebnisse der Arbeit anderen zugänglich gemacht werden. Initiativen wie unsere können im Idealfall dazu beitragen, daß im Übersetzerberuf Nachwuchs gefördert wird. Auch trotz der Aussage von Thomas Bernhard: „Ein übersetztes Buch ist wie eine Leiche, die von einem Autobus zur Unkenntlichkeit verstümmelt worden ist. Übersetzen ist eine fürchterliche Art des Dienens.“

Der Schwierigkeiten sind wir uns bewußt, auch der positiven Funktionen und Auswirkung der Übersetzungen, die in verschiedenen Epochen in der Geschichte zur Entwicklung der kulturellen entscheidend beigetragen haben (z.B. Übersetzungen ins Arabische im 9-10 Jh. oder in die europäischen Sprachen und ins Deutsche in der Zeit der Renaissance und der Aufklärung, ins Türkische im 19. und 20. Jh.). Daher hindert uns die Aussage von Thomas Bernhard nicht daran, es zu versuchen.

Wir nehmen unsere Zweisprachigkeit und wollen damit bewußter umgehen. So glauben wir, daß es in vielen Städten Deutschlands Menschen wie uns gibt, die sich unserer Meinung nach auf diese sinnvolle Weise betätigen können.

Es gibt auch viele Deutsche, z.B. Türkologie-Studenten und andere, die die Sprache und Literatur kennen. Vorsichtig ausgedrückt wollen wir an all diese appellieren, so einen Versuch wie den unseren zu unternehmen. Ich bin sicher, daß etwas besseres als unsere Produktion herauskommen kann. Ausführlichere Erfahrungen können bei KIEBITZ erfragt werden.

Den Duisburger-Interessierten wollen wir empfehlen, sich bei KIEBITZ zu melden und nach ihrem eigenen Interesse in einer Gruppe mitzumachen. Es lohnt sich!

Unsere Adresse:
KIEBITZ-Internationales Jugend- und Kulturzentrum
Niederstr. 5
4100 Duisburg 1
Tel.: 0203/21715

Dieser Punkt weist jeweils auf wesentliche Erfahrungen unserer Werkstatt-Arbeit hin, die Interessierten als Hilfestellung dienen können.

VEHBI BARDAKÇI

ACILAR
TOPRAĞIMDIR

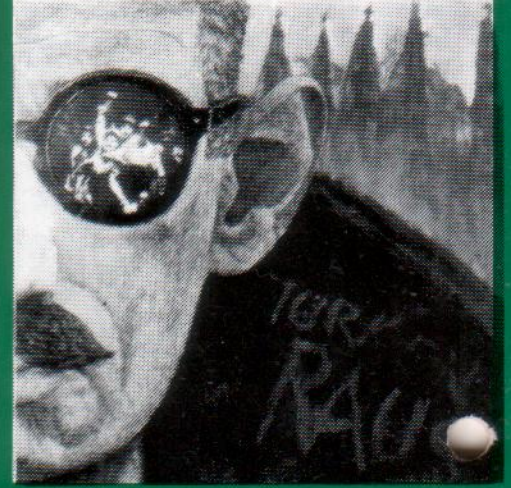

Yabanel Yayınları

F.Almanya'daki
yazarlara ve
yayınevlerine ait
kitaplardan
"Dergi"ye
gelenler

Kanaldaki Yabancı öyküler

Muammer Bilge

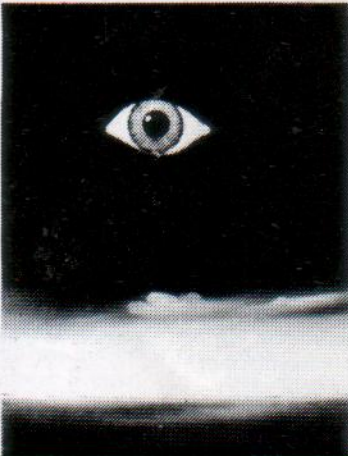

Vehbi BARDAKÇI
"ACILAR TOPRAĞIMDIR"
(Öyküler)
Yabanel Yayınları
84 s.

Muammer BİLGE
"KANALDAKİ YABANCI"
(Öyküler)
Yaba Yayınları
126 s.

AHMET SEFA sevmeyi bilmek

öyküler

Ahmet SEFA
"SEVMİYİ BİLMEK"
(Öyküler)
Memleket Yayınları
122 s.

YUSUF ZİYA BAHADINLI titanik'te dans

YENİ DÜNYA
YAYINLARI

Yusuf Ziya BAHADINLI
"TİTANİK'TE DANS"
(Öyküler)
Yeni Dünya Yayınları
102 s.

TÜRKÇEMLE TÜRKÜLER

Haydar Eroglu

şiiir

ÖZAN

Haydar EROĞLU
"TÜRKÇEMLE TÜRKÜLER"
(Şiirler)
Ozan Yayınları
70 s.